

HET BEGRIIP FEITELIJKE SCHEIDING IN ARTIKEL 232 B.W.

1. De wet van 1 juli 1974 betreffende de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding bevat geen definitie van het begrip feitelijke scheiding. Ook in de wet van 1 juli 1974 betreffende de ouderlijke macht werd dit begrip aangewend, maar het werd er evenmin in omschreven¹. Een amendement waarbij een definitie van de feitelijke scheiding werd voorgesteld, werd niet aangenomen².

De vraag rijst welke de betekenis is van het begrip feitelijke scheiding in artikel 232 B.W., nu dit begrip niet in het Burgerlijk Wetboek voorkwam tot op het ogenblik dat voormelde wetten van 1 juli 1974 in werking traden.

2. Het komt ons voor dat het begrip feitelijke scheiding drie constitutieve elementen bevat: 1° een materieel element, namelijk het afzonderlijke wonen van de echtgenoten, 2° een intentioneel element, namelijk de wil van ten minste een van beide echtgenoten om niet meer samen te leven met de andere echtgenoot (de animus separandi), en 3° de afwezigheid van een echtscheiding of scheiding van tafel en bed tussen de echtgenoten.

3. In de rechtsleer en rechtspraak blijkt er geen betwisting te bestaan in verband met het vereiste van het eerste, het materiële element. In verband met het vereiste van een tweede, intentioneel element is er geen eensgezindheid in de rechtsleer en rechtspraak, maar het Hof van Cassatie heeft, met twee arresten, duidelijk standpunt ingenomen; dit standpunt van het Hof van Cassatie blijft echter kritiek uitlokken van enkele auteurs. Ten slotte is er het derde constitutieve element, namelijk de afwezigheid van een scheiding van tafel en bed: ter zake is de rechtspraak grondig verdeeld, en het standpunt van de overgrote meerderheid der auteurs kunnen wij niet onderschrijven. Hierna wordt ingegaan op al die aspecten betreffende de bepaling van het begrip feitelijke scheiding zoals aangewend in artikel 232 B.W.

I. Het eerste element: het afzonderlijk wonen van de echtgenoten

4. Het afzonderlijk wonen van de echtgenoten blijkt meestal uit de fysieke verwijdering, het daadwerkelijk afzonderlijk verblijf van de echtgenoten. Vaak of meestal zal dit feit veruitwendigd zijn door een afzonderlijke inschrijving in de bevolkingsregisters. Maar het feit dat de echtgenoten al of niet een afzonderlijke woonplaats in de zin van de artikelen 102 e.v. B.W. hebben, of het feit dat de echtgenoten blijkens de bevolkingsregisters al of niet op dezelfde verblijfplaats zijn ingeschreven, is niet door-

slaggevend³. Het is de werkelijkheid die telt, namelijk de fysieke of geografische verwijdering tussen de echtgenoten.

5. Dit eerste element van de definitie van de feitelijke scheiding is evenwel voor precisering en nuancering vatbaar. In het buitenland, maar ook hier te lande rijst de vraag of echtgenoten feitelijk gescheiden kunnen zijn, al leven ze onder hetzelfde dak. Er kan sprake zijn van een feitelijke scheiding, bijvoorbeeld wanneer de ene echtgenoot woont in de linkervleugel, en de andere echtgenoot in de rechtervleugel van een kasteel of grote woning, of wanneer de ene echtgenoot leeft op de gelijkvloerse verdieping, en de andere echtgenoot leeft op de bovenverdieping, of wanneer de ene echtgenoot woont in het eigenlijke huis of kasteel en de andere echtgenoot zich terugtrekt in een gebouw in de tuin, enz. In overeenstemming met verscheidene buitenlandse echtscheidingswetgevingen mag aangenomen worden dat, ook voor de toepassing van artikel 232 B.W., er een feitelijke scheiding voorhanden kan zijn, zelfs al leven de echtgenoten beiden onder hetzelfde dak⁴ of in al of niet aanpalende woningen met een zelfde huisnummer⁵. Het bestaan van twee huishoudens lijkt een adequaat criterium om na te gaan of dit materiële element van het begrip feitelijke scheiding al of niet bestaat⁶. Trouwens, uit een arrest van het Hof van Cassatie van 30 april 1964 blijkt dat een hof van beroep uit het bestaan van twee huishoudens heeft besloten tot het be-

³ Rb. Luik, 9 februari 1984, *J.T.*, 1985, 101, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1986, 364.

⁴ Wat het Westduise echtscheidingsrecht betreft, zie § 1567 Westduits B.W.; DUMUSC, D., *Le divorce par consentement mutuel dans les législations européennes*, Genève 1980, 163-164; PINTENS, W., *Echtscheiding door onderlinge toestemming*, Antwerpen, 1982, 92, nr. 160; VOGEL, H.J., «Das Erste Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts vom 14 juni 1976 (1. EheRG)», *Zeitschrift für gesamte Familienrecht*, 1976, nr. 9/10, 501-502. Italië, zie DUMUSC, D., o.c., 127. Scandinavische landen, zie DUMUSC, D., o.c., 92. Engeland, zie DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 363, nr. 570; DUMUSC, D., o.c., 192. Spanje, zie *Juris Classeur*, v° «Législation comparée, Espagne», bijvoegsel 1983, nr. 88. Frankrijk, zie MASSIP, J., in *Rép. Defrénois*, 1975, art. 31.025, 1476, nr. 46, noot 81. Quebec-Canada, zie MAYRAND, A., «La séparation de fait et ses effets principaux», *La Revue du Notariat* (Quebec-Canada), 1978, nr. 10, volume 80, mei 1978, 406.

⁵ Rb. Hoei, 9 april 1984, *Jur. Liège*, 1984, 319.

⁶ BAETEMAN, G., *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, 1988, 371, nr. 476/2; DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 363, nr. 570; GERLO, J., *Personen- en familierecht*, Brussel, 1986, II, 267. Vergelijk, in verband met het begrip feitelijke scheiding in artikel 915bis B.W., DILLEMANS, R., *Erfrecht*, Brussel, 1984, 309, nr. 128: «twee echtgenoten kunnen gescheiden leven in dezelfde 'woning', zodra zij twee gescheiden 'huishoudens' voeren»; PINTENS, W., *Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot bij feitelijke scheiding, scheiding van tafel en bed en echtscheiding*, in WEYTS, L. (red.), *Clausules over het erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Antwerpen, 1983, 94, nr. 110; PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht*, Antwerpen, 1988, 321, nr. 306.

¹ DE BUSSCHERE, C., *De feitelijke scheiding der echtgenoten en de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding*, Antwerpen, 1985, 190, nr. 309.

² Tweede verslag Rombaut (bijlage 1), *Pasin.*, 1974, 641, *Parl. St.*, Senaat, 1972-73, 13 maart 1973, nr. 141, 23, RENCHON J.L., «A propos de l'article 232 nouveau du code civil», *J.T.*, 1977, 92, nr. 19; VAN LOOK, M., «De wet van 1 juli 1974: doorbraak van de schuldloze echtscheiding», *R.W.*, 1974-75, 981, nr. 48.

staan van een feitelijke scheiding tussen de echtgenoten ; de echtgenoten woonden nochtans onder hetzelfde dak : de man had zich teruggetrokken op de eerste verdieping, en de vrouw op de gelijkvloerse verdieping ⁷.

6. Wel moet beklemtoond worden dat de verslaggever van de senaatscommissie voor de Justitie uitdrukkelijk heeft verklaard dat het enkele feit dat samenwonende echtgenoten als vreemden naast elkaar leven niet volstaat om deze ontwrichte situatie als een feitelijke scheiding te kwalificeren ⁸. Het feit dat echtgenoten die onder hetzelfde dak wonen, een autonoom leven leiden en niet meer met elkaar spreken volstaat niet om te besluiten tot het bestaan van een feitelijke scheiding.

7. Ten slotte kan nog gepreciseerd worden dat het feit dat de echtgenoten ten opzichte van derden zich voordeden als samenwonende echtgenoten, niet belet dat er een feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. kan zijn. Wat telt is niet de schijn, niet het bedrog, maar alleen de werkelijkheid.

II. Het tweede element : het intentionele element

A. Het begrip feitelijke scheiding en de parlementaire voorbereiding

8. Uit de parlementaire stukken blijkt zeer duidelijk dat alleen vrijwillige feitelijke scheidingen bedoeld worden in artikel 232 B.W., en geen tijdelijke verwijderingen. In het eerste verslag Rombaut staat te lezen : «Een lid wierp op dat de voorgestelde tekst van artikel 1 geen rekening hield met de feitelijke scheiding, die niet vrijwillig, maar enkel aan toeval te wijten is (verblijf in het buitenland om beroepsredenen, verblijf in kliniek, sanatorium of rusthuis, opsluiting in gevangenis en dergelijke). De auteurs van het voorstel van wet verklaarden dat het geenszins hun bedoeling was dat een langdurige feitelijke scheiding, die aan toeval te wijten is en tijdens dewelke de echtgenoten met elkaar in de mate van het mogelijke normaal contact behielden, achteraf zou kunnen ingeroepen worden als grond tot echtscheiding. Die feitelijke scheiding moet dus een gewilde scheiding zijn, minstens bij een van beide echtgenoten ⁹.» Deze zienswijze wordt later in het tweede verslag Rombaut herhaald : «Op vraag van dezelfde collega werd nogmaals onderstreept dat de feitelijke scheiding niet een door de omstandigheden gedwongen maar een bewust gewilde scheiding moet zijn... Trouwens, de vermelding in artikel 1 van de duurzame ontwijking van het huwelijk, laat geen twijfel bestaan nopens de aard van de feitelijke scheiding... ¹⁰.»

B. Het begrip feitelijke scheiding : de rechtspraak van het Hof van Cassatie

9. In een eerste arrest, van 25 november 1976, overwoog het Hof van Cassatie : «dat, krachtens artikel 232 B.W., ie-

der van de echtgenoten echtscheiding kan vorderen wanneer zij, hetzij bij onderlinge toestemming, hetzij omdat een van hen het wil, sedert meer dan tien (thans vijf) jaar feitelijk van elkaar gescheiden leven... ¹¹.» In een tweede arrest, van 17 november 1983, overwoog het Hof : «dat de feitelijke scheiding, in de zin van artikel 232, eerste lid, B.W., dat aan ieder van de echtgenoten de mogelijkheid geeft om echtscheiding te vorderen onder de voorwaarden van deze wetsbepaling, geen toevallige of door omstandigheden gedwongen scheiding is, maar een door de echtgenoten of door een van hen bewust gewilde scheiding... ¹².»

C. Inhoud van het intentionele element

10. De feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. vereist een materieel element, namelijk het afzonderlijk wonen van de echtgenoten, en een intentioneel element, namelijk de wil van ten minste een van beide echtgenoten om geen levensgemeenschap meer te vormen met zijn medeëchtgenoot ¹³. Het afzonderlijk wonen van de echtgenoten moet dus zijn verklaring vinden in het negeren van de samenwoningsverplichting door minstens een van beide echtgenoten ¹⁴. Een «animus separandi» bij minstens een van beide echtgenoten moet dus aangetoond worden.

11. Een tijdelijke verwijdering tussen de echtgenoten om beroepsredenen, om veiligheidsredenen, om gezondheidsredenen, of om een andere dwingende reden zoals verblijf in een gevangenis of dienstplicht, kan bijgevolg niet beschouwd worden als een feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W., tenzij, naar aanleiding van of tijdens een dergelijke tijdelijke verwijdering een echtgenoot zou beslui-

¹¹ Cass., 25 november 1976, *Arr. Cass.*, 1977, 335, *R.W.*, 1977-78, 223, *J.T.*, 1977, 98 en 307, *Pas.*, 1977, I, 332. Het ware verkieslijk geweest dat het Hof van Cassatie niet verwees naar artikel 232 B.W. zonder meer, maar wel naar artikel 232, eerste lid, B.W. Immers, in het geval van artikel 232, tweede lid, B.W. kan niet ieder van beide echtgenoten de echtscheiding vorderen : dit recht komt uitsluitend toe aan de geestesgezonde echtgenoot, en niet aan de geesteszieke echtgenoot noch aan zijn vertegenwoordiger.

¹² Cass., 17 november 1983, *R.W.*, 1984-85, 1079, *T. Not.*, 1984, 201, *J.T.*, 1984, 198, *Rev. Not. B.*, 1984, 36, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1984, 27. Het Hof overwoog verder dat het hof van beroep zijn beslissing niet naar recht verantwoordde door niet na te gaan of de scheiding, althans in het begin, niet onvrijwillig was (zoals de oorspronkelijke verweerder betoogde) en door niet vast te stellen dat de echtgenoten sedert meer dan tien (thans vijf) jaar feitelijk gescheiden leefden, hetzij met beider goedvinden, hetzij omdat een van hen dat wilde. Die overweging ligt dus duidelijk in het verlengde van het voormelde cassatiearrest van 25 november 1976.

¹³ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 359, nr. 564 ; DELVA, W., *Personen- en familierecht*, Gent, 1982, 315. Anders : BAETEMAN, G., geciteerd infra, noot 68 ; DE LEVAL, G., «Droit judiciaire privé et divorce pour cause déterminée», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1977, 340, nr. 38/A ; GERLO, J., geciteerd infra, noot 68 ; PUTZEYS, G., en GOOVAERTS, L., *Le divorce, Avant-pendant-après*, Brussel, 1976, 118 ; *idem*, *Relations juridiques entre époux*, Brussel, 1982, 225 ; RENCHON, J.L., «Les vicissitudes de la législation belge sur le divorce», *Annales de droit (UCL)* 1976, 58, nr. 26 ; *idem*, «A propos de l'article 232 nouveau du code civil», *J.T.*, 1977, 92, nr. 18 ; Luik, 17 februari 1976, *J.T.*, 1976, 297, met het advies van advocaat-generaal BLONDIAUX, *Jur. Liège*, 1975-76, 227.

¹⁴ Vergelijk LAURENT, F., *Avant-projet de révision du code civil*, Brussel, 1882, deel 1, 436, nr. 3.

⁷ Cass., 30 april 1964, *Pas.*, 1964, I, 931.

⁸ Tweede verslag Rombaut, *Pasin.*, 1974, 641.

⁹ Eerste verslag Rombaut, *Parl. St., Senaat*, 1970-71, 20 oktober 1970, nr. 38, 5.

¹⁰ Tweede verslag Rombaut, *Parl. St., Senaat*, 1972-73, 13 maart 1973, nr. 141, 3, *Pasin.*, 1974, 634.

ten niet meer verder samen te leven met zijn medeëchtgenoot¹⁵. De ratio legis van de echtscheidingswet van 1 juli 1974 (regularisatie van feitelijke, onregelmatige (onwettige) toestanden) en de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 juli 1974 en van de wet van 2 december 1982¹⁶ leiden tot het besluit dat een intentioneel element vereist is voor de toepassing van artikel 232 B.W.¹⁷

12. Overigens kan er hier aan herinnerd worden dat de wet van 1 juli 1974 inzake de ouderlijke macht het begrip feitelijke scheiding invoerde in de artikelen 373, eerste lid, en 389, eerste lid, B.W. Tijdens de parlementaire voorbereiding van deze wet werd verklaard: «Een tijdelijke verwijdering valt niet onder het begrip feitelijke scheiding, maar is een toestand van tijdelijke scheiding. Dit is met name het geval wanneer een van de ouders op zakenreis is of elders een rustkuur doet. Deze toestand is kennelijk niet een feitelijke scheiding maar alleen een tijdelijke scheiding van ouders die niettemin samenleven¹⁸.»

III. Het derde element: de afwezigheid van een echtscheiding of scheiding van tafel en bed

A. De feitelijke scheiding als een feitelijke, onregelmatige en niet-wettelijk georganiseerde toestand

13. Het komt ons voor dat, volgens de gebruikelijke betekenis van de begrippen, het gescheiden leven van uit de echt of van tafel en bed gescheiden echtgenoten geen feitelijke scheiding is¹⁹. De feitelijke scheiding is een toestand die, in principe, geen rechterlijke tussenkomst vereist, dit in tegenstelling met de echtscheiding of scheiding van tafel en bed die tot stand komen na een rechterlijke uitspraak. De feitelijke scheiding komt meestal vormloos tot stand, en is in elk geval geen (bij de wet geregelde) instelling zoals de

echtscheiding of scheiding van tafel en bed. Vandaar dat vaak of meestal het begrip feitelijke scheiding wordt geplaatst tegenover het begrip wettelijke scheiding, dat de echtscheiding en scheiding van tafel en bed omvat.

14. De feitelijke scheiding is een «feitelijke» toestand, een «état de fait», die wijst op een onregelmatigheid; zij is geen wettelijke of rechtstoestand, zij is geen «état de droit»²⁰. In geval van echtscheiding of scheiding van tafel en bed is de echtelijke verplichting tot samenwonen wettelijk opgeheven zodat het afzonderlijk wonen van de (ex)-echtgenoten geenszins als een onregelmatige toestand, laat staan als een toestand contra legem, kan worden beschouwd. Vanuit die optiek ziet men niet in dat de feitelijke scheiding, die een toestand contra legem, of minstens extra legem is, zou doorlopen na de scheiding van tafel en bed. De stelling dat de scheiding van tafel en bed de aard, de natuur of het karakter van de feitelijke scheiding die verder zou blijven bestaan en doorlopen, niet raakt, kan o.i. niet onderschreven worden.

15. Het Hof van Cassatie heeft zich nog niet uitgesproken over de vraag of dit derde element al of niet een constitutief element is van het begrip «feitelijke scheiding» in de zin van artikel 232 B.W.

B. Kan, na scheiding van tafel en bed, nog een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding worden toegestaan?

16. O.i. vereist artikel 232 B.W. het bestaan van een feitelijke scheiding (en niet van een scheiding van tafel en bed), en wel op het ogenblik van het neerleggen van het verzoekschrift tot echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. Met andere woorden, echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. kan niet gevorderd worden na een scheiding van tafel en bed, zelfs niet wanneer een feitelijke scheiding van meer dan vijf jaar de scheiding van tafel en bed zou zijn voorafgegaan²¹.

¹⁵ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, nrs. 9 en 566.

¹⁶ DE BUSSCHERE, C., «De echtscheidingswetgeving in evolutie – Het wetsvoorstel Boel», R.W., 1981-82, 211, nr. 2.

¹⁷ Voormelde definitie van de feitelijke scheiding der echtgenoten – die verwijst naar een materieel én een intentioneel element – strookt met de gebruikelijke juridische betekenis van het begrip feitelijke scheiding zoals aangewend in de (meeste) rechtsleer, rechtspraak en parlementaire voorbereiding van talloze wetten. Zie ter zake meer uitvoerig DE BUSCHERE, o.c., Antwerpen, 1985, 9-28, nrs. 6-38. Vergelijk met het begrip feitelijke scheiding in artikel 915bis B.W. CASMAN, H., en VASTERSAVONDT, A., *De langstlevende echtgenote*, Antwerpen, 1982, 138, nr. 366; DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 307, nr. 490.

¹⁸ Verslag Gribomont, *Parl. St., Senaat*, 1972-73, 10 mei 1973, nr. 376, 6.

¹⁹ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 12, nr. 10; LAURENT, F., o.c., Brussel, 1882, deel 1, 436, nr. 3; *Les Nouvelles*, tw. «Du divorce et de la séparation de corps», Brussel, 1938, 561, nr. 1667. Vergelijk PAUWELS, J., *Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (artt. 212-224 B.W.)*, Leuven, 1980, 81, nr. 79; *idem*, *Beginnelen van personen- en familierecht*, Leuven, 1985, II, 78, nr. 1261: «Feitelijke scheiding noemt men de toestand van gehuwden die afzonderlijk verblijven zonder gescheiden van tafel en bed te zijn.» Maar even verder schrijft die auteur: «Voor de toepassing van de wet op de echtscheiding wegens feitelijke scheiding dient men zelfs de scheiding van tafel en bed te begrijpen onder de feitelijke scheiding.» Zie ook VAN LOOK, M., o.c., R.W., 1974-75, 971, nr. 19. Vergelijk BAETEMAN, G., en LAUWERS, J.P., *Devoirs et droits des époux*, Brussel, 1960, nr. 84.

²⁰ Over het onderscheid «état de fait» en «état de droit», zie BEKAERT, H., *Introduction à l'étude du droit*, Brussel, 1973, 63; DE PAGE, H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, tweede druk, Brussel, 1975, 51, nr. 27. A. Vergelijk onze beschouwingen inzake «De feitelijke scheiding als onregelmatige en onwettige toestand», in DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 83-91, nrs. 145-152, vooral, nr. 146. Zie ook de pertinente beschouwingen van MAZEAUD, H., J., L., *Leçons de droit civil*, Tome I, deel III, vierde uitgave, Parijs, 1970, 711, nr. 1404, overigens aangehaald in onze noot onder Brussel, 4 juni 1985, *Rev. Not. B.*, 1987, 486, nr. 3. Zie verder ook BRUNET, A., «Les incidences de la réforme du divorce sur la séparation de fait entre époux», *D.S.*, 1977, 191, nrs. 1 à 3; MOIREL, «Le droit civil contemporain et les situations de fait», *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1959, 456.

²¹ DE BUSSCHERE, C., o.c., R.W., 1981-82, 2393, nr. 3, a; *idem*, noot onder Brussel, 4 juli 1985, *Rev. Not. B.*, 1987, 486, nr. 2. Sommigen werpen op: van tafel en bed gescheiden echtgenoten kunnen de echtscheiding op grond van fout, bijvoorbeeld overspel, vorderen; waarom zouden ze bijgevolg niet de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding kunnen vorderen? Ons antwoord: omdat op het ogenblik van het neerleggen van het verzoekschrift tot echtscheiding, geen feitelijke scheiding (in de gebruikelijke betekenis van het woord) bestaat en derhalve de eerste toepassingsvoorwaarde van artikel 232 B.W. niet vervuld is.

17. Ons hoofdargument is het volgende. De feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. heeft ook hier haar gebruikelijke betekenis, met dus voormelde drie elementen (het materiële element, het intentionele element en de afwezigheid van een scheiding van tafel en bed die de samenwooningsverplichting wettelijk opheft). Er is o.i. geen reden om aan het begrip feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. een andere betekenis te geven dan in de zin van andere burgerrechtelijke wetten waarin dit begrip wordt aangewend, zoals in de wet van 1 juli 1974 inzake de ouderlijke macht (oude artikelen 373, tweede lid, en 389, tweede lid, B.W.) en in artikel 915bis B.W.²² Overigens, zelfs in het fiscale recht, in het sociale-zekerheidsrecht en in verscheidene administratieve wetten maakt de wetgever duidelijk een onderscheid tussen de feitelijke scheiding en de scheiding van tafel en bed²³. Ten slotte blijkt dat de wetgever in de parlementaire voorbereiding van allerlei wetten, de rechtsleer en de rechtspraak overwegend het begrip feitelijke scheiding in die zin aanwenden dat de scheiding van tafel en bed er niet onder begrepen is²⁴. Kortom, de gebruikelijke definitie van het begrip feitelijke scheiding is o.i. het hoofdargument om te besluiten dat, na een scheiding van tafel en bed, de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding niet meer kan worden toegestaan.

18. Bijkomende argumenten kunnen o.i. geput worden²⁵:

- uit het vereiste van duurzame ontwijking in artikel 232 B.W.; heeft het stellen van dit vereiste veel zin ten opzichte van echtgenoten die reeds van tafel en bed zijn gescheiden?

- uit de afwezigheid van wettelijke bepalingen inzake de impact van artikel 306 B.W. op de reeds bestaande vermogensrechtelijke gevolgen van een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten of door onderlinge toestemming, zowel op het vlak van de huwelijksvoordelen als op het vlak van het onderhoudsgeld²⁶;

- uit de vraag of de voorzitter van de rechtbank, met voorlopige maatregelen, zou mogen beslissen tegen wat de echtgenoten zijn overeengekomen in hun voorafgaande overeenkomsten tot scheiding van tafel en bed bij wederzijdse toestemming, inzake bijvoorbeeld het hoede- en omgangsrecht met betrekking tot de kinderen, of in verband met onderhoudsgelden;

- uit de vraag wat het nut is van de verzoeningspoging (artikelen 1258 en 1259 Ger. W.) wanneer echtgenoten reeds van tafel en bed gescheiden leven;

- uit het bestaan van de artikelen 1309 en 1310 Ger. W. betreffende de bijzondere rechtspleging van de omzetting van scheiding van tafel en bed in echtscheiding. De wetgever

heeft, op een specifieke wijze, bepaald hoe en onder welke voorwaarden van tafel en bed gescheiden echtgenoten de echtscheiding kunnen aanvragen en opdringen. Laten we, bijvoorbeeld, echtgenoten nemen die, na vier jaar feitelijke scheiding, samen besluiten tot een scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming die ze doorvoeren. Heeft de wetgever, met de invoering van artikel 232 B.W., nu bedoeld en/of mogelijk gemaakt dat na vijf jaar scheiding (bijvoorbeeld vier jaar feitelijke scheiding en een jaar scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming), een echtgenoot die minnelijke scheiding van tafel en bed en haar minnelijk overeengekomen gevolgen ongedaan kan maken door hem nu de mogelijkheid te bieden eenzijdig de echtscheiding op te dringen, op basis van artikel 232 B.W., aan een van tafel en bed gescheiden echtgenoot aan wie geen enkele fout verweten kan worden? De wetgever biedt aan de echtgenoten «die het niet meer zien zitten», en die minnelijk uit elkaar wensen te gaan, twee mogelijkheden: de echtscheiding door onderlinge toestemming of, wanneer de echtgenoten minnelijk hiermee genoegen nemen, de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming. Wanneer de echtgenoten minnelijk beslissen hun feitelijk ontworcht huwelijk een juridisch gestalte te geven in de vorm van een scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming, onder de voorwaarden en bedingen die zij minnelijk vaststellen in voorafgaande overeenkomsten, bindt die oplossing de echtgenoten. Het is o.i. overdreven te stellen dat de wetgever, met de invoering van een *mini-wijziging* in 1974, nu ook aan deze principes afbreuk wou doen, en zou toelaten dat een echtgenoot, eenzijdig, zich van de minnelijke scheiding van tafel en bed en de voorafgaande overeenkomsten kan ontdoen, door de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding op te dringen, eventueel op basis van het enige argument dat de scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming de feitelijke scheiding in de zin van art. 232 B.W. zou uitmaken. Uit niets blijkt dat de wetgever, bij de invoering van artikel 232 B.W., wou raken aan het bestaande stelsel inzake de (beperkte) mogelijkheid van omzetting van scheiding van tafel en bed, zoals thans geregeld in de artikelen 1309 en 1310 Ger. W. Uit niets blijkt dat de wetgever, bij de invoering van artikel 232 B.W., de instelling van de scheiding van tafel en bed, zoals geregeld op dat ogenblik en op heden, wou uithollen;

- uit het wetsvoorstel Van den Bossche²⁷ inzake de verkorting van de vereiste termijn van feitelijke scheiding tot één jaar: wat zou dan nog het nut zijn van de artikelen 1309 en 1310 Ger. W. waarop deze volksvertegenwoordiger trouwens geen allusie maakt? Is het niet veeleer zo dat, in de optiek van dit wetsvoorstel, onder de feitelijke scheiding in de zin van art. 232 B.W. niet de scheiding van tafel en bed begrepen is?

- uit artikel 232, tweede lid, B.W. inzake de feitelijke scheiding die het gevolg is van krankzinnigheid of een diepe geestesgestoordheid: de scheiding van tafel en bed kan toch niet het gevolg zijn van de ernstige geestesziekte, want anders had de scheiding van tafel en bed eenvoudigweg niet

²² DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 190, nrs. 309 en 310, en 307, nr. 490. Overigens is de scheiding van tafel en bed uitdrukkelijk vermeld en geregeld in het nieuwe artikel 731 B.W.

²³ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 21-27, nrs. 26-35.

²⁴ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 10-20, nrs. 7-24. Vergelijk, in verband met de term «séparation de fait» in het recht van Québec-Canada, MAYRAND, A., o.c., *La Revue du Notariat* (Québec-Canada), 1978, nr. 10, 405-406. Zie ook CORNU, G., *Vocabulaire juridique*, Parijs, 1987, 732-733, tw. «Séparation de fait».

²⁵ DE BUSSCHERE, C., o.c., *R.W.*, 1981-82, 2393, nr. 3, a; *idem*, o.c., Antwerpen, 1985, 360, nr. 565.

²⁶ Luik, 21 november 1984, *Jur. Liège*, 1985, 73 en 333.

²⁷ Wetsvoorstel L. Van den Bossche, 7 mei 1986, *Parl. St., Kamer*, 1985-86, nr. 450/1, opnieuw ingediend op 1 maart 1988, *Parl. St., Kamer*, 1988, nr. 171/1. Zie ter zake DE WITTE, L. en VAN DEN BOSSCHE, L., *Naar een schuldloze echtscheiding*, Brussel, 1986, 177-178.

kunnen worden toegestaan. In artikel 232, tweede lid, B.W. kan de term «feitelijke scheiding» niet het geval van de scheiding van tafel en bed omvatten;

– uit de stelling van sommigen ²⁸ – die wij niet delen ²⁹ – dat scheiding van tafel en bed op grond van feitelijke scheiding mogelijk zou zijn. In die zienswijze kan het begrip «feitelijke scheiding» toch bezwaarlijk het geval van de scheiding van tafel en bed omvatten zonder tot een absurde gevolgtrekking te leiden.

19. Ten slotte leidt ook de ratio legis van de echtscheidingswet van 1 juli 1974 tot voormeld besluit. De wetgever wou feitelijke, onregelmatige toestanden regulariseren; het blijkt niet dat hij een regelmatige, wettelijke toestand die de scheiding van tafel en bed is, op het oog had ³⁰. Weliswaar is deze ratio legis analoog met de ratio legis van de bepalingen inzake de omzetting van een scheiding van tafel en bed in echtscheiding, maar, voor de wantoestanden die voortvloeien uit de scheiding van tafel en bed (en die de wetgever sinds decennia reeds kent), heeft de wetgever, reeds vóór 1974, in een specifieke oplossing voorzien in de vorm van de huidige artikelen 1309 en 1310 Ger. W.; deze oplossing is weliswaar slechts een gedeeltelijke en fragmentarische oplossing, maar de wetgever heeft het aldus uitdrukkelijk gewild.

20. Daartegenover staat dan de tegenovergestelde stelling dat, na scheiding van tafel en bed, nog een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding toegestaan kan worden. Deze stelling blijkt vooral te berusten op de volgende drie hoofdargumenten ³¹:

– de scheiding van tafel en bed ontnemt aan de bestaan-de feitelijke scheiding noch haar aard/natuur, noch haar karakter; de feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. loopt door, ondanks de inmiddels ontstane scheiding van ta-

fel en bed ³²; hiertoe wordt de feitelijke scheiding uitsluitend gedefinieerd als de toestand van echtgenoten die opgehouden hebben hetzelfde dak, dezelfde tafel en hetzelfde bed te delen;

– het zou niet opgaan te stellen dat, na scheiding van tafel en bed, echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. niet kan worden toegestaan, maar dat echtscheiding op die grond wel zou kunnen worden verkregen wanneer, tijdens de feitelijke scheiding, de vrederechter of de voorzitter van de rechtbank de samenwoningsverplichting zou hebben opgeschort; een dergelijk onderscheid zou willekeurig zijn ³³;

– het a fortiori argument: wanneer echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. mogelijk is na vijf jaar feitelijke scheiding, dient, a fortiori, de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. te kunnen worden toegestaan tussen van tafel en bed gescheiden echtgenoten ³⁴.

21. Tegen die stelling en tegen die argumenten kan het volgende ingebracht worden. Het komt ons voor dat hier, uitsluitend «pour les besoins de la cause», aan het begrip feitelijke scheiding een ruimere betekenis dan zijn gebruikelijke betekenis wordt gegeven, zonder dat, in de echtscheidingswet van 1 juli 1974 (noch in de echtscheidingswet van 2 december 1982) hiertoe een onbetwistbare aanduiding bestaat.

Vervolgens lijken een extensieve interpretatie van het begrip feitelijke scheiding en het voormelde a fortiori argument ons onaanvaardbaar, aangezien, onder de mom van een uitlegging of interpretatie, een nieuwe grond tot echtscheiding op grond van bepaalde feiten (namelijk een scheiding van tafel en bed) zou worden ingevoerd, wat onwettig is. Nog steeds geldt in België het principe dat de wetgever de gronden tot echtscheiding beperkend, limitatief heeft opgesomd. Ter zake schrijft A. Kluyskens: «Om willekeur en fantasie vanwege de rechter te voorkomen, worden deze gronden op een beperkende wijze opgesomd door de wet ³⁵.» De basisprincipes van het Belgische echtscheidingsrecht verzetten zich onbetwistbaar tegen een extensieve uit-

²⁸ In die zin BAX, M., «Personen- en familierecht (1976-1977)», R.W., 1977-78, 2484; DE LEVAL, G., o.c., *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1977, 329, nr. 31; F.L., in J.T., 1978, 688; PAUWELS, J.M., «De instelling van de scheiding van tafel en bed: meer ongemak dan nut», noot onder Brussel, 25 juni 1984, R.W., 1984-85, 2764, nr. 2; *idem*, o.c., Leuven, 1985, 85, nr. 12.75; SACE, J., noot onder Bergen, 11 februari 1982, *Rev. Not. B.*, 1983, 42-43, nr. 1; SENAËVE, P., «Echtscheiding op grond van vijf jaar feitelijke scheiding: de wet van 2 december 1982», R.W., 1982-83, 1491, nr. 4; STERCKX, D., in J.T., 1979, 259. In deze zin Rb. Brussel, 15 februari 1977, *Rev. Not. B.*, 1977, 419. Vergelijk ook LECLERCO, C., *Eléments pratiques de procédure civile*, Brussel, 1988, 155.

²⁹ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 357, nr. 561. Zo ook BAETEMAN, G., o.c., Brussel, 1988, 404, nr. 512-5; DELVA, W., o.c., Gent, 1982, 338; GERLO, J., o.c., Brussel, 1986, II, 302; MEULDERS-KLEIN, M. Th., «La problématique du divorce dans les législations d'Europe occidentale», *Rev. Int. Dr. Comp.*, 1989, 13, nr. 15. In die zin Brussel, 2 februari 1977, *Rev. Not. B.*, 1977, 252, noot D. STERCKX; Rb. Brussel, 29 mei 1987, J.T., 1988, 86. Vergelijk ook DE GAVRE, J., «Le divorce de l'article 232 du code civil est-il un divorce pour cause déterminée au sens de la loi du 27 juin 1960?», in *Mélanges offerts à Raymond Vander Elst*, Brussel, 1986, 123-124, nr. 7.

³⁰ Rb. Marche-en-Famenne, 17 februari 1977, *Rev. rég. dr.*, 1977, 329; Rb. Verviers, 30 november 1981, *Jur. Liège*, 1984, 361; Rb. Brussel, 21 oktober 1983, *Pas.*, 1984, III, 29.

³¹ Zie vooral SENAËVE, P., o.c., R.W., 1982-83, 1491, nr. 5; VAN GYSEL, A.C., «Un divorce pour cause de séparation de fait peut-il intervenir après une séparation de corps?», *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 452-460.

³² BAETEMAN, G. en GERLO, J., «Overzicht van rechtspraak (1975-1980) – Personen- en familierecht», T.P.R., 1981, 859, nr. 153; DE LEVAL, G., o.c., *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1977, 329, nr. 31; Rb. Namen, 15 december 1976, *Pas.*, 1976, III, 78, *Rev. Not. B.*, 1977, 250; Rb. Brussel, 18 september 1986, *Rev. Not. B.*, 1987, 593, *Pas.*, 1987, III, 4 (de rechtbank beklemtoont dat in casu een feitelijke scheiding de scheiding van tafel en bed voorafging); Luik, 17 mei 1988, *Jur. Liège*, 1989, 119 (samenvatting van C. PANIER).

³³ SENAËVE, P., o.c., l.c.

³⁴ SENAËVE, P., o.c., l.c.; *idem*, *Handboek van familieprocesrecht*, Leuven, 1986, 100, nr. 167; VAN GYSEL, A., o.c., *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 456, nr. 13. Vergelijk in verband met artikel 237 Frans B.W. Limoges, 3 december 1987, *Rép. Defrénois*, 1988, 725, nr. 44, noot J. MASSIP, *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1989, 49, en Agen, 4 januari 1989, *Rép. Defrénois*, 1989, 1136, art. 34625, noot J. MASSIP; maar daartegenover staat andersluidende Franse rechtspraak, zoals J.A.M. Pontoise, 28 maart 1977, *D.S.*, 1977, 411, met noot A. BENABENT, J.C.P., 1977, II, 18657, met noot R. LINDON. Men zal wel in acht nemen dat de tekst, filosofie en parlementaire voorbereiding van artikel 237 Frans B.W. niet volledig dezelfde zijn als die van artikel 232 Belgisch B.W.

³⁵ KLUYSKENS, A., *Personen- en familierecht*, 1950, 406, nr. 437; zie ook DELVA, W., *Personen- en familierecht*, Gent, 1978, II-B, 171.

legging van de bijzondere gronden tot echtscheiding³⁶. Welnu, stellen dat echtscheiding op grond van feitelijke scheiding mogelijk is na scheiding van tafel en bed komt o.i. neer op een interpretatie contra legem: een dergelijke interpretatie is o.i. niet verenigbaar met de termen van artikel 232 B.W. in hun gebruikelijke betekenis³⁷.

Ten slotte gaat het o.i. niet op de voorlopige schorsing van de samenwoningsverplichting door een rechter tijdens een feitelijke scheiding op dezelfde voet te plaatsen als de wettelijke opheffing van de samenwoningsverplichting bij scheiding van tafel en bed. De voorlopige maatregelen waarbij de rechter beveelt dat een echtgenoot de toegang tot de gezinswoning wordt ontzegd of dat een andere echtgenoot voorlopig niet meer hoeft samen te wonen met zijn medeëchtgenoot, zijn niet meer en niet minder dan tijdelijke, voorlopige familiale orde-maatregelen die niet langer mogen gelden dan nodig; zij hebben evenwel niet tot gevolg dat de bestaande feitelijke scheiding nu geen feitelijke scheiding meer zou zijn. Daarentegen heft de scheiding van tafel en bed de echtelijke samenwoningsverplichting definitief en volledig op (al kunnen de echtgenoten zich nog steeds vormloos verzoenen en op die wijze de scheiding van tafel en bed beëindigen). Deze twee situaties kunnen dus niet op dezelfde voet geplaatst worden, ook niet vanuit het oogpunt van artikel 232 B.W.

22. Een auteur meent een doorslaggevend argument te kunnen vinden in de tweede bladzijde van de toelichting bij het oorspronkelijk en later opnieuw ingediende wetsvoorstel tot invoering van de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, waar er sprake is van de procedure van omzetting van scheiding van tafel en bed in echtscheiding in het volgende verband³⁸: «Tal van buitenlandse wetgevingen aanvaarden de feitelijke scheiding van zekere duur als rechtsgrond tot echtscheiding, zonder dat de eisende partij enige

fout of tekortkoming moet bewijzen. Ook in ons Belgisch Burgerlijk Wetboek is dit trouwens geen nieuw begrip. Artikel 310 van het Burgerlijk Wetboek, zoals dit werd gewijzigd door de wet van 20 juli 1962, bepaalt immers dat ieder van beide echtgenoten, drie jaar na het tot stand komen van de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten, de echtscheiding kan vorderen bij de rechtbank, die, alle omstandigheden in acht nemend, de echtscheiding kan toestaan. De rechtbank staat in dit geval steeds de echtscheiding toe, wanneer zij de overtuiging heeft dat alle kans op verzoening tussen echtgenoten uitgesloten is³⁹.» Maar dit uittreksel uit de toelichting bij het wetsvoorstel maakt het o.i. niet mogelijk te besluiten dat de wetgever ondubbelzinnig beoogde de ontworpen wet toepasselijk te maken op echtgenoten die reeds van tafel en bed zijn gescheiden. Dit uittreksel betreft o.i. niet de inhoud van begrip feitelijke scheiding. Het betreft veeleer het principe van het opdringen van de echtscheiding op basis van een objectief feit, zonder dat de schuld van de verweerder-echtgenoot hoeft te worden aangetoond: artikel 1309 Ger. W. vormt in zekere mate daarvan een voorbeeld⁴⁰. Het is trouwens symptomatisch dat er, in dat uittreksel uit de toelichting, geen sprake is van scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming en van de omzetting van een dergelijke minnelijke scheiding van tafel en bed (huidig artikel 1310 Ger. W.)! Immers, de lege lata kan de echtscheiding niet opgedrongen worden aan een echtgenoot, van tafel en bed gescheiden door onderlinge toestemming, aan wie geen fout kan worden verweten.

23. Ten slotte moet opgemerkt worden dat o.i. bezwaarlijk een doorslaggevend argument zou kunnen worden geput uit de Belgische rechtspraak die, met toepassing van de wet Rolin van 27 juni 1960, de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. zou toelaten tussen twee echtgenoten die reeds van tafel en bed zijn gescheiden volgens een *vreemd* recht, zoals het Italiaanse recht⁴¹ of het Argentijnse recht⁴². Het blijkt immers dat in sommige landen, zoals Italië, de scheiding van tafel en bed wel een grond van echtscheiding op basis van bepaalde feiten is, maar dat er geen procedure van omzetting van scheiding van tafel en bed in echtscheiding zoals bij analogie met de artikelen 1309 en 1310 Ger. W., bestaat. Wil men dus, in België, dergelijke echtgenoten, zoals Italiaanse van tafel en bed gescheiden echtgenoten, niet met een impasse confronteren, dan lijkt het niet onredelijk, met toepassing van de wet Rolin, de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. toe te laten tussen dergelijke echtgenoten (van wie minstens één de Belgische nationaliteit niet heeft) die reeds volgens een vreemd recht, van tafel en bed zijn gescheiden⁴³. De confrontatie van verschillende rechtstelsels gaat nu eenmaal gepaard met een zoeken naar een

³⁶ LAURENT, F., *Principes de droit civil français*, III, Brussel-Parijs, 1878, nr. 178; *Pand. B.*, tw. «Divorce», Brussel, 1889, 460, nr. 17; *Rép. Prat. Dr. B.*, tw. «Divorce et séparation de corps», nrs. 815, en complément I, 535, nrs. 4 en 5. Laten we niet vergeten dat ook de huwelijksband en het principe van de onverbreekbaarheid van het huwelijk de openbare orde raken: conclusie van de procureur-generaal R. HAYOIT DE TERMICOURT voor Cass., 12 januari 1956, *Pas.*, 1956, I, 454; Cass., 3 mei 1958, *Pas.*, 1958, I, 968, *Jur. Liège*, 1957-58, 273 (l'indissolubilité du mariage, posée en principe par la loi, est un des fondements de l'ordre social); en recentelijk bijvoorbeeld Luik, 6 juni 1989, *J. T.*, 1989, 534. Dit principe bepaalt talloze gevolgtrekkingen op het vlak van het echtscheidingsprocesrecht, zoals in verband met de afstand van het geding of van een rechtsmiddel en in verband met de berusting. Dit principe moet o.i. ook tot gevolg hebben dat men, bij interpretatie van de wettelijke echtscheidingsgronden, in geval van twijfel, interpreteert ten voordele van het huwelijk (en de huwelijksband) (de favor matrimonii) en tegen de echtscheiding; en dit stellig, dus te meer, bij de uitlegging van een grond tot echtscheiding, waardoor men de echtscheiding kan opdringen aan een echtgenoot aan wie niets verweten kan worden. Vergelijk ook DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 31, nrs. 42 en 43, en 450, nr. 724, betreffende de draagwijdte van artikel 227 B.W.

³⁷ DE BUSSCHERE, C., o.c., *Rev. Not. B.*, 1987, 488, nr. 5. Zie ook infra inzake de bevoegdheid van het Hof van Cassatie, en de cassatierechtspraak in verband met de interpretatie van de termen van de wet.

³⁸ VAN GYSEL A.C., o.c., *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 546, nr. 14.

³⁹ Voorstel van wet tot wijziging van sommige artikelen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de echtscheiding, *Parl. St., Senaat*, 1971-72, 2 februari 1972, nr. 161.

⁴⁰ VAN LOOK, M., o.c., *R.W.*, 1974-75, 970, nr. 19.

⁴¹ Zie bv, Bergen, 6 april 1978, *Rev. Not. B.*, 1978, 331, noot STERCKX, D., *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 362.

⁴² Rb. Charleroi, 20 juni 1988, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 461.

⁴³ DE CEUSTER, J., «De echtscheiding en de scheiding van tafel en bed», in *Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, 1983, 59, nr. 97.

toepassing van de meest aanverwante instelling of rechtsbegrippen van het Belgische interne recht.

24. De rechtsleer en de rechtspraak zijn grondig verdeeld over het onderhavige probleem ⁴⁴. Deze discussie raakt echter de fundamentele beginselen van het Belgische huwelijks- en echtscheidingsrecht, zodat men niet lichtzinnig (d.w.z. zonder afweging van de argumenten pro en contra) over deze aangelegenheid mag oordelen. Men moet in acht nemen dat het verbreken van de huwelijksband en het opdringen van de echtscheiding toch maar kunnen in de uitdrukkelijk en duidelijk bij de wet bedoelde gevallen.

25. De voormelde door ons voorgestane stelling brengt voor een aantal van tafel en bed gescheiden echtgenoten met zich dat hun scheiding van tafel en bed hic et nunc een im-

passe of een valstrik kan vormen ⁴⁵. Maar het komt o.i. de rechtspraak niet toe om de wettelijke lacune voor van tafel en bed gescheiden echtgenoten die de echtscheiding eenzijdig wensen op te dringen buiten elke schuldgrond om, op te vullen door een extensieve (en o.i. onwettige) uitlegging van artikel 232 B.W. te geven ⁴⁶. Het komt uitsluitend de wetgever toe de scheiding van tafel en bed van een zekere duur tot een echtscheidingsgrond te «verheffen». Het komt uitsluitend de wetgever toe het huidige fragmentarische stelsel van de omzetting van scheiding van tafel en bed in echtscheiding, te wijzigen.

IV. Het begrip feitelijke scheiding – Preciseringsen

26. De echtgenoten leven feitelijk gescheiden, zelfs wanneer een echtgenoot door de rechter gemachtigd is afzonderlijk te wonen of hem door de rechter de toegang tot de echtelijke woning is ontzegd ⁴⁷.

Het afzonderlijk wonen van de echtgenoten gedurende een procedure van echtscheiding op grond van bepaalde feiten of door onderlinge toestemming is eveneens een concreet geval van feitelijke scheiding. Een dergelijke procedure schorst noch stuit de termijn van de feitelijke scheiding ⁴⁸.

27. Het feit dat objectieve omstandigheden verhinderen dat de echtgenoten daadwerkelijk samenwonen, sluit niet uit dat een feitelijke scheiding kan ontstaan of voortduren. De termijn van de feitelijke scheiding wordt dus niet onderbroken door het feit dat een feitelijk gescheiden echtgenoot opgesloten wordt in de gevangenis of opgenomen wordt in een ziekenhuis of gezondheidsinstelling ⁴⁹. Er kan een feitelijke scheiding ontstaan naar aanleiding van een gevangenneming of verblijf in een ziekenhuis, wanneer een van de echtgenoten het echtelijk samenleven niet wil hervatten ⁵⁰. In een zelfde verband wordt geoordeeld dat de echtgenoten, wanneer zij om objectieve redenen – bijvoorbeeld professionele redenen – eigenlijk dus «tegen hun wil» of noodgedwongen afzonderlijk verblijven, maar niettemin de «brug tussen hen» niet opgeblazen hebben, niet kunnen worden geacht feitelijk gescheiden te leven in de zin van artikel 232 B.W. Aldus werd terecht geoordeeld dat, wanneer de vrouw en de kinderen de echtgenoot-vader, die verder in Zaïre verblijft om beroepsredenen, en wanneer de echtgenoten verder geregeld contact houden, er geen sprake kan zijn van een feite-

⁴⁴ Echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. is niet mogelijk tussen van tafel en bed gescheiden echtgenoten: DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 360, nr. 565; DELVA, W., o.c., Gent, 1978, II-B, 315, en *idem*, o.c., Gent, 1982, 315; Rb. Marche-en-Famenne, 17 februari 1977, l.c. (betreffende een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten; nu de rechtbank ambtshalve de onontvankelijkheid opwerpt, beveelt ze, met toepassing van artikel 774 Ger. W., de heropening van de debatten); Rb. Verviers, 30 november 1981, l.c. (betreft een scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming); Rb. Brussel, 10 juni 1983 (twee vonnissen), *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 441 (scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten) en 444 (scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming); Rb. Brussel, 21 oktober 1983, l.c. (betreft een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten); Rb. Brussel, 5 oktober 1984, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 447 (de rechtbank werpt – o.i. zeer terecht – ambtshalve de onontvankelijkheid op; in casu betrof het een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten); Luik, 21 november 1984, l.c.; Brussel, 4 juni 1985, *Pas.*, 1985, I, 147, met het niet eensluidende advies van het openbaar ministerie, *Rev. Not. B.*, 1987, 481, met het andersluidende advies van het openbaar ministerie, en noot C. DE BUSSCHERE, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 450, bevestigend Rb. Brussel, 5 oktober 1984, voormeld (het hof beroept zich hiertoe op het bestaan van de artikelen 1309 en 1310 Ger. W., a contrario; deze argumentatie vindt men, i.v.m. de artikelen 237 en 306 Frans B.W., ook terug bij LINDON, R., in *Juris Classeur notarial*, tw. «Divorce, Causes, Divorce pour cause de rupture de la vie commune, artt. 237-241 (loi du 11 juillet 1975)», Parijs, 1983, 6, nr. 27.

Echtscheiding op grond van feitelijke scheiding is wel mogelijk tussen van tafel en bed gescheiden echtgenoten: BAETEMAN, G., o.c., Brussel, 1988, 371, nr. 464-4; BAETEMAN, G., en GERLO, J., o.c., T.P.R., 1981, 859, nr. 153; BAX, M., «Kroniek van personen- en familierecht 1976-1977», *R.W.*, 1977-78, 2484; DE LEVAL, G., o.c., l.c.; GERLO, J., o.c., Brussel, 1986, II, 268; LAMPE, M.F., «Les causes de divorce pour cause déterminée et leurs preuves», in *Le divorce: controverses et perspectives*, U.L.B., Brussel, 1988, 18; PAUWELS, J.M., «De instelling van scheiding van tafel en bed: meer ongemak dan nut», *R.W.*, 1984-85, 2765, nr. 6; *idem*, *Beginnelsen van personen- en familierecht*, Leuven, 1985, II, 78, nr. 12-61, 145, nr. 13-117, en 169, nr. 13-776; PINTENS, W., «Echtscheiding», T.P.R., 1985, 11, nr. 19; SENAËVE, P., o.c., R.W., 1982-83, 1491, nr. 5; *idem*, o.c., Leuven, 1986, 100, nr. 167; VAN GYSEL, A., o.c., *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 452; Rb. Namen, 15 december 1976, l.c. (betreft een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten); Rb. Brussel, 18 september 1986, l.c. (betreft een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten); Luik, 17 mei 1988, *Jur. Liège*, 1989, 118, *J.T.*, 1989, 383 (betreft een scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten; dit arrest betekent dus een ommezwaai in de rechtspraak van dit hof van beroep).

⁴⁵ DE BUSSCHERE, C., o.c., *R.W.*, 1981-82, 2395-2396; *idem*, o.c., *Rev. Not. B.*, 1977, 489, nr. 7; vergelijk VAN GYSEL, A.C., o.c., *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 459, nr. 24.

⁴⁶ Vergelijk de beschouwing van KRINGS, E., «Enkele beschouwingen betreffende rechtsstaat, scheiding der machten en rechterlijke macht», *R.W.*, 1989-90, 176, nr. 19, eerste alinea, en de Franse vertaling van deze rede in *J.T.*, 1989, 526, nr. 19.

⁴⁷ BAETEMAN, G., o.c., Brussel, 1988, 371, nr. 476/3; DELVA, W., o.c., Gent, 1982, 315; GERLO, J., o.c., Brussel, 1986, II, 268; Luik, 9 juni 1986, *Jur. Liège*, 1986, 416. Vergelijk, in verband met artikel 213 B.W., Cass., 10 oktober 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 154, *R.W.*, 1980-81, 2006, *T. Not.*, 1981, 200, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1981, 391, noot J.L. RENÇON, *Pas.*, 1981, I, 190.

⁴⁸ DELVA, W., o.c., Gent, 1982, 315; GERLO, J., o.c., Brussel, 1986, II, 268; Luik, 9 juni 1986, *Jur. Liège*, 1986, 416.

⁴⁹ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 360, nr. 566.

⁵⁰ DE BUSSCHERE, C., o.c., l.c.

lijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W.⁵¹; in dit geval kan niet gesteld worden dat de echtscheiding de juridische bekrachtiging of omzetting is van een «feitelijke scheiding».

28. Het feit dat de levensgemeenschap tussen de echtgenoten onvolledig is of mank loopt, is onvoldoende om te besluiten tot het bestaan van een feitelijke scheiding.

Het enkele feit dat de echtgenoten onderling geen seksuele betrekkingen (meer) hebben, is nog geen feitelijke scheiding⁵².

Het komt voor dat een echtgenoot terzelfder tijd er twee gezinnen op nahoudt, bijvoorbeeld een wettig gezin in zijn woonplaats en een onwettig gezin in zijn professionele verblijfplaats; ook dat is nog geen feitelijke scheiding⁵³. Het feit dat de wettige echtgenoot al of niet op de hoogte is van dit dubbel leven van de medeëchtgenoot, is ter zake irrelevant.

29. Het moet beklemtoond worden dat de feitelijke scheiding geenszins vereist dat de afzonderlijk wonende echtgenoten elkaar als vijanden hebben verlaten, of dat zij in onmin leven, of dat zij geen enkel contact meer met elkaar hebben⁵⁴. Het feit dat de echtgenoten af en toe elkaar ontmoeten om praktische problemen te regelen in verband met de opvoeding en het onderhoud van hun kinderen of in verband met hun vermogens of gemeenschappelijke handelsactiviteiten, sluit niet uit dat zij feitelijk gescheiden (kunnen) leven⁵⁵. Zelfs het voortduren van een zekere genegenheid of vriendschap tussen de gescheiden echtgenoten sluit het bestaan van een feitelijke scheiding niet uit⁵⁶. Het komt zelfs voor dat feitelijk gescheiden echtgenoten onderling nog seksuele betrekkingen hebben: dit feit sluit een feitelijke scheiding niet uit⁵⁷. Een rechtbank heeft het over «sporadische» seksuele omgang⁵⁸.

30. Uit het vereiste van de feitelijke scheiding mag niet afgeleid worden dat de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. toegestaan zou kunnen worden slechts wanneer de levensgemeenschap tussen de echtgenoten én op materieel gebied én op het affectieve vlak totaal verbroken is. Er kan een feitelijke scheiding zijn, zelfs al exploiteren de gescheiden echtgenoten samen nog een handelszaak, of zelfs in het geval dat ze in een goede, zakelijke verhouding het gemeenschappelijke vermogen of de onverdeelde goederen samen besturen. Wat het gemeenschappelijke vermogen betreft, is niet vereist dat de echtgenoten handelen alsof ze gescheiden

van goederen zijn; trouwens, zij kunnen noch mogen aldus handelen.

Kortom, in een aantal twijfel- of grensgevallen zal de rechter dus grondiger de levenssituatie van de echtgenoten moeten onderzoeken.

31. Ten overvloede kan nog gepreciseerd worden dat artikel 232 B.W. niet vereist dat de eiser aantoonde dat de feitelijke scheiding voor hem beledigend is⁵⁹. Men kan niet langs een omweg het schuld criterium toepasselijk maken. Derhalve kan de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding toegelaten worden na een minnelijke feitelijke scheiding of na een verlating die niet beledigend is. Overigens is de oorzaak van de feitelijke scheiding irrelevant. De echtgenoten moeten dus – in dit stadium van de echtscheidingsprocedure – niet redetwisten over de feiten die ten grondslag liggen aan het ontstaan of het voortduren van de feitelijke scheiding⁶⁰. Die feiten zijn alleen van belang bij de regeling van bepaalde gevolgen van de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. (zie de artikelen 306 B.W., 1278, derde lid, en 1286bis Ger. W.). Bijgevolg is de eiser die de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. vordert, gerechtigd deze eis te laten beslechten met voorbehoud van zijn recht om later het op hem wegende wettelijke schuldvermoeden te weerleggen⁶¹.

V. Bijzondere gevallen

A. Feitelijke scheiding en geveinsde huwelijken

32. Een geveinsd huwelijk gaat vaak gepaard met een feitelijke scheiding tussen de echtgenoten. De man en vrouw die een geveinsd huwelijk sluiten, hebben immers vaak of meestal niet de bedoeling om ook samen te leven als gehuwden. Het gaat hun erom aan wetsontduiking te doen, zoals de wens een bepaald persoon de toegang tot en het verblijf in een bepaald land mogelijk te maken, of zoals de wens een bepaalde persoon kunstmatig een bepaalde nationaliteit te doen krijgen («mariage de complaisance»). Wanneer de echtgenoten van een dergelijk geveinsd huwelijk niet samenwonen en ten minste een van hen dat ook niet wil, is er een feitelijke scheiding. Dus kan ieder van beide echtgenoten in dit geval de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding vorderen (het i.p.r.-aspect wordt hier buiten beschouwing gelaten). Kortom, artikel 232 B.W. kan toepassing vinden, zelfs al betreft het een geveinsd huwelijk. Een echtgenoot mag dus de ontbinding van het huwelijk vragen op grond van artikel 232 B.W.; men kan hem dit recht niet ontzeggen met het argument dat hij maar de nietigverklaring van het geveinsde huwelijk moet vorderen.

B. Afwezigheid *sensu stricto* en loutere verdwijning

33. In geval van afwezigheid in de strikt juridische betekenis (zie artikelen 115 e.v. B.W.) is echtscheiding op welke grond ook onmogelijk.

⁵¹ Rb. Charleroi, 26 februari 1980, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1982, 280. Vergelijk trouwens Cass., 17 november 1983, *l.c.*

⁵² DE BUSSCHERE, C., O.C., ANTWERPEN, 1985, 361, NR. 567.

⁵³ Vergelijk Cass. Fr., 2 oktober 1980, *Gaz. Palais*, 18-19 maart 1981, noot J. VIATTE; Breton, A., «Droit du divorce, Causes», *D.S.*, 1981, 71 (inf. rap. – sommaires commentés); SALLE DE LA MARNIERRE, E., in *J.N.A.*, 1986, 720, art. 56.154, nr. 1.

⁵⁴ Brussel, 7 januari 1976, *J.T.*, 1977, 99, *Pas.*, 1976, II, 194, *Rev. Not. B.*, 1986, 76; Rb. Luik, 9 februari 1984, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1986, 364; Rb. Aarlen, 13 november 1987, *Jur. Liège*, 1989, 119.

⁵⁵ Cass., 25 november 1976, *l.c.*; Brussel, 7 januari 1976, *l.c.*; Luik, 30 november 1987, *Jur. Liège*, 1989, 119; Rb. Aarlen, 17 februari 1989, *Rev. rég. dr.*, 1989, 176.

⁵⁶ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 361, nr. 568.

⁵⁷ Luik, 30 november 1987, *Jur. Liège*, 1989, 119.

⁵⁸ Rb. Luik, 9 februari 1984, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1986, 364. Vergelijk BAETEMAN, G., GERLO, J., e.a., «Overzicht van rechtspraak (1981-1987) – Personen- en familierecht», *T.P.R.*, 1988, 524, nr. 191.

⁵⁹ Brussel, 1 juni 1976, *R.W.*, 1978-79, 1590, *J.T.*, 1977, 153, *Rev. Not. B.*, 1977, 245, noot D. STERCKX.

⁶⁰ Brussel, 17 november 1986, *Jur. Liège*, 1986, 337.

⁶¹ DE BUSSCHERE, C., o.c., Antwerpen, 1985, 420, nr. 677; SE-NAEVE, P., o.c., Leuven, 1986, 196, nr. 405; Antwerpen, 21 maart 1979, *R.W.*, 1979-80, 975, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 60; Brussel, 17 november 1986, *l.c.*

De afwezigheid in deze eng juridische betekenis is, naar Belgisch recht, geen grond van echtscheiding ⁶². De afwezigheid in deze zin is ook geen feitelijke scheiding, zodat de echtscheiding op grond van artikel 232 B.W. niet toegelaten kan worden in geval van een dergelijke afwezigheid ⁶³.

Het staat vast dat de echtscheiding wegens een schuldgrond niet toegelaten kan worden tegen een afwezige ⁶⁴.

34. Het geval van afwezigheid *sensu stricto* dient onderscheiden te worden van het hiernavermelde geval van verlaten van een echtgenoot gevolgd door een loutere verdwijning zonder adres na te laten. Wanneer, tijdens de feitelijke scheiding, een echtgenoot plots vertrekt zonder nog van zich te laten horen, kan de andere echtgenoot nog steeds de echtscheiding op grond van fout ⁶⁵ of op grond van vijf jaar feitelijke scheiding vorderen. In een dergelijk geval zullen de artikelen 1262 en 1265 Ger. W. toepassing vinden.

VI. Ten uitgeleide en besluiten

35. De term «feitelijke scheiding» in artikel 232 B.W. verwijst naar een juridisch begrip of houdt er een in, zodat uiteindelijk het Hof van Cassatie de bepaling van dit begrip zal vaststellen, nu de definitie van deze term in de echtscheidingswet van 1 juli 1974 noch in het Burgerlijk Wetboek is vastgelegd. Cassatie is mogelijk wanneer een hof van beroep een van de constitutieve elementen van het begrip feitelijke scheiding zou hebben miskend ⁶⁶. De voormelde cassatiearresten van 25 november 1976 en 17 november 1983 in verband met het bovenvermelde tweede, intentionele element van het begrip feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W., vormen hiervan voorbeelden.

Met spanning wordt dus uitgezien naar een cassatiearrest in verband met het voormelde derde element van het begrip feitelijke scheiding (de afwezigheid van een scheiding van tafel en bed tussen de echtgenoten), en in verband met het daaruit voortvloeiende praktische probleem: kan een echtscheiding op grond van feitelijke scheiding worden toegelaten, tussen echtgenoten die reeds van tafel en bed zijn gescheiden?

Het past hier te herinneren aan de overvloedige cassatierechtspraak in verband met de uitlegging van wetteksten en in verband met de bepaling van de door de wetgever gehanteerde termen of begrippen ⁶⁷. Ter zake schrijft een auteur:

⁶² DE PAGE, H., O.C., I, BRUSSEL, 1962, NR. 852; POUSSENET, J., *Le mariage en droit comparé*, Brussel, 1981, 250, die erop wijst dat in verscheidene landen (Zwitserland, Griekenland, Denemarken, Noorwegen, Portugal, Joegoslavië, enz.) de afwezigheid een specifieke grond tot echtscheiding vormt.

⁶³ KOHL, A., in *Rép. Not.*, tw. «Absence», 91, nr. 147; RIGAU, F., en MEULDERS-KLEIN, M. TH., LES PERSONNES, I, LES RELATIONS familiales, mise à jour, Brussel, 1978, 107, nr. 84. Anders: RENCHON, J.L., o.c., J.T., 1977, 92, nr. 21.

⁶⁴ DE PAGE, H., O.C., I, BRUSSEL, 1962, 1003, NR. 882BIS;

⁶⁵ DE PAGE, H., O.C., I, BRUSSEL, 1962, 1003, NR. 882BIS; RIGAU, F. en MEULDERS-KLEIN, M. TH., O.C., L.C.

⁶⁶ Vergelijk, in verband met het Franse recht, MONSALLIER, B., «Le divorce pour rupture de la vie commune (Loi du 11 juillet 1975)», *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1980, 266. Vergelijk BRETON, A., noot bij T.G.I. Briey, 26 mei 1977, D.S., 1978, inf. rap. 9; LINDON, R., in *Juris Classeur notarial, Rép. Doctr.*, tw. «Divorce, Art. 237 à 241», Parijs, 1983, 10, nr. 43.

⁶⁷ OST, F., en Van de Kerckhove, M., *Entre la lettre et l'esprit. Les directives d'interprétation en droit*, Brussel, 1989, 98. Vergelijk

«dat aan een term, die in de betrokken wettekst zelf wordt gedefinieerd of die wordt omschreven in een andere meer algemene tot dezelfde rechtstak behorende wettekst, uiteraard de bij de wet vastgestelde betekenis moet worden gehecht. Bij gebreke van een dergelijke technische betekenis, is, volgens een vaste rechtspraak, de gebruikelijke betekenis richtinggevend. Het Hof van Cassatie zal nagaan of de feitenrechter deze regel wel heeft opgevolgd ⁶⁸.» Vanuit die optiek kan bijgevolg o.i. de aanslepende kritiek van sommige auteurs op de reeds geciteerde cassatiearresten van 25 november 1976 en 17 november 1983 betreffende het vereiste van een intentioneel element als constitutief element van het begrip feitelijke scheiding, in de zin van artikel 232 B.W., niet onderschreven worden ⁶⁹.

36. Samenvattend kan dus gesteld worden:

1) dat de gebruikelijke betekenis van het juridisch begrip feitelijke scheiding drie constitutieve elementen omvat: a) het materiële element (het afzonderlijke wonen); b) het intentioneel element (de wil van ten minste een van beide echtgenoten om niet meer samen te leven), en c) de afwezigheid van een scheiding van tafel en bed;

2) dat het begrip feitelijke scheiding in artikel 232 B.W. zijn gebruikelijke betekenis heeft, bij gebreke van duidelijke, andersluidende wil van de wetgever;

3) dat derhalve de feitelijke scheiding in de zin van artikel 232 B.W. niet het geval van de scheiding van tafel en bed insluit of omvat;

4) en dat bijgevolg de rechter ten gronde de echtscheiding op basis van artikel 232 B.W. niet kan toelaten tussen echtgenoten die reeds van tafel en bed zijn gescheiden. Een dergelijke vordering dient, eventueel ambtshalve, door de rechtbank niet ontvankelijk verklaard te worden ⁷⁰.

Carl DE BUSSCHERE
Doctor in de Rechten

ook de kritische beschouwingen van VAN HOECKE, M., *DE INTERPRETATIEVRIJHEID VAN DE RECHTER*, Antwerpen, 1979, 105-114, nrs. 105-110.

⁶⁸ VAN GERVEN, W., *BEGINSELEN VAN BELGISCH PRIVAATRECHT, I, ALGEMEEN DEEL*, Antwerpen/Utrecht, 1969, 55, nr. 18.

⁶⁹ Zie bv. BAETEMAN, G., o.c., Brussel, 1988, 371, nr. 476;

«Door aldus naast het feitelijk element tevens het intentioneel element te bepalen, wordt door het Hof van Cassatie het vervullen van een vereiste voorgeschreven die in de wet niet uitdrukkelijk is opgelegd. Volgens een strikt wettelijke opvatting kan gesteld worden dat artikel 232 B.W. toepasselijk is ook wanneer de feitelijke scheiding van meer dan vijf jaar door geen der echtgenoten gewild werd...». Dezelfde kritiek komt letterlijk ook voor bij GERLO, J., o.c., Brussel, 1986, II, 267. Die kritiek kwam woordelijk reeds voor in BAETEMAN, G., en Gerlo, J., o.c., T.P.R., 1981, 857, nr. 137. Zie ook BAETEMAN, G., Gerlo, J., e.a., o.c., T.P.R., 1988, 530, nr. 199: «Het Hof (van Cassatie) heeft een bijkomende voorwaarde geformuleerd die erin bestaat dat eiser moet aantonen dat de feitelijke scheiding minstens in hoofde van een der echtgenoten gewild is... Deze voorwaarde staat nergens in de wet vermeld en is als zodanig te beschouwen als een toevoeging aan de drie bestaande vereisten die de wet voorschrijft.»

⁷⁰ DE BUSSCHERE, C., O.C., REV. NOT. B., 1987, 490, NR. 8; RB. Brussel, 10 juni 1983, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 441; Rb. Brussel, 5 oktober 1984, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1988, 447, bevestigd door Brussel, 4 juni 1985, l.c.

OVER ENKELE KNELPUNTEN IN HET BESLAG- EN EXECUTIERECHT

Op 18 oktober 1989 organiseerde het Seminarie voor Gerechtelijk recht van de Rijksuniversiteit Gent o.l.v. prof. dr. Marcel Storme een «brainstorming» over actuele problemen in het beslag- en executierecht.

Deze bespreking, waarop alle beslagrechters van de rechtsgebieden van Gent, Antwerpen en Brussel uitgenodigd werden¹, was niet mogelijk geweest zonder de toezending van niet-gepubliceerde rechtspraak door de beslagrechters van de 14 arrondissementen der betrokken rechtsgebieden. Deze rechtspraak wordt verder, in kort bestek, opgenomen.

Achtereenvolgens werden de hiernavermelde knelpunten behandeld en na een korte inleiding door een medewerker van voormeld Seminarie van Gerechtelijk recht uitvoerig besproken. In de hiernavolgende uiteenzetting wordt één en ander samengevat met verwijzing naar de hierna gepubliceerde rechtspraak.

§ 1. Uitvoeringsimmunititeit niet meer immuun

1. Professor Storme herinnerde eraan dat reeds sinds meer dan een anderhalf decennium door de rechtsleer in dit land de zogeheten immunititeit van de publiekrechtelijke rechtspersonen aangevochten wordt; hij verwees hierbij naar een der eerste bijdragen in dit verband, die van mr. Koen Baert², oud-assistent van zijn Seminarie.

Sindsdien heeft de rechtsleer unaniem deze immunititeit aangevochten.

2. De nationale rechtspraak heeft helaas slechts uitzonderlijk in dezelfde zin geoordeeld; de internationale rechtspraak van Straatsburg daarentegen heeft van meet af aan geoordeeld dat België in overtreding was t.a.v. de verplichtingen van het E.V.R.M. zodra het zich op zijn «immunititeit» beriep om zijn veroordelingen niet te moeten uitvoeren.

3. Het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 1 juni 1989³ heeft enige ergernis veroorzaakt, doordat het aanvaardt dat België zich op grond van de zogeheten uitvoeringsimmunititeit, aan zijn verplichting tot nakoming van een de-

finitieve veroordeling tot ettelijke miljoenen Belgische franken mag onttrekken.

4. De argumenten tegen de alleen nog door het pretoriaanse recht geconstrueerde theorie van de zogeheten uitvoeringsimmunititeit werden uitvoerig toegelicht tijdens het colloquium van het Interuniversitair Centrum voor Gerechtelijk recht te Gent in 1983⁴. Het heeft derhalve weinig zin om nog breedvoerig de algehele doctrinale verwerping van deze immunititeit toe te lichten.

5. Wellicht heeft het daarentegen nog wel zin drie principiële standpunten te ontwikkelen, die in de traditionele rechtsleer welke de immunititeit verwerpt nog niet aan bod kwamen, even nader toe te lichten.

a. Ook de gezaghebbers staan onder gezag en i.h.b. onder het gezag van de rechtsregel, «the rule of law».

De overheid die de rechterlijke uitspraken niet nakomt en zich hierbij beroept op haar onschendbaarheid, pleegt overheidsfraude en verdient geen enkele bescherming van de rechterlijke macht, wel integendeel.

De Luikse rechter⁵ die – ten onrechte – weigerde een dwangsom uit te spreken t.a.v. de overheid, had in die mate gelijk dat het inderdaad geen zin heeft een overheidsorgaan tot nakoming van een rechterlijke veroordeling te dwingen, indien diezelfde overheid van meet af aan meent dat zij rechterlijke uitspraken niet dient te respecteren⁶.

b. Ook de rechter mag normalerwijze hiervan uitgaan dat de gezagdragers het voorbeeld dienen te geven en derhalve de eersten zouden moeten zijn om het bevel – of verbod – van de rechter te respecteren.

c. Ten slotte – en dit is wellicht voor de rechtspraak het overwegen waard – moet worden onderstreept dat het beginsel van de continuïteit van de openbare dienst evengoed betrekking heeft op de Rechterlijke Macht als op de Uitvoerende Macht.

Het is evident dat de continuïteit van de openbare dienst een eerbiedwaardig beginsel is, maar dan moet evenzeer worden aanvaard dat regeerder én rechter openbare diensten zijn die beide, én de laatste meer dan de eerste, niet mogen worden lamgelegd.

Hierbij ligt het voor de hand dat het niet-uitvoeren van rechterlijke uitspraken de zwaarste bedreiging uitmaakt voor de waarachtigheid, en derhalve de continuïteit van de Rechterlijke Macht. Er is immers geen recht meer indien de sanctie niet meer in volle efficiëntie werken kan.

Een instelling waarvan de beslissingen niet worden nageleefd door een andere instelling, is gedoemd om te verdwijnen. En nochtans, God alleen weet hoezeer in dit land het overleven van de Rechterlijke Macht noodzakelijk is om «the rule of law» in stand te houden.

⁴ LE BRUN, J. en DEOM, D., «L'exécution des créances contre les pouvoirs publics.

⁵ Rb. Luik, kort ged., 31 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 241.

⁶ Vgl. R.v.St., V.Z.W. O. e.a. t. Vlaamse Gemeenschap, 10 oktober 1989, nr. 33.144, onuitgep.

¹ Aanwezig waren: de dames en heren magistraten M. Carette, R., Contreras, D. Cooreman, P. De Buck, F. De Cooman, J.-Ch. De Preter, Th. Denys, E. Dirix, H. Quintelier, Ph. Rotsaert, G. Sedeyn, F. Top, G. Van Bruystegem, J. Vanderhoeft, J. Verhaeghen, H. Verhaest en C. Vermeylen; de heren professoren G. De Leval, P. Lemmens en M. Storme (§ 1); de heer M. Briers, voorzitter Nationale Kamer der Gerechtsdeurwaarders; de heer G. Block; de (oud)-assistenten en (oud)-medewerkers van het Seminarie voor Gerechtelijk recht R.U.G.: de dames en heren A. De Raeve, J. De Vleeschouwer, B. Deconinck (§ 4), J. Desmet, D. Fevery, D. Matthys, J.-P. Quintyn, P. Taelman (§ 2), L. Van Dorpe, V. Van Herreweghe (§ 3), A. Vander Bracht, L. Vermeiren, B. Wylleman, A. Wylleman en J. Ysewyn. De auteurs die voor een bijdrage zorgden, worden vermeld met een verwijzing naar de betrokken paragraaf.

² BAERT, K., «Uitvoeringsimmunititeit van de publiekrechtelijke rechtspersoon», *R.W.*, 1976-77, 2386.

³ Brussel, 1 juni 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 1052.

6. Tegenover de «heersende» rechtspraak zijn de twee uitspraken ⁷, die verder in kort bestek worden gepubliceerd, wellicht twee zwaluwen die wél de zomer kunnen én zullen maken.

§ 2. Beslag en samenloop van schuldeisers. Toepassingsgebied van artt. 1627 e.v. Ger. W.

1. Met art. 1390 ⁸ is in het Gerechtelijk Wetboek m.b.t. roerende beslagen ⁹ een publikatieregeling ingevoerd door middel van de beslagberichten ¹⁰. De ratio legis van deze bepaling was het voorkomen dat één enkele schuldeiser, met gebeurlijke miskenning van de regel der evenredige verdeling, erin zou slagen de hand te leggen op de opbrengst van de verkoop van de goederen van de schuldenaar ¹¹.

Hoewel de regel van de evenredige verdeling reeds opgenomen was in artikel 656 van het Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering werd deze, precies door het ontbreken van een adequate publiciteitsregeling omtrent een aan de gang zijnde of reeds uitgevoerde tenuitvoerlegging ten laste van een zelfde debiteur, vaak miskend. Zoals bekend vormen nochtans de artt. 7 en 8 Hyp. W. het uitgangspunt van de regel der evenredige verdeling. Ieder die persoonlijk verbonden is, is gehouden zijn verbintenissen na te komen onder verband van al zijn goederen, die tot gemeenschappelijke waarborg strekken van al zijn schuldeisers. De prijs ervan ¹² zal eventueel onder alle schuldeisers naar evenredigheid van

hun vordering worden verdeeld ¹³, tenzij er wettige redenen van voorrang zouden bestaan ¹⁴.

Met het oog op een correcte naleving daarvan bepaalt het (huidige) vijfde lid van art. 1390 Ger. W. dat overhandiging of verdeling van gelden waarop beslag is gelegd of die voortkomen van de verkoop van in beslag genomen roerende goederen, niet kan geschieden dan overeenkomstig de bepalingen van in art. 1627 Ger. W. (regel van de evenredige verdeling) ¹⁵.

Een combinatie van voormelde regelen heeft tot gevolg dat, zodra er (zelfs één enkel) *bewarend of uitvoerend roerend* ¹⁶ beslag gelegd is, datgene wat beslagen is (en, na verkoop, de opbrengst ervan) onder de macht van de justitie wordt gebracht om uitgekeerd te worden, niet alleen aan degene die beslag heeft laten leggen maar tevens aan allen die gerechtigd zijn in de verdeling tussenbeide te komen ¹⁷.

Op voormeld colloquium was de vraag aan de orde in hoe- verre bovenstaande principes, resp. m.b.t. het beslag onder derden en het beslag op roerend goed in de dagdagelijkse praktijk worden nageleefd.

2. Alvorens op die vragen nader in te gaan past het even stil te staan bij het begrip *samenloop* in het kader van de gedwongen tenuitvoerlegging.

Samenloop en de daaruit voortvloeiende evenredige verdeling ¹⁸ ontstaat uiteraard slechts zo er meer dan één schuldeiser is die zijn aanspraken laat gelden op een zelfde goed of massa van goederen ¹⁹ toebehorend aan de schuldenaar.

Deze samenloop is uiteraard beperkt, in de eerste plaats wat betreft de personen die in aanmerking komen. Vereist wordt dat zij zich tijdig ²⁰ manifesteren en dat zij de hoe-

⁷ Gent, 27 juni 1989, N.V. S./Belg. Staat; Rb. Hasselt, beslagr., 7 februari 1989, Gemeente L./B.V.B.A. S. en N.V. A.

⁸ In zijn oorspronkelijke versie voorzag dit artikel alleen in het neerleggen van een beslagbericht ter griffie van de rechtbank van eerste aanleg van de plaats van het beslag en, in voorkomend geval, van de woonplaats van de beslagene. Bij het enig artikel van de wet van 10 januari 1975 (B.S., 4 februari 1975) werd, voor zover de beslagene ingeschreven is in het handelsregister, voorzien in een bijkomende publiciteitsmaatregel d.m.v. de deponering van een afschrift van het beslagbericht ter griffie van de rechtbank van koop-handel van het arrondissement waar de beslagene is ingeschreven.

⁹ De regeling is van toepassing op bewarende en uitvoerende beslagen op roerend goed, evenals op bewarend of uitvoerend beslag onder derden, met uitsluiting van het beslag op zee- en binnensche- pen, waarvoor een bijzondere publiciteitsregeling geldt (zie de artt. 1472 en 1552 Ger. W.). Vgl. De Leval, G., *Traité des saisies*, Luik, 1988, 214, nr. 109 A. Evenmin is van toepassing op het beslag tot pandverzilvering, de betekening van loonafstand en het proces-verbaal van gebrek aan baten.

Oorspronkelijk was bepaald dat de publikatie zou geschieden door neerlegging van een kopie van het beslagexploot. Om praktische redenen werd hiervan afgezien.

¹⁰ De inhoud en het model van de beslagberichten wordt thans geregeld door het K.B. van 5 oktober 1982 (B.S., 27 oktober 1982, err. 10 november 1982).

¹¹ Vgl. KRINGS, E., «Inleiding tot het Gerechtelijk Wetboek», *Studiedagen U.L.B.*, 1966, 120-121: «Hierdoor zullen als vanzelf de regelen van de evenredige verdeling, die thans (bedoeld wordt onder de gelding van het Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering) zeer slecht worden nageleefd, worden in acht genomen». Vgl. DE LEVAL, G., «La saisie-mobilière», *Rép. Not.*, 92, nr. 127.

¹² Bedoeld wordt de opbrengst van de verkoop van die goederen, behoudens wanneer het gaat om de verdeling van in beslag genomen gelden.

¹³ Is de opbrengst ontoereikend, dan zal ieder van de schuldeisers moeten bijdragen in het verlies, vandaar de Franse benaming: «distribution par contribution».

¹⁴ Beslag verschaft geen voorrang.

¹⁵ Over het verband tussen, en het belang van, de publikatieregeling van art. 1390 Ger. W. raadplege men tevens KRINGS, E., *Etude du projet de Code judiciaire*, Ligneuville 4-5 maart 1966, 156, nr. 6.

¹⁶ Op onroerend beslag is de huidige problematiek *de lege lata* niet toepasselijk (vgl. de artt. 1434, 1444, 1569, 1571, 1577, 1582 en 1584 Ger. W.).

¹⁷ Dit zijn andere schuldeisers van de beslagene, zelfs zo zij (nog) niet in het bezit zijn van een uitvoerbare titel ten laste van de beslagene (zie art. 1628 Ger. W.). Zie ook Rb. Brussel, beslagr., 9 december 1988, opgenomen in dit nummer.

¹⁸ Onder voorbehoud van de wettige redenen van voorrang.

¹⁹ Vgl. met de zeer precieze definitie voorgesteld door MAES, B. en BUTZLER, R. («Le droit d'exécution individuelle des créanciers de la masse», noot sub Cass., 26 november 1981, *R.C.J.B.*, 1985, 457, nr. 9): «Le concours peut être défini comme l'opposition, soit à l'initiative des créanciers eux-mêmes, soit de plein droit, de divers recours des créanciers — dérivant soit de droits réels soit de droits de créance 'mis en oeuvre' par la poursuite sur un ou plusieurs biens du débiteur — sur une masse de biens, rendue en même temps indisponible pour le débiteur.»

²⁰ Zij zullen hun schuldvordering kenbaar moeten maken aan de met de verkoop belaste gerechtsdeurwaarder uiterlijk voor het verstrijken van de in art. 1629 in fine Ger. W. bedoelde termijn (opgemerkt zij dat dit *geen* vervalt termijn zou zijn; zie VAN REEPINGHEN, Ch., *Verslag*, 584). Dit kan bijvoorbeeld via het in art. 1515 Ger. W. bedoelde verzet, dat aan geen enkel vormvereiste is onderworpen (vgl. art. 609 W.B.R.); dit gebrek aan vormvereisten en publikatie

danigheid van schuldeiser hebben ²¹. Daarnaast is de samenloop vanzelfsprekend beperkt tot dat gedeelte van het vermogen van de schuldenaar waarop de gedwongen tenuitvoerlegging betrekking heeft ²².

Eenmaal geconfronteerd met deze samenloop wordt aan de schuldeiser ²³, die (eerst) tot gedwongen tenuitvoerlegging liet overgaan, het vrije initiatief om over de uitvoeringsprocedure ²⁴ of de opbrengst ervan ²⁵ te beschik-

van een dergelijk verzet is niet zonder gevaar. Namens de gerechtsdeurwaarders werd n.a.v. het colloquium erop gewezen dat hierdoor de verantwoordelijkheid van de gerechtsdeurwaarder in het gedrag kan komen. Het totaal gebrek aan publikatiemaatregel kan immers tot gevolg hebben dat de kans op gehele of gedeeltelijke verzilvering van de vordering teloor gaat en enkel dient te worden aangezegd aan de gerechtsdeurwaarder die de verkoop heeft verricht of zal verrichten. Hierbij kan opgemerkt worden dat vrij algemeen aanvaard wordt dat een dergelijk verzet kan worden gedaan tot op het moment van het opstellen door de instrumenterende gerechtsdeurwaarder van het ontwerp van verdeling. Anderen menen dat een schuldeiser nog kan worden aanvaard tot op het moment dat de staat (tabel) van verdeling definitief wordt (art. 1630 Ger. W.), hetgeen uiteraard impliceert dat de gerechtsdeurwaarder (of de beslagrechter in het in art. 1634 Ger. W. geviseerde geval) op dit ultieme moment andermaal de beslagberichten dienen na te kijken. DE CORTE («Samenloop van preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, 221, nr. 19) stelt echter dat bij de evenredige verdeling (art. 1627 Ger. W.) niet precies is aangeduid tot op welk tijdstip een schuldeiser in aanmerking komt om mee te delen in de penningen. Geredelijk kan men, aldus deze auteur, aannemen dat dit slechts kan tot vijftien dagen na de verkoop.

²¹ Hierbij zij herhaald dat zij niet noodzakelijk in het bezit hoeven te zijn van een uitvoerbare titel. Voldoende is dat zij beschikken over een niet betwiste (*anders*, ten onrechte, Rb. Brussel, beslagr., 9 december 1988, opgenomen in dit nummer) schuldvordering, eventueel slechts vastgesteld bij een onderhandse akte.

²² *Anders* DE CORTE, R., «Samenloop van preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, 219, nr. 15, die stelt dat op de gerechtsdeurwaarder, in geval van actieve samenloop, de verplichting rust om *alle* schuldeisers die beslag hebben gelegd (c.q. verzet hebben gedaan tegen uitbetaling van de prijs – art. 1515 Ger. W.), zelfs op *andere* goederen, in deze procedure te betrekken.

²³ Alsook aan de door hem gemandateerde gerechtsdeurwaarder: zie DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, Luik, 1988, 64, nr. 39 C: «Cette remise (de l'expédition du jugement), effectuée par le créancier ou l'avocat de celui-ci, implique pour le huissier le pouvoir de recevoir le montant de la dette et d'en donner quittance sous réserve de l'incidence que peut exercer *dès ce moment* (eigen cursivering) le respect de la loi du concours». Vgl. LAENENS, J., «Gerechtsdeurwaarders en debiteurs in crisistijd», *R.W.*, 1985-86, (1601), 1607, nr. 11: «In het geval dat er bij de executie van een vonnis of akte sprake is van samenloop van schuldeisers, treedt de gerechtsdeurwaarder op ingevolge een *wettelijke* bewindvoering (eigen cursivering). (...) Hij moet hierbij in hoofdzaak de gelijkheid van de schuldeisers en hun concurrerende belangen in acht nemen. Zowel t.a.v. de oorspronkelijke opdrachtgever als ten aanzien van de beslagene en de concurrerende schuldeisers is er dan sprake van quasi-delicte aansprakelijkheid». Vgl. De Corte, R., «Samenloop van preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, 217, voetnoot 11: «De gerechtsdeurwaarder, belast met de executie van een vonnis is, *van zodra hij met de uitvoering van het vonnis begint* (eigen cursivering), geen mandataris van die partij. Hij wordt bewindvoerder van dit partieel vereffeningsbewind. Datzelfde geldt voor de notaris, aangesteld voor de verkoop na een uitvoerend beslag.» Vgl. Gent, 2 februari 1988, *R.W.*, 1989-90, 17.

ken, ontnomen.

De, namens de schuldeiser, instrumenterende gerechtsdeurwaarder wordt in die omstandigheden «bewindvoerder van het partieel vereffeningsbewind» ²⁶. Hierdoor komt op hem de wettelijke verplichting te rusten om op actieve wijze de samenloop te organiseren ²⁷.

3. Inzake het (uitvoerend) beslag onder derden wordt thans nagenoeg algemeen aanvaard dat de ervan voortkomende gelden dienen te worden verdeeld overeenkomstig de in de artt. 1627 e.v. Ger. W. vervatte regelen.

Het is met miskenning van deze bepalingen dat men vaak in beslagexploiten leest (o.m. die opgesteld op verzoek van een aantal openbare besturen (zoals het Ministerie van Financiën of de R.S.Z.) dat de van een dergelijk beslag voortkomende gelden rechtstreeks van de derde-beslagene dienen doorgestort te worden naar de opdrachtgever-beslaglegger of diens advocaat. Deze contra legem ²⁸ praktijk houdt voor de beslaglegger het risico in dat hij, na confrontatie met andere schuldeisers van de debiteur, veroordeeld wordt tot terugbetaling van de op die wijze geïnde bedragen ²⁹.

Alleen De Corte ³⁰ is de mening toegedaan dat de, bij een uitvoerend beslag onder derden, instrumenterende gerechtsdeurwaarder geen verplichting heeft een *actieve* samenloop

²⁴ Zie immers art. 1524, vierde lid, Ger. W.: «Het beslag en, in voorkomend geval, de vergelijkingen, hebben gevolg tot op het ogenblik waarin de opheffing ervan wordt toegestaan door *alle schuldeisers die beslag hebben gelegd of verzet gedaan* (eigen cursivering), met dien verstande dat de rechter zo nodig de betwistingen beslecht.»

Bovenstaande tekst wijst er m.i. duidelijk op dat geen opheffing van een beslag kan worden gegeven dan nadat (a) alle partijen die bij de instrumenterende gerechtsdeurwaarder verzet hebben gedaan tegen verdeling van de opbrengst/de gelden en (b) alle schuldeisers die bij dezelfde debiteur een (zelfs bewarend) beslag hebben laten leggen, hiermee hun akkoord hebben betuigd. Vgl. Beslagr. Luik, 7 maart 1984, *Jur. Liège*, 1984, 200, noot DE LEVAL, G.

²⁵ Zie art. 1627 Ger. W.

²⁶ De termen zijn afkomstig van DE CORTE, R., «Samenloop van preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, 217, nr. 8 e.v.

²⁷ Vgl. DE LEVAL, G. *La saisie-arrêt*, Luik, 1976, 315-324; DE LEVAL, G., *Rép. Not.*, Tome XIII, Procédure notariale, Livre II «La saisie-mobilière», 91-92, nrs. 122-127, en Livre IV, «Distribution par contribution», 17-18, nrs. 17 en 18; DE LEVAL, G., «Aspects actuels du droit des saisies», *J.T.*, 1980, 650, nr. 79; DE LEVAL, G., «La saisie-exécution mobilière», in STORME, M., (red.), *Procesrecht Vandaag*, Antwerpen, Kluwer, 1980, 335; DE LEVAL, G., *Traité des Saisies*, Luik, 1988, 65 (sub D) en 222-228, i.h.b. randnummer 117.

²⁸ Zie immers de uitdrukkelijke bewoordingen van art. 1543 Ger. W.: «... afgifte in handen van de gerechtsdeurwaarder...» Dit klemt des te meer nu alle regelen van het beslag- en executierecht van openbare orde zijn (CHABOT-LÉONARD, D., *Saisies conservatoires et saisies exécutions*, Brussel, Bruylant, 1979, 16-17). Deze opvatting wordt, minstens m.b.t. de artt. 1627 e.v. Ger. W. (evenredige verdeling) niet gedeeld door raadsheer TOP («Loonbeslag, loondelegatie en loonoverdracht: problemen bij evenredige verdeling», *T.P.R.*, 1983 (363), 406, nr. 90), die van oordeel is dat dit louter regelen van dwingend recht zijn, waarvan, met instemming van alle partijen en na het ontstaan van samenloop, kan worden afgeweken.

²⁹ Vgl. de drie uitspraken van de Brusselse beslagrechter van 9 december 1988, 23 december 1988 en 21 april 1989, opgenomen in dit nummer.

³⁰ DE CORTE, R., «Samenloop van preferente aanspraken», *T.P.R.*, 1983, 222, nr. 22.

te organiseren, zolang er zich geen *passieve* samenloop voor doet, d.i. zolang er geen opeenvolgende beslagen onder derden zijn op *dezelfde* vordering. Hij steunt hiervoor op de tekst van art. 1627 Ger. W., waarin alleen sprake is van (een verplichting tot) evenredige verdeling «na inbeslagneming van de gelden». Een derdenbeslag is geen beslag op gelden. Bovendien dit theoretisch argument wijst De Corte nog op twee praktische bezwaren:

- de normale bankwerking zou verstoord worden nu bij elk beslag onder derden het volledig voorhanden zijnde credit of alle geldvorderingen moeten worden geïmmobiliseerd; immers, het totale pakket van aanspraakgerechtigde schuldeisers zal slechts bekend zijn (ten vroegste) vijftien dagen nadat de actieve samenloop werd georganiseerd (zie boven, noot 13);

- bij loonbeslag – waarbij de actieve samenloop elke maand zou moeten worden georganiseerd – worden de problemen nog prangender.

In de rechtspraak wordt, zoals reeds is opgemerkt, de thesis van De Corte niet gevolgd. Bovendien de eerder geciteerde uitspraken van de Brusselse beslagrechter³¹, kan ook nog verwezen worden naar een reeds gepubliceerd vonnis³². Hoewel uit de lectuur van deze beschikkingen niet met zekerheid valt af te leiden dat er in de betrokken zaken geen *passieve* samenloop was, werd door de beslagrechter telkens zeer algemeen gesteld dat, krachtens de verplichting opgelegd in het voorlaatste lid van art. 1390 Ger. W., ook bij uitvoerend beslag onder derden dient te worden overgegaan tot evenredige verdeling.

4. Dat de opbrengst van de verkoop van in beslag genomen roerende goederen eveneens onderworpen is aan de regel van de evenredige verdeling, lijdt geen twijfel. De teksten van het Gerechtelijk Wetboek zijn ter zake duidelijk.

Elke praktizijn weet echter dat zelden of nooit daadwerkelijk wordt overgegaan tot verkoop van de in beslag genomen goederen. Een van de redenen hiervan is de zeer geringe gemiddelde waarde van de roerende goederen van de schuldenaar, die niet meer dan 65.000 frank bedraagt³³. In acht genomen de kosten verbonden aan een uitvoerend beslag is de verkoop ervan vaak niet lonend. Het uitvoerend beslag op roerend goed is op heden dan ook tot een louter *presiemiddel* verworden.

Een onmiddellijk gevolg hiervan is het feit dat de debiteur, hetzij onder druk van de dreiging van dit ultieme executiemiddel hetzij na het beslag, op min of meer geregelde tijdstippen betalingen verricht aan de instrumenterende gerechtsdeurwaarder. Deze betalingen worden dus verricht met penningen die *niet* afkomstig zijn van een verkoop van

in beslag genomen goederen. Evenmin zijn zij afkomstig van in beslag genomen gelden.

Meteen rijst de vraag of dergelijke betalingen al dan niet onderworpen moeten worden aan de regel van de evenredige verdeling of, m.a.w., zijn de regelen van de samenloop er al dan niet op van toepassing?

5. Het antwoord op bovenstaande vraag luidt ontkennend wanneer de aanbetaling is geschied vooraleer een beslag werd gelegd. Op dat ogenblik kan er immers nog geen sprake zijn van samenloop (zie boven, nr. 2). De schuldeisers komen (nog) niet met elkaar in concurrentie.

6. Veel moeilijker is het formuleren van een antwoord in het geval dat er wel reeds een of meer³⁴ beslagen op roerende goederen zijn gelegd.

Afgaand op de bovenvermelde principes van gelijkheid tussen de schuldeisers (*paritas creditorum*) behoudens wettige redenen van voorrang, in samenhang waarmee de in het Gerechtelijk Wetboek opgenomen teksten gelezen dienen te worden³⁵, is men geneigd bevestigend op de gestelde vraag te antwoorden.

Meteen weze opgemerkt dat die zienswijze, indien ze de juiste is, op een aantal bezwaren stuit³⁶.

7. Er is allereerst het probleem van de *de lege lata* gebrek-kig georganiseerde publiciteitsregeling via de beslagberichten. Tal van gegevens die voor een vlot verloop van een procedure van tenuitvoerlegging – en meteen voor het organi-

³⁴ Volgens DE LEVAL heeft een schuldeiser (of een door hem gemandateerd gerechtsdeurwaarder) de verplichting om, alvorens beslag te leggen, de beslagberichten na te kijken. Bij inbreuk hierop kan aan de gerechtsdeurwaarder een beroepsfout worden verweten (Brussel, 19 maart 1985, *Pas.*, 1985, II, 89). Wordt bij dit nakijken vastgesteld dat er reeds een uitvoerend beslag op roerend goed is gelegd, dan heeft de schuldeiser (of de voor hem optredende gerechtsdeurwaarder) de verplichting, aldus De Leval, hetzij verzet te doen in handen van de (eerst) instrumenterende gerechtsdeurwaarder tegen afgifte van de verkoopprijs (zie art. 1515 Ger. W.), hetzij (zo het eerst gelegde beslag onvoldoende of nietig zou zijn of indien het niet verder wordt uitgevoerd) over te gaan tot beslag bij vergelijking of vermeerdering (art. 1524 Ger. W.). De sanctie bij niet-naleving van deze verplichting bestaat erin dat deze schuldeisers de aan op hun verzoek uitgevoerde tenuitvoerlegging verbonden kosten (die praktisch steeds het gevolg zullen zijn van het opnieuw leggen van een beslag) niet kunnen recupereren, noch n.a.v. de evenredige verdeling, noch naderhand bij de beslagene zelf (DE LEVAL, G., *Traité des Saisies*, Luik, 1988, 225, nr. 116 B).

³⁵ Meteen kan erop gewezen worden dat de ontwerpers van het Gerechtelijk Wetboek de hele problematiek vrij summier hebben behandeld. In de voorbereidende teksten is er geen enkele beschrijving terug te vinden m.b.t. het hier behandelde geval. Het lijkt wel alsof de ontwerpers ervan uitgingen dat elk beslag uiteindelijk resulteerde in een verkoop (VAN REEPINGHEN, Ch., *Verslag*, 584). Zie ook LE DOUX, J.L., «Les Saisies – Chronique de jurisprudence du Code judiciaire à 1982», *J.T.*, 1984, 207: «Il n'est pas douteux que cette procédure (bedoeld wordt die van de evenredige verdeling) ait beaucoup moins intéressé le législateur que l'ordre dans lequel le crédit immobilier se trouve tout entier engagé.» In de teksten van het Gerechtelijk Wetboek, in het bijzonder die m.b.t. de materie van het roerend beslag, zijn een aantal bepalingen terug te vinden die, zij het soms impliciet, verwijzen naar de bovenvermelde principes: zie bv. de artt. 1515, 1524 (in fine) en 1627 e.v. Ger. W.

³⁶ Een aantal van die bezwaren werden op het colloquium uitvoerig toegelicht door de heer BRIERS, voorzitter van de Nationale Kamer van de Gerechtsdeurwaarders.

³¹ Zie noot 21.

³² Rb. Brussel, beslagr., 28 juni 1985, *R.W.*, 1986-87, 1163.

³³ Het cijfer is afkomstig van prof. dr. G. DE LEVAL. Nog in dit verband wees de heer BRIERS, voorzitter van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders, erop dat de tussenkomst van een gerechtsdeurwaarder slechts nodig blijkt te zijn in 16% van alle kredietdossiers; 8% hiervan wordt geregeld zonder dat tot gedwongen tenuitvoerlegging dient te worden overgegaan. Dit impliceert dat uiteindelijk slechts 8% tot een rechterlijke tussenkomst noopt en het eventueel gebruik van executiemiddelen. In slechts 2% van de gevallen wordt een beslag beëindigd met een verkoping; 75% van de tenuitvoerleggingen zou binnen een redelijke termijn integraal worden betaald.

seren van een (vlotte) actieve samenloop – essentieel, zoniet onontbeerlijk zijn, ontbreken. Bij herhaling wees De Leval erop dat noch de aanspraken van de beslaglegger (bedrag en aard van de schuldvordering, eventueel voorrecht), noch het voorwerp van het beslag (beschrijving van de daadwerkelijk in beslag genomen goederen, proces-verbaal niet-bevinding), noch de incidenten tijdens de procedure, erin vermeld worden³⁷. Ook een aantal formele gegevens ontbreken: volledige identiteit van natuurlijke personen, handelsregister-nummer en B.T.W.-nummer van rechtspersonen.

Er kan nog opgemerkt worden dat in de beslagberichten evenmin melding wordt gemaakt van een eventueel verzet tegen uitbetaling van de opbrengst van de verkoop van de in beslag genomen goederen en/of de verdeling van de in beslag genomen gelden door een derde-schuldeiser. Een dergelijk verzet is aan geen enkel vormvereiste of publikatiemaatregel onderworpen.

Om *de lege lata* het probleem van de gebrekkige publiciteit op te vangen stelt De Leval voor de uitwisseling van debiteurinformatie tussen schuldeisers en hun mandatarissen te bevorderen³⁸.

Als typevoorbeeld van een op informatief gebied afdoende publikatiemaatregel kan verwezen worden naar het tweede lid van art. 1390bis Ger. W.³⁹, betreffende het bericht van delegatie. Dit laatste vermeldt de identiteit en de woonplaats van de schuldenaar door wie de delegatie is gedaan, de schuldeiser en de in de plaats gestelde schuldenaar, het bedrag en de oorzaak van de delegatie, alsmede onder welke voorwaarden en binnen welke grenzen deze is gedaan.

8. Een tweede bezwaar is eerder van praktische aard. Tegenwoordig komt het vaak voor dat een schuldenaar, nadat (meestal door verschillende schuldeisers⁴⁰) beslag is gelegd, een afbetalingsregeling treft met één van zijn (meestal chirografaire) schuldeisers⁴¹. De reden hiervan ligt in het feit dat deze niet-bevoorrechte schuldvordering voor de debiteur, vanuit economisch oogpunt vaak het grootste belang heeft. Zo is het voor een handelaar die financiële problemen heeft onontbeerlijk op zijn leveranciers te kunnen blijven rekenen, in de hoop vooralsnog uit de financiële zorgen te geraken. Het ligt voor de hand dat de handelaar er meer voor zal voelen een regeling te bereiken met zijn leveranciers (ten einde o.m. zijn voorraad op peil te houden) dan elke maand fikse tussenbetalingen te verrichten op een (bevoorrechte) schuldvordering.

Voor de instrumenterende gerechtsdeurwaarder(s), in dit geval ook belast met het organiseren van de samenloop en het opstellen van de evenredige verdeling voor die betalingen, vormen de afbetalingsakkoorden (waarvan zij vaak geen kennis hebben) samen met de gebrekkige publiciteitsmaatregelen onoverkoombare hinderpalen.

9. Er bestaat *de lege lata* geen enkele wettelijke bepaling die expliciet aan de gerechtsdeurwaarder de verplichting oplegt om de van de, of via de schuldenaar – buiten elke verkoop – ontvangen sommen, te onderwerpen aan de regel van de evenredige verdeling. Steeds is er alleen maar sprake van het produkt of de opbrengst van de verkoop van in beslag genomen roerende goederen⁴².

Daarnaast heeft Van Ommeslaghe⁴³ erop gewezen dat de samenloopbeginselen en de gelijkheid van de schuldeisers slechts toepassing moeten krijgen, voor zover een overeenkomst of een eenzijdige rechtshandeling tot voorwerp zou hebben aan één schuldeiser een (bevoorrechte) betaling te bezorgen uit het produkt van de realisatie van een goed (of een aantal goederen) van de schuldenaar. M.a.w., niet in strijd met voormelde beginselen is het toekennen van bepaalde voordelen aan één of meer schuldeisers, in zoverre dit voordeel (deze afbetaling) niet afkomstig is van een in beslag genomen goed.

Deze stelling zou *blijkbaar*⁴⁴ aanvaard zijn in een arrest van het Hof van Cassatie⁴⁵ m.b.t. conventionele schuldvergelijking.

Benevens de hierboven aangehaalde bezwaren lijken me dit gegronde argumenten te zijn om te stellen dat aan de gerechtsdeurwaarder (c.q. eventueel rechtstreeks aan een schuldeiser) verrichte aanbetalingen, na beslag, maar *niet* voortkomend van (door deze of een andere schuldeiser) in beslag genomen goederen, *niet* onderworpen zijn aan de regel van de evenredige verdeling.

§ 3. De rechtsgevolgen van het kantonnement bij, of ter vermijding van, uitvoerend beslag: art. 1404, tweede lid, Ger. W.⁴⁶

1. De lovenswaardige rechtsfiguur van het kantonnement, die uitstekend past in het kader van de doelstellingen van het Gerechtelijk Wetboek, geeft nog steeds aanleiding tot betwistingen.

2. Niet zozeer het eigenlijke kantonnement, zoals dit vorm kreeg in het wetboek zelf: deze regeling mag coherent genoemd worden. De schuldeiser, die in het bezit is van een uitvoerbare titel, mag het bedrag waarover de titel gaat, uit

³⁷ DE LEVAL, G., *Traité des Saisies*, Luik, 1988, 217, nr. 112 A.

³⁸ Hoewel hijzelf heel sterk aan de haalbaarheid van dergelijke methodes schijnt te twijfelen, precies wegens de belangentegenstelling tussen de diverse concurrente schuldeisers (zie DE LEVAL, G., *Traité des Saisies*, Luik, 1988, 217, nr. 112 A). De Leval pleit daarnaast wel voor het, naar het voorbeeld van Zwitserland, de Duitse Bondsrepubliek, Oostenrijk en Zuid-Afrika, invoeren van een verplichte vermogensverklaring, af te leggen aan de instrumenterende gerechtsdeurwaarder die in een kracht van gewijsde gegane titel ten uitvoer legt (DE LEVAL, G., o.c., 69, nr. 39 K).

³⁹ Ingevoegd bij art. 84 W. 31 maart 1987 (B.S., 27 mei 1987) tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstemming.

⁴⁰ Waaronder vaak een aantal bevoorrechte schuldeisers zoals het Ministerie van Financiën, de R.S.Z....

⁴¹ Die overeenkomsten komen overigens niet zelden tot stand buiten de tussenkomst van de instrumenterende gerechtsdeurwaarder om.

⁴² Zie de artt. 1390 en 1627 Ger. W.

⁴³ VAN OMMEFLAGHE, P., «Les sûretés réelles et droit belge», in *Les Sûretés*, Brussel, Feduci, 1984, 379 e.v.

⁴⁴ Volledige zekerheid over deze stelling heeft men nog niet. Zie hierover DIERCKX, F., «Juridische kanttekeningen bij enkele nieuwe financierings- en zekerheidstechnieken», *Bank Fin.*, 1987/2-3, (141), 146.

⁴⁵ Cass., 28 februari 1985, *T.B.H.*, 1985, 379, *R.C.J.B.*, 1987, 571, met noot MEINERTZHAGEN-LIMPENS, A., *J.T.*, 1986, 578, met noot t'KINT, F.

⁴⁶ Voor een rechtsleervermelding, zie Antwerpen, 6 oktober 1986, in dit nummer; *adde* DE LEVAL, G., *Traité des Saisies*, nr. 273 e.v. en de schematisering van de problematiek door VAN HERREWEGHE, V., *Beslagzakboekje*, nr. 69 e.v.

het vermogen van de schuldenaar halen, en afzonderlijk plaatsen⁴⁷. Als de kantonnierende debiteur-solvens inderdaad schuldenaar blijkt te zijn⁴⁸, geldt het kantonnement als betaling⁴⁹. Het mag beschouwd worden als een vervulling van een voorwaarde: zodra de voorwaarde vervuld is, wordt retroactief het kantonnement als betaling beschouwd.

Dit houdt in, dat de betaling-door-kantonnement tegenwerpelij is aan de andere schuldeisers. De meest flamboyante betwistingen dienaangaande worden gevoerd in het kader van een faillissement: het volgens de voorschriften van het Gerechtelijk Wetboek gekantonnerde bedrag bevindt zich niet meer in de failliete boedel⁵⁰.

Dit houdt tevens in dat, bij vervulling van de voorwaarde, de betaling-door-kantonnement retroactief geacht wordt een betaling te zijn op het tijdstip van het kantonnement: van dan af mogen geen gerechtelijke interesten meer gevorderd worden; de verworven interesten op de gekantonnerde som komen toe aan de schuldeiser, aangezien die som geacht wordt hem vanaf het kantonnement toebehoord te hebben⁵¹.

3. Anders is het bij het «oneigenlijk kantonnement». Het is nog steeds gebruikelijk dat partijen of hun raadslieden een overeenkomst sluiten, zonder tussenkomst van de beslagrechter, waarbij het bedrag waarover betwisting op een — meestal gemeenschappelijke — bankrekening wordt geplaatst. De rechtspractici gaan hiertoe over wegens (onder meer) de traagheid en de onaantrekkelijkheid van de Depositio- en Consignatiekas⁵², of de vrees voor een vertragende of verwarrende invloed van de tussenkomst van de beslagrechter. Hierbij wordt wel degelijk uit het oog verloren, dat men zich buiten de bescherming van het wettelijk kader plaatst, met name voor de duidelijkheid van de tegenwerpelijheid van de betaling-door-kantonnement tegen de andere

schuldeisers, en voor de vraag naar het verschuldigd zijn van gerechtelijke interesten.

4. Die vrees van partijen of hun raadslieden mag onterecht genoemd worden, voor zover het het beroep op de beslagrechters betreft. De beslagrechters zijn weliswaar gehouden — in principe — elk bedrag dat aanleiding geeft tot consignatie, te laten verwerken door de Depositio- en Consignatiekas⁵³; het Gerechtelijk Wetboek wijkt evenwel van die principiële verplichting duidelijk af: de beslagrechter bepaalt vrij welke persoon of instelling hij aanstelt om de gelden waarover het kantonnement handelt, te ontvangen⁵⁴.

Bovendien is het adiëren van de beslagrechter inzake kantonnement ook een vordering betreffende bewarende beslagen en middelen tot tenuitvoerlegging: zij wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding⁵⁵; niets belet partijen om de snelle en goedkope wijze van de vrijwillige verschijning toe te passen⁵⁶. Daarnaast blijft uiteraard de bevoegdheid van de kort-gedingrechter onverkort gelden⁵⁷.

5. In het licht van de eenvoudige en goedkope kantonneringsmogelijkheid in handen van de gerechtsdeurwaarder, of dezelfde toegang tot de beslagrechter voor het kantonnement, moeten de rechtsgevolgen van het oneigenlijk kantonnement beoordeeld worden. Wie zich buiten het wettelijk kader plaatst, neemt het risico, niet de wettelijke bescherming te genieten; art. 1404, tweede lid, Ger. W. geldt slechts voor dié kantonnementen die gebeurd zijn in handen van de optredende gerechtsdeurwaarder, of die de controlerende en regelende sluis van de beslagrechter zijn gepasseerd⁵⁸.

6. Vanzelfsprekend belet dit de feitenrechter niet om een analyse te verrichten van de wijze, waarop «oneigenlijk gekantonnerd» werd, en hieruit te besluiten dat het een werkelijke betaling betreft⁵⁹.

7. Daarnaast kan de betaling van gelden die niet meer binnen de rechtssfeer van de debiteur-solvens blijven, maar werkelijk overhandigd worden aan de wederpartij of een overeengekomen derde, beschouwd worden als een betaling van een geldsom tot zekerheid⁶⁰. Deze rechtsfiguur heeft, aan de zijde van de bescherming van de schuldeiser, vergelijk-

⁴⁷ Met opzet formuleer ik de kantonnementsfinaliteit aan de zijde van de schuldeiser; de lezer weet dat het kantonnement in het wetboek beschreven wordt aan de zijde van de schuldenaar (artt. 1403 tot 1407 Ger. W.), én dat het toepassen van het kantonnement voor de schuldenaar, binnen het wettelijk kader, een recht is.

⁴⁸ Bijvoorbeeld doordat hij de schuld erkent of doordat een rechterlijke uitspraak in kracht van gewijsde hem schuldenaar verklaart.

⁴⁹ Het mag beschouwd worden als een vervulling van een voorwaarde: zodra de voorwaarde vervuld is, wordt retroactief het kantonnement als betaling

⁵⁰ Dit mag niet beschouwd worden als een afwijking van de regels van de voorrechten. Het is een legale wijze voor de schuldenaar, om in het stadium van de betalingen aan bepaalde schuldeisers een voorkeurbedeling toe te kennen.

⁵¹ Antwerpen, 6 oktober 1986, in dit nummer. Overigens geldt dezelfde redenering, maar dan wel met het omgekeerd resultaat, als de voorwaarde uiteindelijk niet vervuld wordt, d.i. als de beweerde debiteur-solvens uiteindelijk geen schuldenaar blijkt te zijn: de verworven interesten op de gekantonnerde som behoren dan toe aan hij die kantonnerde.

⁵² Op deze instelling willen de beslagrechters wel eens een beroep doen; zie Rb. Hasselt, 6 januari 1986, *R.W.*, 1987-88, 1342, die voor de begroting van de schade, veroorzaakt door het niet vrijgeven van de gelden, steunt op de rentevoet van de Depositio- en Consignatiekas. Sommige banken vergoeden deposito's met een rentevoet, die tot het dubbele kan reiken... Overigens heeft de gerechtsdeurwaarder, in wiens handen rechtstreeks gekantonnerd wordt, volgens art. 1405, derde lid, Ger. W., zelfs geen keuze: hij «is ertoe gehouden» het bedrag te storten op een rekening bij de Depositio- en Consignatiekas.

⁵³ K.B. nr. 150, 18 maart 1935, gewijzigd bij het K.B. 30 november 1939, het R.B. van 26 juni 1947 en de wet van 29 maart 1949; zie VRANCKX, A., COREMANS, H., en DUJARDIN, J., «Depositio- en Consignatiekas», in *Adm. Lexicon*, Die Keure, Brugge.

⁵⁴ Art. 1043 Ger. W.: «een erkende of aangestelde sekwesteer».

⁵⁵ Art. 1395 Ger. W.

⁵⁶ Vrijwillige verschijning is toegelaten voor de rechtbank van eerste aanleg (art. 706 Ger. W.); het is de rechtbank van eerste aanleg die kennis neemt van de geschillen over de tenuitvoerlegging van vonnissen en arresten (art. 569, 5°, Ger. W.); de beslagrechter is een rechter in de rechtbank van eerste aanleg (art. 79 Ger. W.).

⁵⁷ Gent, 13 juli 1984, *T.G.R.*, 1985, 17.

⁵⁸ Gent, 17 maart 1989, *R.W.*, 1989-90, 128; Rb. Kortrijk, 16 oktober 1984, *R.W.*, 1985-86, 544; Brussel, 10 februari 1987, *Rev. Liège*, 1987, 534; Rb. Brussel, 16 april 1987, *T.B.B.R.*, 1988, 503; anders: Rb. Gent, 27 februari 1985, *T.G.R.*, 1985, 88.

⁵⁹ Gent, 29 april 1988, in dit nummer, en Antwerpen, 6 oktober 1986, in dit nummer; voor de analyse van laatstgenoemde uitspraak moet rekening gehouden worden met het feit, dat de schuldenaar de optredende gerechtsdeurwaarder uitdrukkelijk verzocht had te kantonneren, met storting van het bedrag in de Depositio- en Consignatiekas.

⁶⁰ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, nr. 438 e.v.

bare gevolgen als het eigenlijk kantonnement: zo zal de schuldeiser, bij faillissement van de schuldenaar, de «waarborgsom» mogen behouden ten belope van het bedrag van zijn schuldvordering, als de debiteur werkelijk schuldenaar verklaard wordt. Deze overeenkomst is aan derden tegenwerpelijk. Anders is het bij het faillissement van de schuldeiser: als de debiteur uiteindelijk geen schuldenaar blijkt, en als hij niet tot enige compensatie kan overgaan, wordt hij voor het «waarborgbedrag» een gewone schuldeiser in de boedel. Dit laatste aspect moet kandidaten voor het oneigenlijk kantonnement, al dan niet via de betaling van een geldsom tot zekerheid, ongetwijfeld tot nadenken stemmen.

8. In welke vorm het oneigenlijk kantonnement ook geschiedt, het zal nooit de gestroomlijnde zekerheid vertonen van het eigenlijk kantonnement. Het leeft met het ingebouwde risico van een telkenmale casuïstische betwisting.

§ 4. Doeltreffend karakter en actualiteit van de titel

1. Hoe contradictorisch het ook moge lijken, een uitvoerbare titel volstaat voor een schuldeiser niet steeds om de uitvoering ervan tot een «nuttig» einde te brengen. Diverse omstandigheden kunnen de uitvoerbaarheid van de titel en meteen ook de eigenlijke uitvoering bemoeilijken of zelfs volledig verhinderen. De interesse in de doctrine en de rechtspraak gaat wat de actualiteit van de titel betreft in ieder geval in stijgende lijn⁶¹. De vraag kan overigens gesteld worden of zich gaandeweg geen afzonderlijke rechtsfiguur aftekent.

2. Rechtspraak en rechtsleer verwijzen terzake naar omstandigheden van drieërlei aard.

a) Omstandigheden die de titel zelf betreffen of aantasten.

Een dubbele vraag is kennelijk aan de orde. De vraag allereerst of een onderscheid naar de soort titel – vonnis, notariële akte of fiscale titel – relevant is voor de tussenkomst van de beslagrechter, vervolgens die hoe ver die tussenkomst reikt. Op dit laatste punt wordt infra ingegaan.

Een aantal auteurs lijken gewonnen voor een zekere gradatie in de tussenkomstmogelijkheden die met name in stijgende lijn zouden gaan voor notariële akten en fiscale titels. Voor een notariële titel kan aldus een kennelijk ernstig middel nopens de onregelmatigheid qua vorm of ook nopens de grond zelf aanleiding geven tot opschorting van het beslag, of zelfs opheffing ervan⁶². Aangezien de notariële akte als

titel meestal tot stand is gekomen voor of buiten elk geschil om, in tegenstelling tot een rechterlijke uitspraak, is het duidelijk dat er doorgaans ook feitelijk meer «stof» tot discussie zal zijn met betrekking tot de uitvoerbaarheid van de notariële akte. De wet zelf voorziet ook reeds in de mogelijkheid van uitstel van betaling in art. 1334 Ger. W.⁶³.

De tussenkomst van de beslagrechter wordt aldus aanvaard niet alleen betreffende de vormonregelmatigheden, maar ook wat de grond, de titel of overeenkomst zelf betreft, of nog de interpretatie ervan⁶⁴. Minstens zal bij kennelijk ernstige gebreken de opschorting kunnen worden bevolen⁶⁵. Deze ruimere bevoegdheden worden evenwel betwist op grond van de gelijkwaardigheid wat de uitvoering betreft van de notariële akte en het vonnis⁶⁶.

Deze ruime interpretatie is niet of in veel beperktere mate van toepassing op rechterlijke uitspraken waar de strikte toepassing (gezien het gewijsde), wordt vooropgesteld en de verplichting voor de partijen bij gewijzigde omstandigheden om opnieuw naar de rechter te stappen⁶⁷. Inzake fiscale uitvoeringen wordt bovendien verwezen naar het exorbitant karakter van de fiscale titels, aangezien de staat zichzelf uitvoerbare titels kan verschaffen. De controle dient alsdan ook strikter te gebeuren⁶⁸. Deze tussenkomst van de beslagrechter kan leiden tot de opheffing van het beslag of tot het opschorten van de uitvoering.

De titel kan ook naderhand worden aangetast. De grondslag is dan veeleer van proceduriële aard.

Het betreft vonnissen gewezen bij verstek, waarbij de formaliteit van art. 806 Ger. W. over het hoofd werd gezien of die slechts na dertig jaar in werking werden gesteld.

b) Omstandigheden die de houder van de titel betreffen of de persoon te wiens laste uitvoering wordt gevorderd.

lange stilzitten in een vereffening-verdeling aanvoert voor het opschorten van de tenuitvoerlegging tot de uitspraak ten gronde.

⁶³ Of in geval van valsheid conform art. 19, tweede lid, W. Not.

⁶⁴ Zie bv. Brussel, 22 oktober 1985, twee beslissingen, *Rev. Dr. Fam.*, 1988, 278 en 281: «De beslagrechter is ten volle bevoegd om te oordelen over alles wat betrekking heeft op het toezicht op bewarende en uitvoerende beslagen. Op grond van deze bevoegdheid kan hij ook de titel van de beslaglegger beoordelen en zijn draagwijdte vaststellen. Bevat een overeenkomst een beding tot beperking van de verbintenis van een van de partijen, dan moet dit beding worden uitgelegd tegen de partij die zich verbonden heeft», o.c., 281. Zie DE LEVAL, G., a.w., 468.

⁶⁵ Brussel, 5 mei 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1210.

⁶⁶ DEMBLON, J., «L'exécution de l'acte notarié peut-elle intervenir directement et peut-elle être suspendue?», noot onder Rb. Brussel, 29 juni 1987, *Ann. Dr. Liège*, 1988, 198 e.v.; REMON, C., «La force exécutoire de l'acte notarié et son exécution directe», *Rev. Not. B.*, 1978, 302 e.v. Voor een limitatieve interpretatie van de schorsingsmogelijkheid, DEMBLON, J., o.c., nrs. 22, 27.

⁶⁷ Voor de tegenstelling zie noot onder Beslagr. Brussel, 22 april 1971, *Pas.*, 1971, III, 46. Zie o.m. Beslagr. Brussel, 20 januari 1986, 23 oktober 1986 en 1 december 1986 inzake alimentatie, *Rev. Dr. Fam.*, 1988, 285, 329 en 337. Zie ook DE LEVAL, G., «Les Saisies», *Chroniques de droit à l'usage du Palais*, 189-190.

⁶⁸ DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, 475 e.v., nr. 238, A. Anders: Luik, 7 maart en 5 september 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1340, met kritische noot G. DE LEVAL, en andersluidend advies O.M.

⁶⁹ Met het bijkomend probleem om een nieuwe titel te krijgen, zie o.m. Rb. Charleroi, 5 oktober 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 271, met noot MATAGNE.

⁶¹ Zie o.m. wat de doctrine betreft: DE LEVAL, G., «Saisies conservatoires et voies d'exécution. Synthèse critique de 73 décisions inédites rendues par le juge des saisies de Liège», *Jur. Liège*, 1979, 347; DE LEVAL, G., «Aspects actuels du droit des saisies», *J.T.*, 1980, 631, E – nrs. 29-33; DE LEVAL, G., «Les saisies», in *Chroniques de droit à l'usage du Palais*, 1986, 188 e.v., nr. 32; TOP, F., *Comm. Ger.*, art. 1395, nrs. 14, 45, 52-59.

⁶² DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, Luik, 1988, 466 e.v., nrs. 236 e.v. verwijzend o.m. naar art. 1567, tweede lid, Ger. W. (468). Zie o.m., Beslagr. Luik, 24 juni 1985, *J.L.*, 1985, 561; Beslagr. Kortrijk, 5 maart 1984, opgenomen in dit nummer, dat de gevorderde opschorting als ongegrond afwijst. Zie ook Beslagr. Brussel, 18 januari 1988, *Rev. trim. Dr. Fam.*, 1988, 389 die de afwezigheid van de uitvoerbaarheid afleidt uit het feit dat een clause aanleiding geeft tot uiteenlopende interpretaties en betwistingen; of nog Beslagr. Antwerpen, 2 december 1971, *R.W.*, 1971-72, 1214, die het

Geen probleem doet zich in principe voor wanneer een tot nu toe vertegenwoordigde minderjarige zelf gaat optreden. Dit is wel het geval wanneer de oorspronkelijke schuldeiser voldaan werd door bijvoorbeeld zijn verzekeraar die als gesubrogeerde kan optreden. Deze oorspronkelijke schuldeiser heeft immers geen belang noch hoedanigheid meer om de uitvoering te vervolgen. Hetzelfde kan verdedigd worden voor een beslaglegger die reeds over een titel beschikt en uitvoert voor dezelfde schuld⁷⁰, en wiens hoedanigheid van schuldeiser hierdoor niet meer voorhanden is. Dit is zéér duidelijk wanneer op grond van dezelfde titel zou worden uitgevoerd, wellicht minder wanneer er twee titels voorhanden zijn. De vraag rijst evenwel of een uitvoering op die grondslag nog rechtmatig kan worden beschouwd.

Deze redenering werd eveneens gevolgd in een geval waarin uit de bodemprocedure was gebleken dat de schuldeiser – de Belgische Staat – inmiddels de hoedanigheid miste om nog als eiser of verweerder in rechte op te treden en deze bevoegdheid toekwam aan het Vlaams Gewest⁷¹. Wanneer anderzijds de persoon tegen wie de titel is verkregen, overlijdt, dient het beginsel van art. 877 B.W. te worden toegepast⁷².

c) Omstandigheden die zich voordoen na het verkrijgen van de titel.

Wellicht kunnen deze omstandigheden in drie categorieën worden onderverdeeld met name:

- feiten die het gewijsde van de eerste uitspraak aantasten: het aanwenden van rechtsmiddelen, een nieuwe uitspraak eventueel op basis van gewijzigde omstandigheden⁷³;

- feiten die de samenloop betreffen van diverse schuldeisers op goederen van de schuldenaar: met name het faillissement dat, behoudens uitzondering van de bijzonder bevoorrechte schuldeisers, de tenuitvoerlegging zwaar aan banden legt⁷⁴;

- feiten die de schuld(vordering) zelf betreffen: de schuld kan sinds het verkrijgen van de titel betaald zijn, een compensatie kan zijn ingetreden, of een akkoord omtrent een afbetalingsplan.

⁷⁰ DE LEVAL, G., *Saisies conservatoires et voies d'exécution*, Die Keure, art. 1494, 17, F. en DE LEVAL, C., «Saisies conservatoires et voies d'exécution. Synthèse critique de 73 décisions inédites rendues par le juge des saisies de Liège», *Jur. Liège*, 1979, 347; id., «Aspects actuels du droit des saisies», *J.T.*, 1980, 358, nr. 54.

⁷¹ Anders, met andersluidend advies en kritische noot G. DE LEVAL, Luik, 7 maart en 5 september 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1340, met betrekking tot een dubbele fiscale aanslag.

⁷² Beslagr. Ieper, 12 mei 1989, inzake N.V. B. t/ B.S., opgenomen in dit nummer.

⁷³ Zie o.m. DE LEVAL, G. en VAN COMPERNOLLE, J., «Aperçu des règles communes aux saisies conservatoires et aux voies d'exécution», in *Les voies conservatoires et d'exécution – Bilan et perspectives*, 1982, 76, nr. 99.

⁷⁴ O.m. DE LEVAL, G., *Traité*, blz. 449 e.v. De rechtspraak is ruim voorhanden nopens de voorlopige maatregelen inzake echtscheiding.

⁷⁵ Dit in tegenstelling tot het verkrijgen van de titel. Zie o.m. CLOQUET, *Les Nouvelles, Les concordats et la faillite*, nrs. 1422 e.v., en DISCART, «Het faillissement en de tenuitvoerlegging van de vonnissen», *R.W.*, 1968-69, 1108.

Het is duidelijk dat in al die gevallen de uitvoering niet onveranderd mag gebeuren of worden voortgezet⁷⁵.

3. Die discussies nopens het uitvoerbaar karakter van de titel bevestigen de ambiguë houding van de beslagrechter t.a.v. de grond van de zaak: zonder aan de verworvenheden van de bodemprocedure te raken, dient nochtans de grond van de zaak te worden benaderd om de actualiteit en uitvoerbaarheid van de titel na te gaan⁷⁶.

4. De causuele problematiek verlatend dienen we vast te stellen dat er zich in deze materie klaarblijkelijk twee knelpunten voordoen: de afbakening van de tussenkomstmogelijkheden van de beslagrechter enerzijds, de grondslag hiervan anderzijds.

5. De bevoegdheid van de beslagrechter ten aanzien van de grond van de zaak is steeds als ambigu ervaren. Deze mag dan als vrij ruim zijn omschreven (artt. 1498 en 1395 Ger. W.), als principe geldt dat de beslagrechter geen uitspraak doet over de zaak zelf⁷⁷, wel over een ruimere appreciatie beschikt op grond van art. 1494 Ger. W.⁷⁸. In principe mag hij niet zelf een beslissing nemen⁷⁹ of dient hij zich te houden aan de bestaande uitvoerbare titel. Slechts in ernstige gevallen mag tot schorsing worden beslist⁸⁰. Toch neemt hij kennis van de rechten van de partijen wanneer hij over de actualiteit van de titel dient te oordelen⁸¹.

Het probleem doet zich onder meer zeer prangend voor met betrekking tot de interpretatie van de uitvoerbare titel in verband met de uitvoering. Zowel doctrine als rechtspraak zijn verdeeld of de beslagrechter ter zake mag tussenkomen. De vraag wordt negatief beantwoord door F. Top⁸², reeds vrij positief door Fettweis in 1971⁸³ en nog meer uitgesproken in de recentere publikaties van G. De Leval en J. Van Compernelle⁸⁴. De rechtspraak heeft deze stelling soms

⁷⁵ Het uitvoeren van een titel bv. hoewel de schuldenaar zijn verbintenissen (rechtstreeks) heeft nageleefd, is ook misbruik: aldus Rb. Luik, 23 mei 1979, niet gepubliceerd, maar aangehaald bij DE LEVAL, G., «Saisies conservatoires et voies d'exécution», *J.L.*, 1979, 355, nr. 43. Er wordt terloops gewezen op de noodzaak dat de schuldeiser zijn mandataris over de betalingen inlicht. In het betrokken geval werd een vergoeding van 10.000 fr. toegekend «pour procédure abusive».

⁷⁶ Zie DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, (Règles Générales), 26, nr. 14, en 441.

⁷⁷ DE SMET, W., «De bevoegdheid van de beslagrechter», in *Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht*, 1976, 130; TOP, F., *Comm. Ger.*, art. 1395, nrs. 47 e.v.

⁷⁸ TOP, F., o.c., nr. 51.

⁷⁹ TOP, F., o.c., nr. 52.

⁸⁰ *Ibidem*, nrs. 54 e.v.

⁸¹ DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, 26, nr. 14.

⁸² TOP, F., *Comm. Ger.*, art. 1395, 58.

⁸³ FETTWEIS, A., *Bevoegdheid*, Antwerpen, Standaard, 1971, 228, nr. 412.

⁸⁴ DE LEVAL, G. en VAN COMPERNOLLE, J., «Aperçu des règles communes aux saisies conservatoires et aux voies d'exécution», in *Les voies conservatoires et d'exécution – Bilan et perspectives*, 1982, p. 71, nr. 90 in fine: «De manière plus générale, un problème d'interprétation ou de rectification lié à une difficulté d'exécution relève de la compétence du juge des saisies»; DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, 29-30.

gevolgd ⁸⁵.

Het probleem van de afbakening (probleem ten gronde – uitvoeringsprobleem) rijst eveneens wanneer wordt uitgevoerd aan de hand van een titel die reeds is uitgevoerd of vervallen. In een geval waarbij een dubbele (fiscale) aanslag werd gevestigd en de belastingplichtige had nagelaten om een bezwaarschrift in te dienen, maar de fiscale overheid anderszits de conclusie ervan had erkend oordeelde het Hof – op andersluidend advies van het parket-generaal – te Luik dat de beslagrechter onbevoegd was om de gegrondheid van de aanslag te beoordelen ⁸⁶. Het openbaar ministerie had integendeel aan de hand van voormelde erkenning van de dubbele, geadviseerd dat de fiscus geen eigenlijk schuldeiser meer was.

Een dergelijke uitvoering had wellicht ook kunnen worden verhinderd op grond van gebrek aan hoedanigheid en (rechtmatig) belang bij de beslaglegger, of ook op grond van rechtsmisbruik. De bevoegdheid van de beslagrechter reikt immers tot al die geschillen die gaan over de regelmatigheid, maar ook de rechtmatigheid van de tenuitvoerlegging. Dit principe is bevestigd door het Hof van Cassatie bij arrest van 29 september 1986 ⁸⁷. De motivering die door het Hof wordt aangenomen, namelijk dat de beslagrechter over de regelmatigheid en rechtmatigheid van het beslag vermag te oordelen, laat een grotere soepelheid vermoeden ⁸⁸, maar wordt door het eropvolgend verbod om over de grond van de zaak te oordelen verstrakt.

⁸⁵ Bv. R. Brussel, 20 mei 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1233, en de niet gepubliceerde rechtspraak aangehaald bij DE LEVAL, *TRAITES DES SAISIES*, nr. 15, B, 30, noot 117.

⁸⁶ Luik, 7 maart 1988 en 5 september 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1340, met kritische noot van G. DE LEVAL, «LE CONTROLE DU TITRE EXECUTOIRE D'UNE SAISIE».

⁸⁷ Cass., 29 september 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 128, *Pas.*, 1987, I, 120, *R.W.*, 1986-87, 2115.

⁸⁸ Enigszins tegenstrijdig wordt eraan toegevoegd dat de beslagrechter onbevoegd blijft over de grond van de zaak. Terecht m.i. wijst DE LEVAL ER OP DAT DE RECHTMATIGHEID EN DE ZAAK TEN GRONDE, onafscheidelijk kunnen zijn (*Traité des saisies*, 26, voetnoot 98). Zie ook CHEVALIER, E., «La compétence en matière d'opposition à contrainte», *J.L.M.B.*, 1988, 633, noot.

6. Met de rechtmatigheid is meteen ook de grondslag en het normdoel van deze rechtsfiguur in wording aan de orde. De titel kan «onregelmatig» zijn, of het naderhand worden (zie bv. art. 806, Ger. W.). De hinderpaal is alsdan van proceduriële aard.

De uitvoering kan evenwel ook «onrechtmatig» zijn, omdat inmiddels een overeenkomst is getroffen, of betaald is, of nog wanneer men reeds voor dezelfde schuld uitvoerde of niet meer als houder van de titel kan worden beschouwd, of de titel onduidelijk, tegenstrijdig of voor diverse interpretaties vatbaar blijkt.

Het verbod onrechtmatig uit te voeren lijkt m.i. overigens slechts één der uitingsvormen te zijn van het onderliggend beginsel van de behoorlijke procesvoering, van het verbod van rechtsmisbruik (het recht of de titel die de uitvoering toelaat) als van procesrechtsmisbruik ⁸⁹, of – nog dieper gravend – van de noodzakelijke goede trouw in het procesrecht ⁹⁰.

De rechtmatigheid en met dit begrip meteen ook – zij het meestal impliciet – voormelde (vage) rechtsnormen zijn overigens in het procesrecht meermaals aan de orde. Het belang vereist overeenkomstig art. 17 Ger. W. dient rechtmatig te zijn. Dezelfde stelling is reeds verdedigd met betrekking tot art. 861 Ger. W. ⁹¹. Dit beginsel wordt thans eveneens geformuleerd met betrekking tot de uitvoering. Parafaserend zou misschien aan de processuele uitdrukkingen «point d'intérêt point d'action» en «s'il y a action, il y a intérêt» ⁹²

SEMINARIE GERECHTELIJK RECHT R.U.G.

⁸⁹ Voor het verschil onder meer STORME, M., «Over het tergend geding voor een roekeloze vriendschap. Beschouwingen met betrekking tot het procesrechtsmisbruik», in *Liber Amicorum J. Ronse*, 67 e.v.

⁹⁰ Taelman, P., «Gebruik en misbruik van procesrecht», *T.P.R.*, 1988, (89), 111-112; HAMMERSTEIN, A., «Te goeder trouw procederen», *T.P.R.*, 1989, 1595 e.v.

⁹¹ DECONINCK, B., *Comm. Ger.*, art. 861, nr. 2.

⁹² STORME, M., «S'il y a action, il y a intérêt. Over de vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen», in *Vorderingsbevoegdheid voor (Milieu)verenigingen*, BOCKEN, H., (red.).

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 2 OKTOBER 1989

Voorzitter : de h. Sace, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Rappe

Openbaar ministerie : mw. Liekendael, advocaat-generaal

Advocaat : mr. Draps

Sociaal statuut zelfstandigen – Onderwerping – Auteursrechten – Gelijkwaardig sociaal statuut – Begrip – Voorwaarde

Aan het sociaal statuut der zelfstandigen is niet onderworpen de persoon die auteursrechten geniet en aantoon, niet dat hij een bezigheid heeft waardoor hij een ander sociaal statuut dat minstens gelijkwaardig is, kan genieten, maar wel dat hij effectief een dergelijk statuut geniet, wat inhoudt dat hij in ieder stelsel van dat statuut aan alle voorwaarden voldoet om het te genieten.

C. t/ Rijksinstituut voor Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen

Gelet op het bestreden arrest, op 26 april 1988 door het Arbeidshof te Luik gewezen ;

...

Overwegende dat artikel 5 van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen inzonderheid bepaalt dat de personen die auteursrechten genieten niet aan dat besluit zijn onderworpen, indien ze reeds, in welke hoedanigheid ook, genieten van een sociaal statuut dat minstens gelijkwaardig is aan datgene dat door dat besluit wordt ingericht ; dat de personen die, op grond van die tekst, beweren dat het sociaal statuut der zelfstandigen op hen niet van toepassing is, bijgevolg dienen aan te tonen, niet dat zij een bezigheid hebben gehad waardoor zij een ander sociaal statuut dat minstens gelijkwaardig is konden genieten, maar wel dat zij effectief een dergelijk statuut genieten, wat inhoudt dat zij in ieder stelsel van dat statuut aan alle voorwaarden voldoen om het te genieten ;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 6 NOVEMBER 1989

Voorzitter : de h. Soetaert, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : mevr. Baeté-Swinnen

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaten : mrs. De Gryse en Houtekier

Arbeidsovereenkomst – Bediende – Opzegging – Termijn – Criteria

Bij het vaststellen van de opzeggingstermijn ten aanzien van een bediende bedoeld in art. 82, § 3, W.A.O. dient de rechter rekening te houden met de feiten die bestonden op het tijdstip van het ontslag in zoverre die feiten de kans om spoedig een gelijkwaardige en passende dienstbetrekking te vinden beïnvloeden.

B.V.B.A. S. t/ C.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 november 1988 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gewezen ;

...

Over het tweede middel : schending van de artikelen 37, 39, § 1, en 82, §§ 2, 3 en 4, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten,

doordat het arrest beslist dat «de opzeggingstermijn moet worden bepaald met inachtneming van de op het tijdstip van het ontslag zonder dringende reden voor de bediende bestaande kans om spoedig een gelijkwaardige en passende betrekking te vinden gelet op de anciënniteit van de betrokkene, zijn leeftijd en de belangrijkheid van zijn functies, volgens de gegevens eigen aan iedere zaak» en dat «hierbij geen rekening kan worden gehouden met de omstandigheid dat (verweerder) reeds op het ogenblik van het ontslag de geoorloofde oprichting van een concurrerende onderneming beoogde, die trouwens belangrijke investeringen vereiste met het daaraan verbonden risico»,

terwijl uit de bovenvermelde artikelen voortvloeit dat om de duur van de opzeggingsvergoeding te bepalen de rechter dient te oordelen naar het tijdstip van het ontslag ; hoewel omstandigheden van na het ontslag geen invloed mogen hebben op de duur van de opzeggingstermijn, de rechter nochtans verplicht is rekening te houden met de feiten die bestonden op het ogenblik van het ontslag ; te dezen het arbeidshof beslist dat «geen rekening kan worden gehouden met de omstandigheid dat (verweerder) reeds op het ogenblik van het ontslag de geoorloofde oprichting van een concurrerende onderneming beoogde», hoewel het arrest vaststelt dat hiertoe de materiële voorbereidingsdaden waren getroffen «om de start van zijn nieuwe activiteit onmiddellijk in de beste omstandigheden te doen verlopen», zodat het arrest, door desalniettemin geen rekening te houden met die feiten bij het bepalen van de opzeggingstermijn en -vergoedingen, de in het middel vermelde wetsbepalingen schendt :

Overwegende dat de rechter, bij het vaststellen van de opzeggingstermijn ten aanzien van een bediende bedoeld in artikel 82, § 3, van de Arbeidsovereenkomstenwet, rekening dient te houden met de feiten die bestonden op het tijdstip van het ontslag, in zoverre deze feiten de voor de bediende bestaande kans om spoedig een gelijkwaardige en passende dienstbetrekking te vinden, beïnvloeden ;

Dat blijkens het arrest de in het middel vermelde omstandigheden de oprichting van een onderneming betreffen en geen verband houden met de kans om een betrekking in dienstverband te vinden ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 6 NOVEMBER 1989

Voorzitter : de h. Soetaert, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Rauws

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaten : mrs. Dassel en Bützler

Ziekte- en invaliditeitsverzekering – Onverschuldigd betaalde prestaties – Terugvordering – Persoon die voor eigen rekening int – Regeling – Aard – Art. 1382 B.W. – Toepasselijkheid

De bepaling van art. 97, tweede lid, Z.I.V.-wet, volgens welke onverschuldigd betaalde geneeskundige verstrekkingen die in het stelsel van de betalende derde zijn uitbetaald, moeten worden terugbetaald, onder meer door de natuurlijke of rechtspersoon die ze voor eigen rekening heeft geïnd, houdt enkel een bijzondere regeling in betreffende bepaalde door de verzekeringsinstellingen verrichte onverschuldigde betalingen. Die bepaling staat aan de toepasselijkheid van art. 1382 B.W. niet in de weg wanneer de vereisten daartoe vervuld zijn, ook niet ten aanzien van de verstrekkers van de geneeskundige verzorging en van de verzorgingsinstellingen die de betaling ervan voor eigen rekening hebben geïnd.

Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten t/ De K. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 1 februari 1988 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Overwegende dat uit de processtukken blijkt dat eiser het O.C.M.W. te Gent heeft gedagvaard tot terugbetaling van bepaalde door eiser vergoede verpleegkundige verstrekkingen die door het O.C.M.W. voor eigen rekening waren geïnd, op grond dat die verstrekkingen waren vergoed zonder dat ze door de verweersters, aangestelde verpleegkundigen van het O.C.M.W., waren vermeld in het daartoe bestemde persoonlijk register, voorgeschreven door artikel 7ter van het koninklijk besluit van 24 december 1963, ingevoegd bij verordening van 23 april 1979 ; dat eiser ook de verweersters heeft gedagvaard tot solidaire veroordeling met het O.C.M.W., elk voor hun aandeel in de verleende verstrekkingen ;

Dat de Arbeidsrechtbank te Gent bij vonnis van 15 april 1986 het O.C.M.W. te Gent heeft veroordeeld tot terugbetaling aan eiser van 875.663 frank en de verweersters buiten de zaak heeft gesteld ; dat het arrest die beslissingen bekrachtigt ;

Overwegende dat de voorziening enkel gericht is tegen de beslissing die eisers vordering tegen de verweersters afwijst ;

Overwegende dat artikel 97, tweede lid, van de Ziekte- en Invaliditeitswet van 1963 bepaalt dat onverschuldigd betaalde geneeskundige verstrekkingen, die langs het stelsel van de betalende derde zijn uitbetaald, moeten worden terugbe-

taald, onder meer door de natuurlijke of rechtspersoon die ze voor eigen rekening heeft geïnd ;

Dat die bepaling, die enkel een bijzondere regeling inhoudt betreffende bepaalde door de verzekeringsinstellingen verrichte onverschuldigde betalingen, aan de toepasselijkheid van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, wanneer de vereisten daartoe vervuld zijn, niet in de weg staat, ook niet ten aanzien van de verstrekkers van de geneeskundige verzorging en van de verzorgingsinstellingen die de betaling ervan voor eigen rekening hebben geïnd ;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de vordering van eiser tegen de verweersters op een misdrijf en op artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek is gegrond ; dat het die vordering, met verwijzing naar de redenen van de eerste rechter, afwijst, op grond dat artikel 97 van de Ziekte- en Invaliditeitswet in dit specifieke geval de terugbetaling van de ten onrechte betaalde prestaties aan de verzorgingsinstelling, te dezen het O.C.M.W., oplegt en dat die regeling de toepassing van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek ten aanzien van de verweersters, verstrekkers van de verzorging, uitsluit ;

Dat het arrest aldus de artikelen 97 van de Ziekte- en Invaliditeitswet en 1382 van het Burgerlijk Wetboek schendt ;

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 4 DECEMBER 1989

Voorzitter : de h. Soetaert, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Caenepeel

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaten : mrs. De Gryse en Houtekier

1. Internationaal privaatrecht – Loonbeschermingswet – Wet van politie – Toepassingsfeer – 2. Bescherming van het loon – Loon – Vrije beschikking – Creditrekening – 3. Jaarlijkse vakantie – Vakantiegeld – Grondslag – Wetgeving – Toepasselijkheid

1. De bepalingen van de Loonbeschermingswet zijn bepalingen van politie, in de zin van art. 3 B.W. Ze vinden toepassing op de werknemer die gewoonlijk zijn arbeid in België verricht.

2. Het recht van de werknemer om maandelijks vrij over zijn loon te beschikken wordt wederrechtelijk beperkt door de werkgever die een gedeelte van het loon op een speciale bankrekening plaatst waarover door de werknemer niet kan worden beschikt zolang hij in België is tewerkgesteld.

3. De omstandigheid dat de werknemer om fiscale of andere redenen ermee instemt dat een deel van zijn loon anders wordt gekwalificeerd, kan op zichzelf de uitsluiting van de toepassing van de wetgeving op de jaarlijkse vakantie niet tot gevolg hebben.

H. t. E. Inc.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 september 1988 door het Arbeidshof te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel : (...)

Overwegende dat de bepalingen van de Wet Bescherming Loon bepalingen van politie zijn, in de zin van artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek; dat zij toepassing vinden op de werknemer die gewoonlijk zijn arbeid in België verricht;

Overwegende dat het arrest aanneemt dat eiser door een arbeidsovereenkomst verbonden was met verweerster, wier exploitatiezetel gevestigd was in België, waar hij sedert 16 september 1966 tot einde 1983 ononderbroken was tewerkgesteld;

Overwegende dat, blijkens de vaststellingen van het arrest, het D.(eferred) C.(redit) P.(plan) hierop neerkwam dat de bepaalde bedragen, die de feitenrechters als loon aanmerken, maandelijks niet aan eiser werden uitgekeerd, maar op een D.C.P.-rekening werden uitgezet, dat over die rekening niet kon worden beschikt zolang eiser in België tewerkgesteld was, dat eiser tot beloop van het uitgezette bedrag bij een bank geld mocht lenen en dat bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst de rekening van eiser betreffende de lening bij de bank zou worden aangezuiverd door middel van de D.C.P.-rekening;

Dat zodanige regeling van de betaling van het loon het door de Wet Bescherming Loon gewaarborgde recht van de werknemer om vrijelijk maandelijks over zijn loon te beschikken wederrechtelijk beperkt;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat het arrest, door te oordelen, enerzijds, dat eiser niet aantoonde dat de Wet Bescherming Loon en het koninklijk besluit van 2 juni 1966 de relatie tussen partijen beheersten, anderzijds, dat het loonbetalingssysteem, met inbegrip van het D.C.P.-plan, niet onwettig is, de beslissing tot afwijzing van eisers vorderingen betreffende «loonaanpassing» niet naar recht verantwoordt;

...

Over het vierde middel: (...)

Overwegende dat eiser vakantiegeld vorderde op het bedrag dat bij het einde van zijn dienstbetrekking werd vrijgegeven en dat hij in zijn appelconclusie als loon kwalificeerde;

Overwegende dat de appelrechters dienden na te gaan in hoeverre het bedrag waarop het vakantiegeld geëist wordt, als loon moet worden aangemerkt; dat noch de omstandigheid dat eiser, om fiscale redenen of om redenen die de sociale zekerheid betreffen, voor een bedrag dat in werkelijkheid als loon zou moeten worden beschouwd, ingestemd had met een andere kwalificatie, noch de omstandigheid dat hij voor de eerste rechter subsidiair had betoogd dat het bedrag naar aanleiding van de fiscale aangifte niet mocht worden aangegeven als «normale bezoldiging 1983», op zichzelf tot gevolg kunnen hebben dat de toepassing van de wetgeving op de jaarlijkse vakantie uitgesloten wordt;

Dat het arrest derhalve, door om de (hiervoren) aangehaalde redenen de toepassing van die wetgeving uit te sluiten, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

...

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER – 9 MAART 1988

Voorzitter: de h. Verdoodt

Raadsheren: de h. Wijnant en mevr. Pauwels

Advocaten: mrs. Duerinckx loco Maertens, Kiekens en De Coninck loco Mares

Stedebouw – Planschade – 1. Vlaamse Gewest – Opvolging – 2. Negatief stedebouwkundig advies

1. Overeenkomstig art. 1 van de wet van 5 maart 1984 is uitsluitend het Vlaamse Gewest gehouden tot vergoeding van de schade die krachtens art. 37 Stedebouwwet voortvloeit uit de beslissingen die vanaf 1 januari 1975 in de aanleggelegenheden bedoeld in art. 6, § 1, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 zijn genomen of aangegaan ingevolge beraadslagingen van het ministerieel comité voor het Vlaamse Gewest.

De beraadslaging in comité is een noodzakelijke voorwaarde voor de opvolging van de Belgische Staat door het Vlaamse Gewest.

2. De in het negatief stedebouwkundig attest (art. 37, derde lid, Stedebouwwet) opgegeven reden kan niet worden vervangen door een nieuwe reden.

Belgische Staat en Vlaamse Gewest t/ De V., M. en Gemeente Dilbeek

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van De V. en M. betaling beoogt door eerste appellant en derde geïntimeerde van een hoofdbedrag geraamd op 5.000.000 fr. als vergoeding van de schade geleden ingevolge de inwerking-treding van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse (K.B. 7 maart 1977), waardoor hun perceel grond gelegen (...) door hen als bouwgrond aangekocht op 27 december 1965 voor 1.800.000 fr., in een bufferzone en parkgebied kwam te liggen, zoals blijkt uit het op 21 december 1977 aan hen afgeleverd stedebouwkundig attest nr. 2 met ongunstig advies;

Overwegende dat de eerste rechter die vordering ongegrond verklaart zoals ze is gericht tegen derde geïntimeerde en principieel gegrond, onder voorbehoud van de bepalingen van art. 37, eerste lid, van de wet van 29 maart 1962, zoals ze is gericht tegen eerste appellant; dat de zaak naar de bijzondere rol wordt verwezen ten einde partijen zich te laten gedragen naar het bepaalde in art. 1, § 2, van het K.B. van 24 oktober 1978 genomen tot uitvoering van art. 37, tweede lid, van de wet van 29 maart 1962;

Overwegende dat de oorspronkelijke eisers thans in hoger beroep en ingevolge de inwerking-treding van de wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen, hun vordering richten zowel tegen de Belgische Staat als tegen het Vlaamse Gewest, hetwelk in de akte van beroep vrijwillig is tussengekomen;

dat beide appellanten de toelaatbaarheid betwisten van de oorspronkelijke vordering zoals ze respectievelijk tegen hen is gericht;

Overwegende dat art. 6, § 1, I, 1°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen,

overeenkomstig het bepaalde bij art. 107^{quater} van de Grondwet en van art. 1 van genoemde wet, de Gewesten opdraagt de aangelegenheden betreffende stedenbouw en de ruimtelijke ordening; dat krachtens art. 1 van de wet van 5 maart 1984 betreffende de saldi en de lasten van het verlenen van de Gemeenschappen en de Gewesten en de nationale sectoren, alleen het Vlaamse Gewest gehouden is tot de lasten die voortvloeien uit de beslissingen die vanaf 1 januari 1975 in de aangelegenheden bedoeld in art. 6, § 1, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 zijn genomen of aangegaan ingevolge beraadslagingen van het ministerieel comité voor het Vlaamse Gewest;

dat derhalve, inzonderheid overeenkomstig art. 1 van de wet van 5 maart 1984, uitsluitend het Vlaamse Gewest gehouden is tot vergoeding van de schade die krachtens art. 37 van de Stedenbouwwet uit die beslissingen voortvloeit;

Overwegende dat tweede appelland, het Vlaamse Gewest, weliswaar terecht aanvoert dat het toepassingsgebied van de wet van 5 maart 1984 beperkt is tot die lasten die voortvloeien uit beslissingen of verbintenissen die zijn aangegaan ingevolge beraadslagingen van het bevoegd regionaal ministerieel comité;

dat inderdaad de beraadslaging in comité geen substantieel vormvereiste is opdat in casu het gewestplan geldig zij, maar wel een noodzakelijke voorwaarde wat betreft de opvolging Belgische Staat, Vlaamse Gewest;

dat in casu de aanhef van het K.B. houdende goedkeuring van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse uitdrukkelijk vermeldt: «Gelet op het advies van het Ministerieel Comité voor Vlaamse Aangelegenheden»;

dat, bijgevolg, dit comité hierover noodzakelijkerwijze heeft beraadslaagd, hetgeen tevens blijkt uit de overgelegde notulen, en, na deze beraadslaging, het vereiste advies heeft uitgebracht, terwijl het Vlaamse Gewest geenszins aantoonde dat er in werkelijkheid geen beraadslaging zou hebben plaatsgehad;

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van eerste en tweede geïntimeerde dan ook toelaatbaar doch ongegrond is ten aanzien van de Belgische Staat en toelaatbaar ten aanzien van het Vlaamse Gewest;

Overwegende dat appellanten eveneens de gegrondheid van de oorspronkelijke vordering betwisten;

dat zij aldus primair opwerpen dat de oorspronkelijke eisers hun vordering baseren op het negatief stedenbouwkundig attest afgeleverd op 21 december 1977, dat betrekking heeft op een goed kadastraal bekend sectie A, nr. 87/u, terwijl uit de notariële akte van 17 december 1965 blijkt dat het goed in kwestie kadastraal bekend is sectie A, nr. 87/i, zodat de vordering tardief is overeenkomstig art. 38 van de Stedenbouwwet;

dat echter uit de vergelijking van het oude en het nieuwe kadastraal plan blijkt dat het perceel voorheen gekadastréerd was wijk A nr. 87/i en thans wijk A nr. 87/u, zodat zowel de aankoopakte als het stedenbouwkundig attest betrekking hebben op een zelfde perceel;

Overwegende dat appellanten subsidiair stellen dat de oorspronkelijke eisers nalaten te bewijzen dat een litigieuze grond bouwgrond was vóór de inwerkingtreding van het gewestplan;

dat echter de eerste rechters reeds oordeelkundig en op grond van een op verzoek van de oorspronkelijke eisers opgesteld verslag van architect De R., heeft aangenomen dat

het perceel gelegen is aan een sinds 1952 goed uitgeruste weg en in de omgeving van andere gebouwen, gegevens die inderdaad door appellanten niet worden weerlegd; dat trouwens in de aankoopakte van 17 december 1965 het perceel als bouwgrond wordt aangegeven;

dat appellanten tevergeefs staande houden dat het bouwverbod langs de P.-laan bepaald wordt door dwingende eisen van verkeersveiligheid, zodat oorspronkelijke eisers, krachtens art. 37, tweede lid, punt 6, van de wet van 29 maart 1962, geen aanspraak zouden kunnen maken op schadeloosstelling;

dat nl. het negatief stedenbouwkundig attest van 21 december 1977 als reden voor het ongunstig advies vermeldt de ligging van het terrein volgens het gewestplan in een bufferzone en parkgebied, wat geenszins te vereenzelvigen is met de door appellanten ingeroepen dwingende eisen van verkeersveiligheid; dat appellanten uiteraard de in het negatief stedenbouwkundig attest opgegeven redenen niet kunnen vervangen door een nieuwe reden;

Overwegende dat de door oorspronkelijke eisers aan alle voorwaarden bij art. 37 van voormelde wet gesteld voor het instellen van een vordering tot schadeloosstelling, is voldaan;

dat de eerste rechter derhalve terecht de vordering principieel gegrond verklaart;

Overwegende dat eerste en tweede geïntimeerde een incidenteel beroep instellen, strekkend, enerzijds, tot het verkrijgen van een provisionele schadevergoeding van 2.000.000 fr. gebaseerd op de artt. 1382 e.v. B.W., zijnde het in gebreke blijven van appellanten om de nodige uitvoeringsbesluiten te nemen ten einde hun rechten ter zake te vrijwaren, en anderzijds, tot aanstelling van een deskundige overeenkomstig de bepalingen van de artt. 962 e.v. Ger. W.;

dat echter het toekennen van een provisionele schadevergoeding in de huidige stand van het geding voorbarig is daar de oorspronkelijke eis slechts principieel gegrond wordt verklaard onder voorbehoud van het bepaalde in art. 37 van de wet van 29 maart 1962 en de oorspronkelijke eisers dus nog niet bewijzen dat de beweerde schade enerzijds valt binnen de wettelijke beperkingen van planschade, en derhalve een deskundig onderzoek vereist is en anderzijds in oorzakelijk verband staat met een door hen beweerde nalatigheid van appellanten;

dat de schattingsprocedure van het K.B. van 24 oktober 1978 immers niet de waarborgen biedt van het objectief deskundig onderzoek van de artt. 962 e.v. Ger. W., zodat het in het belang van een goede rechtsbedeling past een deskundige te belasten met de hiernavermelde opdracht;

dat het incidenteel beroep derhalve gedeeltelijk gegrond is;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 23 JANUARI 1990

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheren: de hh. Bresseleers en Leemans

Advocaten: mrs. De Keersmaecker en Heylen

Pand — In handelszaken — Verzilvering — Aanmaning

Wanneer de schuldenaar en, indien er een is, de derde pandgever slechts bij ter post aangetekende brief zijn aangemaand, kan aan de schuldeiser geen verlot tot pandverzilvering verleend worden (art. 4 van de wet van 5 mei 1872).

P. t/ N.V. G.

Het bestreden vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Mechelen van 12 oktober 1988 heeft het verzet van appellante tegen de beschikking van de voorzitter van die rechtbank van 18 april 1988, die geïntimeerde machtigde tot pandverzilvering over te gaan, ongegrond verklaard, en appellante in de kosten verwezen.

Appellante had op 22 januari 1987 een schuldvordering van 500.000 frank aan geïntimeerde afgestaan als pand om te waarborgen wat de N.V. A. verschuldigd zou zijn.

Op 1 april 1988 betekende geïntimeerde aan appellante het verzoekschrift waarbij zij de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Mechelen verzocht haar verlot te verlenen om het pand te realiseren, en zij maande haar aan eventueel haar opmerkingen te doen kennen. Bij beschikking van 18 april 1988 werd de gevraagde machtiging verleend. Appellante heeft op 29 april 1988 tijdig verzet gedaan tegen deze beschikking, en voerde aan dat het verzoek tot pandverzilvering afgewezen diende te worden wegens niet-naleving van de formaliteiten voorgeschreven door de wet van 5 mei 1872.

Het bestreden vonnis stelt vast dat appellante bij deurwaardersexploot aangemaand werd, en dat haar belangen in genedele geschaad waren.

In hoger beroep voert appellante aan dat zij noch A. bij gerechtsdeurwaardersexploot aangemaand werd, een formaliteit die op straffe van nietigheid voorgeschreven is.

Geïntimeerde verwijst naar de aanmaningen van 31 oktober, 17 november en 30 december 1987, en de exploiten van 27 januari en 1 april 1988, en naar het ontbreken van belangschade.

Overwegende dat de schuldeiser, bij wanbetaling op de vervaldag van de door pand verzekerde schuldvordering, op verzoekschrift verlot kan verkrijgen om het pand te doen verkopen;

Overwegende dat dit verlot aan de schuldeiser slechts kan worden verleend indien hij bewijst dat een aanmaning betekend is aan de schuldenaar en, indien er een is, aan de derde pandgever;

Overwegende dat de toezending van aanmaningen via de post, zelfs bij aangetekende brief, geen betekening in de zin van artikel 4 van de wet van 5 mei 1872 uitmaakt;

Overwegende dat geïntimeerde niet bewijst dat aan de schuldenaar een aanmaning betekend werd;

Overwegende dat appellante bij exploit van 27 januari 1988 gedagvaard werd teneinde, al dan niet solidair met drie anderen, veroordeeld te worden tot betaling van 680.383 frank in hoofdsom aan geïntimeerde;

Overwegende dat bij exploit van 1 april 1988 slechts het verzoekschrift tot pandverzilvering aan appellante betekend werd, met aanmaning om binnen twee dagen haar eventuele opmerkingen te doen kennen;

Dat derhalve geen van beide gerechtsdeurwaardersexploiten een aanmaning als bedoeld in voornoemd artikel 4, eerste lid, aan de pandgever inhield;

Overwegende dat aldus blijkt dat de opgelegde betekening van een aanmaning aan de schuldenaar en de derde pand-

gever niet gebeurde, zodat ten onrechte verlot tot pandverzilvering is verleend;

Overwegende dat het verzuim het optreden van de ministeriële ambtenaar betreft, en appellante niet hoeft te bewijzen dat het aangeklaagde verzuim haar belangen schaadt;

...

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT

4 DECEMBER 1989

Voorzitter: de h. Petit

Rechters: de hh. De Schryver en Matthys

Openbaar ministerie: de h. De Vriese

Advocaten: mrs. D. Martens loco L.J. Martens en Vasteravends

Burgerlijke rechtspleging – Materiële bevoegdheid – Arbeidsrechtbank – Statutair personeel – Loonvordering

Ter zake van geschillen betreffende het loon van statutair personeel is niet het arbeidsrecht maar de rechtbank van eerste aanleg bevoegd.

M. t/ Belgische Staat

Overwegende dat eiser bij gerechtsdeurwaardersexploot van 14 januari 1988 verweerder voor de Arbeidsrechtbank te Gent heeft doen dagvaarden, primair tot betaling van 437.386 fr. wegens een tekort in zijn wedde, jaareindetoe-lage en vakantiegeld, met de gerechtelijke en de vergoedende interest, en subsidiair tot betaling van 369.812 fr. wegens eenzelfde tekort;

Overwegende dat de arbeidsrechtbank bij vonnis van 22 september 1989, met toepassing van artikel 640 van het Gerechtelijk Wetboek, een middel van volstreekte onbevoegdheid heeft opgeworpen en de zaak naar de arrondissementsrechtbank heeft verwezen om over het middel te beslissen;

Overwegende dat de arbeidsrechtbank immers, op grond van niet betwiste gegevens, vaststelde dat eiser onder statuut en niet onder arbeidsovereenkomst was tewerkgesteld, terwijl, luidens artikel 578, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, de arbeidsrechtbank slechts kennis neemt van geschillen inzake arbeidsovereenkomsten;

Overwegende dat eiser inderdaad bij een eenzijdige administratieve akte, nl. het koninklijk besluit van 22 april 1983, tot assistent bij het Rijkszuivelstation te Gent benoemd werd; dat zijn rechtstoestand dus duidelijk van statutaire aard is;

Overwegende dat weliswaar het Arbeidshof te Brussel in meerdere arresten de arbeidsgerechten bevoegd acht voor geschillen in verband met de wedden van statutair personeel (Arbh. Brussel, 25 februari 1989, 3e kamer, onuitg.; Arbh. Brussel, 18 oktober 1988, Soc. Kron., 1989, 305; Arbh. Brussel, 9 oktober 1986, Soc. Kron., 1987, 282; Arbh. Brussel, 8 april 1981, J.T.T., 1982, 94; Arbh. Brussel, 5 oktober 1976, J.T.T., 1977, 254, met noot Salmon J.; zie ook juridische nota van het Ministerie van Onderwijs in J.T.T., 1987, 473 e.v.); dat als rechtsgrond artikel 578, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek aangegeven wordt;

Overwegende dat dit artikel 578, 7°, bepaalt dat de arbeidsrechtbank kennis neemt van de geschillen van burgerlijke aard die het gevolg zijn van een overtreding van de wetten en besluiten betreffende de arbeidsreglementering; dat, aangezien de Loonbeschermingswet tot de arbeidsreglementering behoort en op de niet-naleving ervan strafbepalingen staan, het te weinig betalen van een loon een misdrijf is;

Overwegende dat de voormelde zienswijze niet kan worden gevolgd;

Overwegende dat die bepaling moet worden gelezen in verband met het hele artikel 578 Ger. W., dat een reeks geschillen opsomt betrekking hebbend op de arbeidsverhouding (zie conclusie adv.-gen. Lenaerts, H., *Arr. Cass.*, 1984-85, 519); dat derhalve eiseres, die geen werknemer is, zich niet op dat artikel kan beroepen;

Overwegende dat deze zienswijze gedeeld werd door het Hof van Cassatie in een arrest van 29 september 1989, in zake V.Z.W. I.K.M.O. t/ Vermeulen;

Overwegende dat die zienswijze nog steun vindt in artikel 81, derde lid, Ger. W., waarbij bepaald wordt dat de arbeidsrechtbank samengesteld is uit een rechter in sociale zaken benoemd als werkgever, een rechter benoemd als arbeider of bediende naar gelang van de hoedanigheid van de betrokken werknemer; dat hier enkel sprake is van personen werkzaam onder arbeidsovereenkomst;

Overwegende dat derhalve het door de arbeidsrechtbank opgeworpen middel gegrond is; dat de zaak dan ook tot de kennisneming van de rechtbank van eerste aanleg behoort;

...

NOOT – Het geciteerde cassatiearrest van 29 september 1989 is gepubliceerd in *R. W.*, 1989-90, 745, met noot J.P.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof Antwerpen (13e Kamer), 6 oktober 1986

Burgerlijke rechtspleging – Kantonnement – Oneigenlijk kantonnement – Interests

Appellante werd veroordeeld door de arbeidsrechtbank om een geldsom te betalen. Zij werd verzocht door eerste geïntimeerde om de geldsom te storten in de deposito- en consignatiekas.

Tegen het vonnis van de arbeidsrechtbank werd hoger beroep aangetekend door appellante.

Ondertussen werd door een gerechtsdeurwaarder – tweede geïntimeerde – een proces-verbaal opgesteld waarin kwijting werd gegeven van de verschuldigde som die werd gestort op een rekening bij de Bank Brussel Lambert.

Het arbeidshof bevestigde het vonnis van de arbeidsrechtbank.

Er rijst een betwisting bij de afrekening nopens de berekening van de verschuldigde interests.

«Overwegende dat appellante voldoende gelden, zoals zij op dat ogenblik verschuldigd was, aan tweede geïntimeerde heeft overgemaakt; dat ingevolge artikel 1404, tweede lid, Ger. W. deze storting geldt als voorwaardelijke betaling;

dat deze voorwaarde opschortend is en het kantonnement als betaling geldt in de mate waarin de schuldenaar erkent schuldenaar te zijn of als dusdanig wordt erkend; dat bij de vervulling van de voorwaarde – te dezen bevestigd in beroep van het vonnis van de arbeidsrechtbank – deze retroactief terugwerkt en de betaling bevrijdend is zodat geen gerechtelijke interests meer lopen (art. 1179 B.W.); Caenepeel, C., «Over kantonnement», *R. W.*, 1964-65, 1861 e.v.; Verslag Van Reepinghen, *Pasin.*, 1967, 500; Gutt, E. en Stranart-Thilly, A.M., «Examen de jurisprudence 1965-70 – Droit judiciaire privé», *R.C.J.B.*, nr. 128, 615; Chabot-Léonard, D., *Saisies conservatoires et saisies exécution*, p. 157; De Leval, G., «Aperçu des règles communes aux saisies conservatoires et aux voies d'exécution», in *Les voies conservatoires et d'exécution*, Ann. Fac. Dr., Louvain, 1986, 465; Fettweis, *Manuel de procédure civile*, nr. 963); dat kantonnement retroactief tot op de dag van de storting eigendomsoverdracht inhoudt (Krings, E., «Les saisies conservatoires et les voies d'exécution», in *Etude du projet de Code judiciaire*, 1966, p. 135-136).»

(Voorzitter : mevr. G. Bourgeois – Advocaten : mrs. Bas-taens en Eliaerts – In de zaak : Faillissement P.V.B.A. C. t/ mrs. D. en L.).

Hof Gent (1e Kamer), 29 april 1989

Burgerlijke rechtspleging – Kantonnement – Oneigenlijk kantonnement – Gevolgen

Een P.V.B.A. is door de rechtbank van koophandel veroordeeld om een geldsom te betalen. Het vonnis is uitvoerbaar bij voorraad.

De P.V.B.A. tekent hoger beroep aan. Ten einde uitvoerend beslag te vermijden wordt de geldsom gestort op een gerubriceerde rekening bij de Private Kas Bank op naam van de beide raadslieden. Het hof van beroep bevestigt het bestreden vonnis gedeeltelijk.

Ondertussen is de P.V.B.A. in staat van faillissement verklaard. De curator van het faillissement is van oordeel dat de gestorte som aan de faillissementboedel toekomt. De twee raadslieden stellen dat er een overeenkomst «sui generis» is, met de gevolgen van een kantonnement.

«De voormelde briefwisseling toont aan dat de consignatie geschiedde onder voortdurende dreiging van gedwongen uitvoering en dat derhalve betaling nagestreefd werd.

«Dit is des te meer het geval nu, na ontvangst van de gelden op rekening van eerste geïntimeerde, tweede geïntimeerde onmiddellijk reageerde met de vraag tot opening van een gemeenschappelijke rekening.

«Dat de cliënt van tweede geïntimeerde zou blijven aanspraak maken op rente na betaling kan daaraan niets veranderen. Uit de brief (...) blijkt namelijk dat niet de gerechtelijke rente vanaf deze betaling, maar wel de rente verworven op de bank werd nagestreefd, wat er nog eens te meer op wijst dat een werkelijke betaling beoogd werd.

«Daar de consignatie een werkelijke betaling uitmaakt, zij het dan met een blokkering der fondsen op een rekening, zodat er niet over kon worden beschikt tot aan de uitslag van het hoger beroep en de tussenkomst van de advocaten van partijen in het bodemgeschil, en daar deze fondsen aldus het

vermogen van de thans gefailleerde hebben verlaten, is de vordering van appellant ongegrond.»

(Voorzitter : de h. De Wulf, kamervoorzitter – Raadsheeren : de hh. Wauters en Forrier – Advocaten : mrs. Boelens en Michielsens – In de zaak : Faillissement P.V.B.A. B. t/ mrs. X en Y)

Hof Gent (14e Kamer), 27 juni 1989

Burgerlijke rechtspleging – Uitvoerend beslag – Uitvoeringsimmunititeit van de Staat – De schuldeiser kan uitvoering nastreven op goederen die niet werkelijk voor de openbare dienst bestemd zijn – Verpachte landbouwgronden

De Belgische Staat werd in kort geding veroordeeld om een schadevergoeding te betalen onder verbeurte van een dwangsom van 500.000 fr. per dag vertraging vanaf de betekening. De som werd twee maanden na de betekening gestort zodat een dwangsom van 27 miljoen frank verbeurd werd.

Appellante laat het bevel voorafgaande aan het onroerend beslag betekenen en legt uitvoerend beslag op een veertigtal onroerende goederen.

Daarop vraagt appellante conform art. 1580 Ger. W. de benoeming van een notaris met het oog op de veiling van de in beslag genomen goederen en het verrichten van een rangregeling en/of evenredige verdeling.

De uitspraak van de beslagrechter die het verzoek afwees als ongegrond op basis van het beginsel van de zogeheten uitvoeringsimmunititeit van de Staat, wordt als volgt in hoger beroep gewijzigd.

«Naar luid van vroegere rechtspraak belet het algemeen beginsel van de continuïteit van de openbare dienst dat de goederen van een publiekrechtelijk persoon het voorwerp kunnen zijn van gedwongen tenuitvoerlegging.

«De openbare dienst die voldoet aan een collectieve behoefte, die op regelmatige manier moet worden bevredigd en also niet mag worden onderbroken. De continuïteit van de openbare dienst is een voorwaarde van zijn doelmatigheid, regelmatigheid en beschikbaarheid voor de burgers.

«Die rechtsregel kan evenwel geen grond zijn om elk overheidsgoed, ongeacht of het noodzakelijk is voor de bevrediging van een collectieve behoefte voor beslag uit te sluiten. Er dient reeds een onderscheid gemaakt te worden tussen de goederen van het privaats en die van het openbaar domein.

«Het onderzoek naar de rechtmatigheid van het beslag vereist verder dat telkens wordt nagegaan in welke mate dit beslag verenigbaar is met het algemeen beginsel van de continuïteit van de openbare dienst.

«Volgens appellante zijn de in beslag genomen goederen landbouwgronden die in pacht zijn gegeven. Niets laat voorts nog toe daarover anders te oordelen. De continuïteit van een openbare dienst lijkt bijgevolg op het eerste gezicht niet in het gedrang te komen.

«Onder die omstandigheden kwam het de beslagrechter niet toe ambtshalve het verzoek van appellante als ongegrond te verwerpen. Niets belet in de actuele staat van de procedure de inwilliging van het verzoek. Het zal aan de schuldenaar staan eventueel en zo hij het wettig oordeelt te-

gen het beslag op te komen en aan te tonen dat de in beslag genomen goederen noodzakelijk zijn voor de continuïteit van een openbare dienst. Een abstracte en automatische toepassing van het algemeen rechtsbeginsel dringt zich heden ten dage niet langer op. Voor het overige is het beslag regelmatig.»

(Voorzitter : de h. Meyer, waarnemend voorzitter – Advocaat : mr. Aerts – In de zaak : N.V. S. t/ Belgische Staat)

Rb. Kortrijk (beslagrechter), 5 maart 1984

Burgerlijke rechtspleging – Uitvoerend beslag – Actualiteit van de titel – Notariële akte – Betwisting nopens de omvang van de authentiek vastgelegde verbintenissen – Bevoegdheid van de beslagrechter – Schorsing van de tenuitvoerlegging – Geen automatisme – Beoordeling

«Indien de schuldenaar nu de omvang van de schuld betwist kan hij de betwisting brengen voor de rechter ten gronde om de omvang van de schuld te laten vaststellen indien de uitvoerbare titel niet het vaststaand karakter, dus de omvang van de schuld bepaalt.

«Toegepast op de notariële akte betekent dit in concreto dat de omvang van de schuld niet is bepaald en dus de schuldvordering niet vaststaand is wanneer in de authentiek vastgelegde overeenkomst de opgenomen verbintenissen worden betwist en wanneer het probleem dus geen louter probleem van afrekening meer is.

«Wat de opgenomen verbintenissen betreft, heeft de overeenkomst bij authentieke akte vastgesteld immers geen andere waarde dan de verbintenissen vastgelegd in een onderhandse overeenkomst en zijn derhalve verplichtingen over de draagwijdte van de aangegane verbintenissen steeds mogelijk.

«Het gevolg daarvan is dat de beslagrechter dus wel degelijk de verdere uitvoering kan schorsen in geval van betwisting nopens de aangegane verbintenissen. De beslagrechter kan echter de mening niet delen van eisers dat de beslagrechter eigenlijk de procedure moet schorsen.

«Indien deze laatste stelling zou worden aangenomen, dan zou dit in de praktijk een einde maken aan de uitvoerbare kracht van de notariële akten. Immers, onverschillig welke betwisting die ten gronde wordt ingeroepen, zou dan tot opschorsing moeten leiden, aangezien de beslagrechter niet bevoegd is om te oordelen over de al dan niet gegrondheid van de ten gronde opgeworpen betwisting. De beslagrechter zou dan eenvoudig maar moeten vaststellen dat de verbintenis wordt betwist, dat bijgevolg de schuld nog niet vaststaat en dat met toepassing van art. 1749 Ger. W. er geen gedwongen uitvoering kan gebeuren, zodat de vordering minstens moet worden geschorst.

«Dit is allereerst niet het geval wanneer de ten gronde opgeworpen betwisting een louter probleem van afrekening is. De afrekening kan immers opgemaakt worden en indien blijkt dat nog iets verschuldigd is, kan dit vastgesteld worden, hetzij vooraf, hetzij bij de rangregeling indien de schuldenaar niet aanbiedt hetgeen hij nog verschuldigd is onmiddellijk te vereffenen.

«Dit is echter ook niet het geval wanneer uit de aan de beslagrechter voorgelegde betwisting — waarover hij weliswaar niet kan statueren — niettemin blijkt dat uit hoofde van de uitvoerbare titel nog bedragen verschuldigd zijn. Immers, de schuld is dan toch vaststaand voor die bedragen en er is geen enkele reden waarom de schuldeiser in het bezit van een uitvoerbare titel, niet zou mogen uitvoeren voor de bedragen die nog verschuldigd zijn. De schuldenaar moet dan maar de niet-betwiste bedragen betalen indien hij de gedwongen uitvoering wil verhinderen. Doet hij dit niet, dan is er geen reden om zonder meer de uitvoering te schorsen.»

(Voorzitter : de h. Callens, beslagrechter — Advocaten : mrs. Lambrecht en Maerten — In de zaak B. e.a. t/ C.V. W.)

Rb. Brussel (beslagrechter), 23 januari 1987

Burgerlijke rechtspleging — Bewarend beslag — Spoedeisendheid

«Bij beschikking van (...) werd bewarend beslag toegelaten door de beslagrechter alhier op roerende goederen lastens eiser. (...)

«Tijdens de uiteenzetting van de zaak door de raadslieden is gebleken dat een vonnis ten gronde is uitgesproken betreffende de hoofdvordering doch dat de vordering in tussenkomst en vrijwaring ten laste van de leverancier van eiser nog hangend is voor de rechter ten gronde.

«Een kopie van dit vonnis wordt door verweerder neergelegd en uit lezing ervan blijkt dat het uitvoerbaar bij voorraad is verklaard niettegenstaande elk rechtsmiddel en borgstelling. (...)

«Thans kan het vaststaand, eisbaar en zeker karakter van de vordering, zoals door artikel 1415 Gerechtelijk Wetboek vereist, niet met redelijkheid worden betwist, gelet op het vonnis (...) van de rechtbank alhier. (...)

«Rekening houdend met artikel 1420 Gerechtelijk Wetboek dient, ondanks het bestaan van het vonnis (...) nog te worden nagegaan of in casu nog urgentie bestaat in de zin van artikel 1413 Gerechtelijk Wetboek (Cass., 14 september 1984, R. W., 894).»

(Voorzitter : mevr. D. Cooreman, beslagrechter — Advocaten : mrs. Ronse en Blanpain loco Price — In de zaak : B. t/ C.)

Rb. Turnhout (beslagrechter), 24 december 1987

Burgerlijke rechtspleging — Bewarend beslag — Spoedeisendheid

«Overwegende dat de bestaansreden van bewarend beslag is een schuldeiser — die een zekere en opeisbare vordering bezit die in gevaar is en in afwachting dat hij een uitvoerbare titel verkrijgt — in de mogelijkheid stellen te verhinderen dat zijn schuldenaar de verwezenlijking van de vordering zou bemoeilijken of onmogelijk maken door zijn goederen te bezwaren of te vervreemden ; dat de noodzakelijke rechtvaardigingsgrond voor het leggen van bewarend beslag er aldus in bestaat dat het geval spoedeisend is, onverschillig of het

gelegd wordt overeenkomstig artikel 1414 Gerechtelijk Wetboek (krachtens een vonnis) dan wel overeenkomstig artikel 1415 Gerechtelijk Wetboek (krachtens machtiging van de beslagrechter) ; dat het verschil tussen beide wetsartikelen zijn rechtvaardiging vindt in het feit dat in het eerste geval het zeker en opeisbaar karakter van de vordering vaststaat, terwijl in het tweede geval dit zeker en opeisbaar karakter door de beslagrechter vastgesteld dient te worden ;

«Overwegende dat in casu beslag is gelegd krachtens een niet bij voorraad uitvoerbaar vonnis, zodat het zeker en opeisbaar karakter van de vordering in het onderhavige geding niet tot discussie kan worden gesteld, ondanks het hoger beroep ; dat zulk niet wegneemt dat op grond van artikel 1420 Gerechtelijk Wetboek de opheffing van het beslag kan worden bevolen indien blijkt dat het geval niet spoedeisend is ;

«Overwegende dat de zekere en opeisbare vordering van verweerder reeds bijna twee jaar bestaat ; dat eiser tot op heden geen afkorting heeft betaald en evenmin enig regeringsvoorstel heeft geformuleerd ; dat verweerder in die omstandigheden terecht mag vrezen dat haar vordering in gevaar is ; dat er geen redenen zijn om de opheffing van het bewarend beslag te bevelen.»

(Voorzitter : de h. De Vel, beslagrechter — Advocaten : mrs. Palons en Heerman — In de zaak : V. t/ N.V. N.)

Rb. Brussel (beslagrechter), 9 december 1988

Burgerlijke rechtspleging — Uitvoerend beslag onder derden — Niet-betaling in handen van de gerechtsdeurwaarder — Gevolg — Evenredige verdeling — Ontwerp van verdeling — Betwiste schuldvorderingen

«Overwegende dat de derde beslagene de artt. 1390, vijfde lid, 1543 en 1627 van het Gerechtelijk Wetboek miskend heeft door het geld niet aan de instrumenterende gerechtsdeurwaarder over te maken doch onmiddellijk aan verweerder ;

«Overwegende dat enkel de instrumenterende gerechtsdeurwaarder de gelden aan de schuldeiser kan overmaken na de titels waarop hij zich beroept, te hebben nagezien ; dat in geval van betwisting de zaak bij tegenspraak dient te worden gebracht voor de beslagrechter ; (...)

«Overwegende evenwel dat met toepassing van artikel 1628 van het Gerechtelijk Wetboek de instrumenterende gerechtsdeurwaarder rekening kan houden met alle betwiste schuldvorderingen of die welke bij een titel, zelfs onderhandse, zijn vastgesteld ; (...)

«Overwegende dat gelet op onregelmatigheid van de procedure, die te wijten is aan verweerder, daar zij de gelden onmiddellijk in ontvangst heeft genomen en niet de gerechtsdeurwaarder, het past de kosten te haren laste te leggen.»

(Voorzitter : de h. Vermeylen, beslagrechter — Advocaten : mrs. Stessens en Reniers — In de zaak : R. t/ D.)

Rb. Brussel (beslagrechter), 23 december 1988

Burgerlijke rechtspleging — Uitvoerend beslag — Eén schuldeiser — Ontwerp van verdeling — Openbare orde

«Overwegende dat de gerechtsdeurwaarder met de door de derde beslagene overgemaakte gelden na de uitnodiging om zijn handen te ledigen met toepassing van artikel 1543 van het Gerechtelijk Wetboek, de artikelen 1627 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek zal toepassen die van openbare orde zijn; dat artikel 1390, vijfde lid, immers oplegt: 'Overhandiging en verdeling van gelden waarop beslag is gelegd of die voortkomen van de verkoop van de inbeslaggenomen roerende goederen, kan niet geschieden dan overeenkomstig de bepalingen van artikel 1927';

«Dat dit eveneens het geval is indien er slechts één enkele schuldeiser is: de beslaglegger;

«Overwegende dat tegen het project van verdeling tegenpraak mogelijk is doch slechts binnen vijftien dagen na de opzending van het ontwerp van verdeling overeenkomstig artikel 1629, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek; dat na die termijn geen verzet mogelijk is zelfs voor de rechter.»

(Voorzitter: de h. Vermynen, beslagrechter – Advocaten: mrs. Van Steenwinkel en Asschericxk loco Naeyert – In de zaak: E. t/ B. en E.)

Rb. Hasselt (beslagrechter), 7 februari 1989

Burgerlijke rechtspleging – Bewarend beslag – Uitvoeringsimmunititeit van de gemeente – De belanghebbende kan bewarend beslag leggen op de private goederen van de gemeente – Industriegronden

«De goederen waarop bewarend beslag gelegd werd, behoren tot de onroerende goederen van de gemeente L. Het zijn industriegronden die verkocht worden aan particulieren of vennootschappen ten einde er industriële gebouwen op te trekken en activiteiten te ontwikkelen volgens het doel van hun statuten. Zij behoren tot het privaat domein en zijn uit hun aard zelf behorend tot de handel, vervreemdbaar en verjaarbaar.

«Bijgevolg zouden deze goederen niet absoluut noodzakelijk voor de continuïteit van de openbare dienst zijn, hetgeen door de rechter dient te worden onderzocht (Baert, K., «Uitvoeringsimmunititeit van de publiekrechtelijke rechtspersoon», *R.W.*, 1976-77, 2386);

«Uit de intrinsieke elementen van de onroerende goederen waarop beslag is gelegd, blijkt dat deze niet onmisbaar zijn voor de werking van de openbare dienst.

«Vervolgens dienen de onderscheiden belangen onderzocht te worden: de gemeente L. wenst de bovenvermelde gronden in elk geval te verkopen; na een principieel akkoord gesloten te hebben met verweerster, heeft zij dit nadien herhaald tegenover de vrijwillig tussenkomende partij. Deze twee laatsten hebben er elk belang bij dat zij de gronden kunnen aanschaffen. Hieruit volgt dat verweerster er alle belang bij heeft bewarende maatregelen te treffen ten einde de vervreemding te voorkomen, zeker nu een geschil voor de bodemrechter op (...) aanhangig is gemaakt, opdat de goederen in het vermogen van eiseres blijven.

«Ten slotte moet rekening gehouden worden met de beoordelingsbevoegdheid van de gemeente, doch er dient bij gesteld te worden dat eiseres twee toezeggingen gedaan, zodat wat de waarde hiervan inhoudt, er voorafgaand belang is van de eerste toezegging als grond om bewarende maat-

regelen in acht te nemen (Linsmeau, J., «L'huissier de justice confronté aux immunités», *Congres Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders*, Luik, 1986, 90; cf. Beslagr. Brussel, 25 november 1987, *J.T.*, 1987, 719);

«Bijgevolg kon verweerster bewarend beslag op de private goederen van eiseres leggen en is het bewarend beslag niet nietig.»

(Voorzitter: de h. Rotsaert, beslagrechter – In de zaak: gemeente L. t/ B.V.B.A. S. en N.V. A., vrijwillig tussenkomende partij)

Rb. Brussel (beslagrechter), 21 april 1989

Burgerlijke rechtspleging – Uitvoerend beslag – Evenredige verdeling – Ontwerp van verdeling – Openbare orde

«Overwegende dat het eiser evenwel nog mogelijk zal zijn bezwaren aan te tekenen tegen het project van verdeling van de in beslag genomen gelden die de gerechtsdeurwaarder gehouden is op te stellen overeenkomstig artikel 1629 van het Gerechtelijk Wetboek, dat van openbare orde is zoals artikel 1390, vijfde lid, het stelt: 'Overhandiging en verdeling van gelden waarop beslag is gelegd of die voortkomen van de verkoop van de inbeslaggenomen roerende goederen, kan niet geschieden dan overeenkomstig de bepalingen van artikel 1627' (impliciet) en volgende.»

(Voorzitter: de h. Vermynen, beslagrechter – Advocaten: mrs. De Cuyper loco Blockeel en Bogaert – In de zaak: D. t/ D.)

Rb. Ieper (beslagrechter), 12 mei 1989

Burgerlijke rechtspleging – Uitvoerend beslag – Actualiteit van de titel

«Terecht merkt eiseres op dat het niet voldoende is in het bezit te zijn van een uitvoerbare titel om de tenuitvoerlegging ervan te kunnen vervolgen. Het is evenzeer vereist dat de uitvoerbare titel actueel en dus nog doeltreffend is.

«Aldus kan de houder van een uitvoerbaar vonnis houdende veroordeling tot een geldsom die is betaald, niet meer overgaan tot gedwongen uitvoering.

«Evenmin kan de houder van een uitvoerbare gerechtelijke beslissing waaruit zeker blijkt dat de houder de hoedanigheid om in rechte op te treden mist, zoals in het onderhavige geval, aanspraak maken op de vereiste hoedanigheid om de tenuitvoerlegging van die beslissingen te benaastigen.

«Met reden heeft eiseres dan ook de actualiteit van de titels ter discussie gesteld zonder dat het nodig is haar andere argumenten te onderzoeken.»

(Voorzitter: de h. Sedeyn, beslagrechter – Advocaten: mrs. Bogaert en Kempinaire – In de zaak: P.V.B.A. B. t/ Belgische Staat)

BOEKEN

H. BOCKEN (red.), *Vorderingsbevoegdheid voor milieuverenigingen*.

Le droit, pour les associations de défense de l'environnement, d'ester en justice, Brussel, Story-Scientia, 1988, 253 p., 1250 BF

In dit boek, dat het verslag uitmaakt van een colloquium dat op 18 december 1986 werd gehouden te Brussel, wordt een probleem behandeld dat reeds zeer veel inkt heeft doen vloeien. De directe aanleiding voor de verhoogde interesse in deze materie vormen de cassatiearresten van 19 en 24 november 1982, waarbij de toelaatbaarheid van een vordering door een milieuvereniging werd afgewezen. In het eerste arrest (Cass., 19 november 1982, *R. W.*, 1983-84, 2029, met noot J. Laenens) ging het om de vraag of de VZW-Werkgroep voor milieubeheer Brasschaat zich tegen de bouw van een aantal appartementsgebouwen op het domein Eikendael mocht verzetten door de stillegging van de werken in kort geding te vorderen. Zowel de voorzitter van de Rechtbank in Eerste Aanleg te Antwerpen, zitting houdende in kort geding, als het Hof van Beroep te Antwerpen kenden de vordering van de milieuvereniging toe. Er volgde evenwel cassatie op grond van art. 17 Ger. W. omdat de milieuvereniging «geen hoedanigheid en geen belang» zou hebben om de rechtsvordering in te dienen. Het arrest van deze Nederlandstalige kamer van het Hof werd enkele dagen later gevolgd door een arrest in dezelfde zin van de Franstalige kamer (Cass., 24 november 1982, *Pas.*, 1983, I, 361, met conclusie advocaat-generaal Velu). In dit geval ging het om de vraag naar de toelaatbaarheid van een burgerlijke-partijstelling voor de strafrechter door een belangenvereniging. Ook in dit geval werd de toelaatbaarheid van de vordering afgewezen.

Reeds vrij kort na het verschijnen van beide arresten werd hierop kritiek geleverd (zie onder meer Dirix, E., «De aansprakelijkheid van burgers en verenigingen bij foutieve verstoring van het leefmilieu», *R. W.*, 1983-84, 2025-2030; Lemmens, P., «Het optreden van verenigingen in rechte ter verdediging van collectieve belangen», *R. W.*, 1983-84, 2001-2026, en Schautteet, M., «Ontvankelijkheid van vorderingen door milieuverenigingen», *Leefmilieu*, 1982, 181-188, en 1983, 20-31). Toch wordt ook door sommigen bezwaar aangekend tegen een toenemende processuele invloed van belangengroepen, zeker indien zij bevoegdheid zouden krijgen om in het strafproces op te treden om de strafvordering in plaats van het openbaar ministerie uit te oefenen (zie De Nauw, A., «Groepsbelangen en strafproces», in *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 415-436).

Het besproken werk past in het kader van deze discussie door een aantal auteurs uit het binnen- en buitenland aan het woord te laten over de wenselijkheid vorderingsbevoegdheid te verlenen aan milieuverenigingen. De rapporten zijn in deel I opgenomen. De eerste bijdrage, «S'il y a action il y a intérêt. Over de vorderingsbevoegdheid van (milieu)verenigingen», van M. Storme, schetst de achtergrond van de artikelen 17 en 18 Ger. W. en schijnt onder bepaalde voorwaarden, onder meer wat betreft het statutaire doel en de representativiteit, voorstander te zijn van het verlenen van vorderingsbevoegdheid. Wel stelt hij dat een legislatieve ingreep slechts noodzakelijk is, zo de doorbraak niet langs jurisprudentiële weg kan geschieden. Volgens Storme mist de wetgever vandaag «de legitieme deskundigheid om deze complexe problematiek door een abstracte regelgeving op te lossen» (p. 13). Gelet op de hierboven aangehaalde cassatierechtspraak lijkt het evenwel niet zeer waarschijnlijk dat de doorbraak langs jurisprudentiële weg zal geschieden. Waarom de wetgever de deskundigheid mist om een regulering inzake de vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen te formuleren, is mij, zeker indien men dit rechtsvergelijkend zou beschouwen, niet duidelijk.

De tweede bijdrage, «Le droit d'action en justice des groupements, notamment des groupements tendant à la défense de l'environnement» van de hand van P. Van Ommeslaghe gaat eveneens in op de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie en van de Raad van State. Van Ommeslaghe onderschrijft de beperkende rechtspraak van het Hof van Cassatie. Vooral voor zover het de vorderingsbevoegdheid betreft voor verenigingen om voor de strafrechtbanken op te treden, schijnt van Ommeslaghe zich aan te sluiten bij De Nauw: alleen het openbaar ministerie dient in het algemeen

belang de strafvordering uit te oefenen en dienaangaande ook het initiatiefrecht te behouden. Wel meent Van Ommeslaghe dat de situatie in het administratief recht anders is, omdat de verzoeker in een administratief geschil niet de handhaving van rechten van derden beoogt, maar reageert op een onwettige administratieve rechtshandeling. Dit zou, volgens Van Ommeslaghe, verklaren waarom de rechtspraak van de Raad van State toegieflijker is ten opzichte van milieuverenigingen dan de rechtspraak van het Hof van Cassatie (p. 37). Maar dit onderscheid tussen het subjectief contentieux en het objectief contentieux wordt door Storme in de hierboven aangehaalde bijdrage als artificieel afgewezen (p. 12).

Vervolgens zijn vier bijdragen opgenomen die de vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen in een rechtsvergelijkend perspectief plaatsen. Eerst bespreekt Rehinder de vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen in de Duitse Bondsrepubliek («Le droit d'action en justice des associations de défense de l'environnement dans la R.F.A.» – p. 39-50). Daarna bespreekt Prieur de toestand in Frankrijk («Le droit des associations de protection de l'environnement d'ester en justice» – p. 51-68). Braams, Hondius en Verschuur bespreken de ontvankelijkheid van milieuverenigingen bij de Nederlandse rechter (p. 69-103). Zij bespreken zowel de rol van milieuverenigingen in het administratief recht, als in het privaatrecht en in het strafrecht. Ook in Nederland blijkt (net als in België) dat in de mogelijkheden voor verenigingen om in rechte ter verdediging van milieubelangen op te komen, het ruimst voorzien is in het administratief recht en dat ze in toenemende mate een rol spelen in het privaatrecht, terwijl de mogelijkheden voor milieuverenigingen in het strafrecht vrij beperkt zijn (mede omdat het slachtoffer in het Nederlandse strafproces niet dezelfde mogelijkheden heeft om tussen te komen zoals in België). De laatste blik over de grenzen is gericht op de Verenigde Staten van Amerika in een bijdrage van Juergensmeyer, «Judicial standing of environmental groups in the United States of America» (p. 105-126).

Deel I eindigt met een bijdrage van Jadot over een typisch Belgisch probleem, namelijk welke wetgever in België bevoegd zou zijn om vorderingsbevoegdheid te verlenen aan milieuverenigingen (p. 127-137). Het antwoord daarop blijkt niet eenvoudig te zijn. Jadot lijkt te besluiten met de stelling dat de nationale wetgever bevoegd zou zijn om in het algemeen aan verenigingen bevoegdheid te verlenen om in rechte op te treden (ter naleving van welke rechtsregel dan ook). De nationale wetgever zou evenwel niet bevoegd zijn om vorderingsbevoegdheid te verlenen aan verenigingen die zich de naleving van de (regionale) wetgeving ten doel gesteld hebben; daarvoor zouden uitsluitend de gewesten en gemeenschappen bevoegd zijn. Het resultaat is dus dat er, volgens Jadot, een concurrentie is van bevoegdheden tussen de staat, gewesten en gemeenschappen, die alle vorderingsbevoegdheid aan verenigingen mogen toekennen, afhankelijk van de materie waarmee de vereniging zich bezighoudt.

In deel II zijn standpunten van een aantal belangengroepen ten aanzien van de vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen opgenomen. Eerst komt de milieuvereniging Inter-environnement Wallonie aan het woord die – het zal niemand verbazen – vordert dat de vorderingsbevoegdheid wettelijk wordt vastgelegd. Geestig is het daarna volgende standpunt van de Belgische Boerenbond (p. 149-151). Zowel de taal en stijl als de inhoud van dit verhaal zijn 19e-eeuws. Het is een opeenstapeling van gemeenplaatsen, zoals «milieuverenigingen zijn het sociale geweten in een maatschappij», «het nut van hun bestaan kan niemand in twijfel trekken» en «de uitbreiding van de vorderingsrechten van milieuverenigingen (...) is om de volgende redenen delicaat». Dan komt men tot de vaststelling dat in een rechtstaat het algemeen belang dient te worden behartigd door de overheid en dat milieuverenigingen niet in de plaats van die overheid moeten treden. Vervolgens wordt gesteld dat de rechtsstrijd tussen een grote milieuvereniging en een middelgrote onderneming ongelijk zal zijn, terwijl de grote vervuilers buiten schot blijven, en ten slotte wordt geestig opgemerkt dat ordinare burendruizers vaak worden opgeklopt tot milieudelicten: «Het is voor de overheid reeds zeer moeilijk om het onderscheid te maken tussen een milieudelict en een burendruizer.» Men kan aan het nut van de publicatie van een dergelijke bijdrage twijfelen. Wellicht wilde de redacteur de lezer overtuigen van het niveau van argumentatie van de tegenstanders van een vorderingsbevoegdheid voor milieuverenigingen?

Daarna volgt een verwoording van het standpunt van het Verbond van Belgische Ondernemingen (p. 153-160), dat zich ook tegenstander toont van het toekennen van de vorderingsbevoegdheid,

hoewel de argumenten ook in deze bijdrage meer hebben van politieke slogans dan van een juridische redenering: «Er zullen zelfs verenigingen worden opgericht met als enig doel het gerecht te laten optreden op grond van gecreëerde misnoegdheid. De ruchtbaarheid die ongetwijfeld aan dergelijke processen zal worden gegeven dreigt het imago van de onderneming ernstig aan te tasten. (...) De ondernemingen dreigen dus met echte aanvalsacties te worden geconfronteerd.»

In deel III zijn de vraagpunten opgenomen aan de hand waarvan de discussie op de studiedag heeft plaatsgevonden. Het verslag van de besprekingen is van de hand van P. Lemmens.

In deel IV is uitgebreide documentatie die van belang is voor het onderwerp opgenomen, zoals onder meer de cassatierechtspraak, Belgische wetsvoorstellen tot verruiming van de mogelijkheden voor milieuverenigingen om in rechte op te treden etc. Deze documentatie werd verzameld door het informatie- en onderzoekscentrum voor milieurecht van de RUG en is bijzonder nuttig voor degene die zich dieper in de materie wenst te begeven, temeer daar ook een bibliografie is opgenomen (p. 249-250).

Samenvattend biedt dit boek een interessante bijdrage tot de discussie over de vorderingsbevoegdheid voor milieuverenigingen, mede dankzij de rechtsvergelijkende bijdragen die werden opgenomen. Dat de materie nog in volle ontwikkeling is, blijkt wel uit het feit dat in Nederland een voorontwerp van een wet «Vorderingsrecht belangenorganisaties» werd uitgebracht (zie Van der Meyden, D. en Robesin, M., «Het voorontwerp vorderingsrecht: een stap terug voor milieuorganisaties», *N.J.B.*, 1989, 855-856). Ook in België blijft het onderwerp actueel daar de wetsvoorstellen inzake de collectieve bescherming van milieubelangen thans vooruitgang schijnen te maken in de wetgevingsprocedure, aangezien de Raad van State ter zake reeds een advies heeft uitgebracht (Advies Raad van State van 9 maart 1989, *Parl. St., Kamer*, 1988, 351/2, 50 p.). De artikelen uit het besproken boek kunnen een goede bijdrage vormen bij de komende parlementaire discussie over het toekennen van vorderingsbevoegdheid aan milieuverenigingen.

M. Faure

S. BOITON-MALHERBE, LA PROTECTION DES JOURNALISTES EN MISSION PERILLEUSE dans les zones de conflit armé, Collection de droit international nr. 23, Brussel, Editions Bruylant & Editions de l'Université de Bruxelles, 1989, 404 p.

Dit boek is de herwerkte versie van het doctoraal proefschrift dat de auteur aan de universiteit van Paris II verdedigd heeft. Het behandelt een zeer specifiek probleem van het internationaal humanitair recht, nl. de bescherming van journalisten die gevaarlijke beroepswerkzaamheden verrichten in gebieden waar zich gewapende conflicten voordoen. Dat het om een zeer prangende aangelegenheid gaat, toont de auteur aan in een inleidend gedeelte. Ze geeft een overzicht van alle mogelijke gevaren en dwangmaatregelen waarmee de journalist in de uitoefening van zijn beroep geconfronteerd kan worden. De talloze voorbeelden die dit illustreren worden geput uit telexen van het persagentschap AFP, maar secundair ook uit rapporten van Amnesty International, de Pen Club, de Internationale Federatie van Journalisten enz.

In het eerste deel wordt onderzocht in welke mate de persoon van de journalist in oorlogssituaties beschermd kan worden door een speciaal statuut uit te werken voor zijn functie. Deze vraag wordt geplaatst tegen de achtergrond van de ontwikkeling van enkele belangrijke principes, zoals dat van de niet-discriminatie tussen vreemde en nationale journalisten en het beginsel van de vrije circulatie van informatie dat noodzakelijkerwijze voorafgaat aan het recht op vrije meningsuiting. Vragen die de verschillende mensenrechtenconventies oproepen met betrekking tot de toepasselijkheid van het recht op informatie in uitzonderingssituaties, komen eveneens aan bod. Vragen ook in verband met de identificatie van journalisten in gewapende conflicten: is een legitimatiebewijs of identiteitskaart geen controle-instrument in de handen van de overheid die deze uitreikt? Kunnen vrijheid en veiligheid van de journalist tegelijkertijd gegarandeerd worden? Een poging van de UNO in 1973 om een dergelijk statuut voor journalisten uit te werken strandde o.m. op dit punt.

Aleen door de problematiek uit de ideologisch gekleurde sfeer van de rechten van de mens te halen en een oplossing te zoeken in het kader van het internationaal humanitair recht kon nog enige vooruitgang in deze materie geboekt worden. Hierdoor wordt trouwens meer in het algemeen de complementariteit tussen beide juridische ordes aangetoond. Dit is het onderwerp van het tweede deel van het boek. De auteur ziet in art. 79 van het Eerste Aanvullende Protocol bij de Conventies van Genève van 1949 een legitimatie voor de gevaarlijke beroepswerkzaamheden van een journalist die zonder enige toelating van de militaire overheden of van zijn eigen regering een reportage maakt in een oorlogsgebied. Daartegenover staat de eis van onpartijdigheid.

Verder wordt nog aandacht geschonken aan enkele initiatieven die door het Rode Kruis en verschillende journalistenfederaties genomen zijn om de bescherming van journalisten in moeilijkheden efficiënter te maken. De auteur gaat toch wat te ver wanneer ze zich in de laatste bladzijden van het boek wat pathetisch tot de journalisten richt met de boodschap dat «hun doorzettingsvermogen uitgaat van het principe dat de vooruitgang steunt op het intellect en de Rede, van het axioma dat de mens voor verbetering vatbaar is».

In de bijlagen wordt een hele reeks nuttige en overzichtelijke tabellen, kaarten, grafieken en documenten gepubliceerd. Zelfs enkele foto's ontbreken niet in deze grondige studie.

Michiel Elst

Recueil annuel de jurisprudence belge, 1989, Jurisprudence de l'année 1988, Brussel, Larcier, 1344 p., gebonden, 18.635 fr.

Wie een overzicht wil krijgen van de juridische evenementen, die wil weten wat de aandacht van de rechtsgeleerden of van de rechtbanken en hoven gaande hield, komt steeds terecht bij de *Recueil annuel*. Het is een enig document om aan de franstalige juristen diets te maken dat ook in Vlaanderen recht wordt gesproken, dat ook Vlaamse rechtsgeleerden zich met dezelfde problemen bezighouden als die waarmee zijzelf worstelen.

Men hoeft maar na te gaan hoezeer het Europees recht, de rechten van de Mens, het fiscaal strafrecht bestudeerd wordt, om te beseffen naar welke onderwerpen de aandacht gaat. Ook de rechtspraak die in de menigvuldige tijdschriften wordt gepubliceerd, geeft een goed beeld van de problemen die aan bod komen in de praktijk. Noch in Frankrijk, noch in Nederland, noch in Italië komen er zoveel vonnissen en arresten in aanmerking voor publikatie: in deze landen is het uitzonderlijk dat een beslissing die niet door het hoogste rechtscollège is gewezen wordt afgedrukt.

Mij verwondert het altijd een beetje dat soms beslissingen die méér dan 20 jaar oud zijn alsnog worden gepubliceerd. Heeft de annotator ze verkeerd weggelegd, heeft de drukker ze uit het oog verloren of zijn sommige beslissingen zoals oude wijnen en winnen ze aan overtuigingskracht met de jaren?

Wat mij opvalt, is dat veel problemen tijdsgebonden zijn, dat er ook in de rechtspraak en in de rechtsleer modeverschijnselen zijn en dat slechte wetten veel commentaar en veel rechtspraak uitlokken.

Nog steeds is de *Recueil annuel* een excellent middel om vlug de laatste stand van de rechtspraak te kennen, om op betrouwbare wijze ingelicht te worden over de laatste juridische uitgaven en ten slotte ook om na te gaan wie zich de laatste maanden met juridische commentaar heeft ingelaten. Geen rechtspracticus kan het erop wagen zonder *Recueil annuel*, zelfs al valt de kostprijs zwaar uit.

A. Vandeplas

AANGEKONDIGD

J. CORBET, Auteursrecht, in A.P.R., Brussel, Story.

P.M. FRIELINK, Infiltratie in het strafrecht, diss. Nijmegen, Arnhem, Gouda Quint, ca. 200 p.

Ch.P.A. GEPPAART, De rechtsbescherming van de belastingplichtige, Deventer, ca. 40 p.

Handels-, economisch en financieel recht, reeks – Commentaren, Antwerpen, Kluwer, losbl.

P. JANSSENS, e.a., Drie eeuwen Belgische belastingen, Brussel, Fiscale Hogeschool. CED-Samsom, ca. 350 p., 2.950 fr. (9.750 fr. bibliofiele uitgave).

R. PIETERMAN, De plaats van de rechter in Nederland (1813-1920): een politiek-juridische ideeënstrijd over de scheiding der staatsmachten, diss. Utrecht, Arnhem, Gouda Quint, 268 p.

J.M. VAN DUNNE, EX TUNC, EX NUNC: TWEE GENERATIES JURISTEN AAN het woord over de ontwikkeling van het recht, Zwolle, Tjeenk Wilink, ca. 300 p.

J.M. VAN DUNNE, KOSTEN EN TEKORTKOMINGEN VAN HET NIEUW B.W., Arnhem, Gouda Quint, ca. 116 p.

ERRATA

Foutieve nummering

In de nrs. 26 (24 februari 1990) en 27 (3 maart 1990) van de lopende jaargang werd verkeerdelijk bovenaan elke blz. «nr. 25 - 17 februari 1990» vermeld.

Met excuses voor de door de drukkerij begane materiële vergissing worden de lezers vriendelijk verzocht de vereiste verbetering zelf aan te brengen.

MEDEDELINGEN

Colloquium Jura Falconis «Recht op onderwijs en Rechten van de student»

Door Jura Falconis wordt op woensdag 28 maart 1990 een colloquium georganiseerd «Recht op onderwijs en Rechten van de student». Het colloquium vindt plaats in het Auditorium Zeger Van Hee, College De Valk, Tiensestraat 41, Leuven.

Beknopt programma:

- 9u00 Verwelkoming.
- 9u10 Vader, moeder of het O.C.M.W.? door prof. P. Senaeve.
- 9u40 Het onderwijs is vrij door prof. P. Van Orshoven.
- 10u30 Niemand zal het recht op onderwijs worden ontzegd door prof. K. Rimanque.
- 11u00 Recht op onderwijs zonder grenzen door prof. B. De Witte.
- 14u00 Vrijheid in gebondenheid door prof. G. Craenen.
- 14u30 Van blaam tot consilium abeundi door prof. P. Lemmens.
- 15u20 Examens kennen grenzen door prof. R. Verstegen.
- 16u30 Politiek perspectief door minister D. Coens.

Moderator is prof. L.P. Suetens.

Inlichtingen: Redactiesecretariaat, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/28.52.82).

De Nederlandse Taalunie en de culturele integratie

Het Algemeen-Nederlands Verbond organiseert een voordracht op donderdag 22 maart 1990 te 20u00 in zaal Diependael, 't Plein 1 te Mechelen.

Prof. Ludo Simons, voorzitter van de Raad voor Taal en Letterkunde van de Nederlandse Taalunie, zal er spreken over «De Nederlandse Taalunie en de culturele integratie».

Alle belangstellenden zijn welkom.

I.T.O.A.U. – Lunchcauserie te Brussel

Het Interdisciplinair Trefpunt Ondernemingen-Administraties-Universiteiten (I.T.O.A.U.), organiseert op 22 maart 1990 om 11u45 in de Cercle Royal Gaulois, Wetstraat 5 te Brussel, een lunchcauserie over de «Tijdelijke vereniging». De lezing wordt in het

Frans gegeven, met de mogelijkheid tot het stellen van vragen in de beide landstalen.

Inlichtingen: I.T.O.A.U., Tervurenlaan 52, 1040 Brussel, tel. 02/736.05.36, telefax: 02/734.87.47.

Colloquium te Luik: «La bonne foi»

De Conférence Libre du Jeune Barreau de Liège organiseert op vrijdag 30 maart 1990 in de conferentiezaal van de Générale de Banque, Place Xavier Neujean 8, een colloquium «La bonne foi».

Inlichtingen: M. Jamin, secretaris van de C.L.J.B., Palais de Justice, Place Saint-Lambert, 4000 Liège (tel. 041/22.18.00; telefax: 041/23.19.99).

Symposium «Centralism, decentralisation, federalism and social security»

Dit symposium, georganiseerd door het Instituut Sociaal Zekerheidsrecht van de K.U.Leuven, vindt plaats op 26 april 1990 in het College De Valk, Auditorium Zeger Van Hee, Tiensestraat 41 te Leuven.

Beknopt programma:

- 9u30 Welkomstwoord door prof. J. Broekman, decaan van de Rechtsfaculteit.
 - 9u50 Social security in the federalist state: a Belgian and European issue door prof. D. Pieters (K.U.Leuven).
 - 10u00 Status of the distribution of competences between the different state levels in:
 - Spain door prof. J. Martinez Giron (Santiago de Compostella).
 - The Netherlands door mr. C. Oomen (K.U. Brabant).
 - Great Britain door mr. M. Adler (Edinburgh)
 - France door dr. F. Kessler (München)
 - 13u30 F.R. Germany door prof. H.F. Zacher (München).
 - Italy door prof. G.C. Perone (Roma).
 - Belgium door prof. J. Van Langendonck (K.U.Leuven).
 - 15u15 Towards a typology of the distribution of competences in the field of social security in the European Communities door prof. D. Pieters.
 - 16u00 Erasmus award ceremony.
- Inlichtingen: Instituut Sociaal Zekerheidsrecht, Tiensestraat 41, 3000 Leuven, tel. 016/23.93.38.

Inzending Stibbe-prijs opengesteld

Stibbe, Blaisse & De Jong, advocaten en notarissen, hebben de inzending opengesteld voor de tweejaarlijkse «Stibbe-prijs». De prijs heeft tot doel het bevorderen van het schrijven en publiceren van kwalitatief hoogstaande werkstukken op juridisch terrein. De prijs bestaat uit een oorkonde en een geldbedrag van f 10.000.

Voor de prijs komen in aanmerking na 1 januari 1989 gepubliceerde, respectievelijk nog ongepubliceerde manuscripten van proefschriften of daarmee gelijk te stellen publikaties op juridisch terrein. De auteurs mogen op de sluitingsdatum van inzending (15 juni 1990) niet ouder zijn dan 35 jaar.

De prijs is in 1987 ingesteld ter gelegenheid van de 80e verjaardag van mr. H.G. Stibbe, oud-advocaat te Amsterdam. In 1988 is de prijs toegekend aan mr. W.H.M. Reehuis te Groningen voor zijn boek «Stille Verpanding».

Nadere informatie over de prijs en de aan inzendingen gestelde eisen is verkrijgbaar bij het Secretariaat Stichting Stibbe-prijs, Postbus 3660, 1001 AL Amsterdam.

Workshop Law and Economics te Maastricht

De Workshop Law and Economics die gehouden zal worden van 26-28 april 1990 zal plaatsvinden te Maastricht aan de Rijksuniversiteit Limburg.

Het programma gaat van start op 26 april 1990 om 16.00 uur met een colloquium door Christian Kirchner van de Universität Hannover getiteld: Die Anwendungsmöglichkeiten der amerikanischen

rechtsökonomischen Analyse auf die Besonderheiten des kontinental-europäischen Rechts. De Workshop zelf vindt plaats in de College Zaal van de Nieuwenhof en begint op vrijdag 27 april 1990 om 09.00 uur. Er zullen o.a. lezingen worden verzorgd door: prof. Frank Stephen, University of Strathclyde (Lawyers' Liability), prof. dr. Dieter Sadowski en B. Frick, Universität Trier (Eine ökonomische Analyse der Wirkungen der Schwerbehindertengesetzgebung in der Bundesrepublik Deutschland), prof. dr. Roger van den Bergh, Universiteit Antwerpen (Restrictions of Competition on the Belgian Insurance Markets and the Applicability of Antitrust Law).

Inlichtingen: Rijksuniversiteit Limburg, vakgroep Algemene Economie, Postbus 616, 6200 MD Maastricht (tel. 043/88.88.88).

Post Academisch Onderwijs in Nederland

Het bureau Post Academisch Onderwijs van de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Nijmegen organiseert in het voorjaar 1990 een cursus: Arbeidsomstandighedenwet.

Programma:

- 15 mei: Algemene inleiding.
Karakteristiek van oude en nieuwe Wet
Rechten en verantwoordelijkheden van werkgevers en werknemers in het kader van de Arbo-wet.
- 29 mei: Handhaving beleid.
Behandeling van bezwaarschriften.
De rol van de arbeidsinspectie
De strafrechtelijke aansprakelijkheid.

Docenten:

- Prof. mr. A.J.C.M. Geers, hoogleraar sociaal recht aan de Rijksuniversiteit Limburg.
 - M. H. Rottier, secretaris bij de Arboraad Zoetermeer
 - Drs. ing. P.J. Huijzendveld, districtshoofd arbeidsinspectie Noord-Holland Amsterdam.
 - Mr. H. P.J.P. Tak, hoogleraar inleiding tot de rechtswetenschap aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.
 - Mr. A.C. van Zoest, algemeen secretaris Arboraad Zoetermeer.
- Cursusleider: prof. mr. L.J.M. de Leede, hoogleraar sociaal recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Doelgroep: advocaten, bedrijfsjuristen, leden van de rechterlijke macht, functionarissen van werkgevers- en werknemersorganisaties en andere belangstellenden.

De cursus wordt gegeven in hoorcollegevorm met aansluitend gelegenheid tot het stellen van vragen en discussie.

De bijeenkomsten worden georganiseerd in het Psychologisch Laboratorium van de Katholieke Universiteit Nijmegen, telkens van 16.00-21.00 uur.

De cursustijd bedraagt f 635,- inclusief cursusmateriaal, aperitief en maaltijden.

Aanmeldingen en/of inlichtingen: Bureau P.A.O. Rechtsgeleerdheid, Postbus 9049, 6500 KK Nijmegen. Tel. 080-512256/513090. Fax: 080-515949.

Juridisch PAO Erasmus Universiteit Rotterdam. Juridische samenwerking in Europa tussen ondernemingen van verschillende nationaliteit

Data: dinsdagen 10 en 24 april en 8 mei 1990, van 16.00 tot 21.00 uur.

Coördinatoren:

- prof. mr. L. Timmerman, hoogleraar Ondernemingsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen.
- mr. W. Koudijs, notaris te Rotterdam, De Brauw Blackstone Westbroek, advocaten en notarissen.

Docenten:

- mr. H.J.M.N. Honée, juridisch adviseur Unilever N.C., Rotterdam.
- mr. J.J.J.H. Daniëls, belastingadviseur te Rotterdam, Meijburg & Co.
- mr. D.C. Buijs, advocaat te Rotterdam, Trénité Van Doorne, advocaten en notarissen.
- mr. J.F.T. van Haaren, belastingadviseur te Brussel, Loyens &

Volkmaars.

- prof. mr. P. Sanders te Schiedam
- prof. mr. F.W.G.M. van Brunshot, advocaat te Amsterdam, Stibbe, Blaisse & De Jong; hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam.

Programma:

10 april: Fusie en samenwerking tussen gelijkwaardige ondernemingen uit verschillende landen, mr. H.J.M.N. Honée en mr. J.J.H. Daniëls.

24 april: De joint-venture tussen een Nederlandse en een buitenlandse onderneming, mr. D.C. Buijs en mr. J.F.T. van Haaren.

8 mei: Het Europese Economische Samenwerkingsverband/De Europese N.V., prof. mr. P. Sanders en prof. mr. F.W.G.M. van Brunshot.

Doelgroep: de cursus is bestemd voor advocaten, notarissen, bedrijfsjuristen, accountants en fiscaal adviseurs die met enige regelmaat over samenwerkingsvormen contracteren of adviseren, dan wel betrokken zijn bij desbetreffende onderhandelingen.

Didactiek: werkgroeponderwijs met royale inleidingen.

Cursusprijs: f 870,-.

Inlichtingen: Juridisch PAO Erasmus Universiteit Rotterdam, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, tel. 010/408.1597 of 1598.

Nederlands vermogensrecht per 1.1.1992

In 1947 kreeg de Leidse hoogleraar mr. E.M. Meijers de regeringsopdracht tot voorbereiding van de hercodificatie van het Nederlandse burgerlijk recht. Dat recht is vervat in het omvangrijkste wetboek, het Burgerlijke Wetboek, en in het Wetboek van Koophandel. Beide daten in hun kern nog uit 1838.

Ook na het overlijden van Meijers, in 1954, is dat werk, dat buitengewoon ingrijpend en ingewikkeld bleek, voortgezet. Thans onder leiding van de huidige regeringscommissaris mr. W. Sijders, vice-president van de Hoge Raad. De wetgevende arbeid op dit gebied leidde in 1970 tot de invoering van het Eerste Boek met een nieuw personen- en familierecht. In 1976 trad het Tweede Boek in werking. Dat omvat het recht omtrent rechtspersonen, in het bijzonder verenigingen, vennootschappen en stichtingen.

Inmiddels is het derde stuk zover gevorderd dat het koninklijk besluit tot inwerkingtreding kon worden afgekondigd. Dit stuk omvat de Boeken 3 (Vermogensrecht in het algemeen), 5 (Zakenrecht) en 6 (Verbintenissenrecht in het algemeen), de regeling van enige bijzonder overeenkomsten, zoals koop en lastgeving, alsmede de Kadasterwet. De datum van inwerkingtreding is op 1 januari 1992 gesteld om de rechtspraktijk voldoende gelegenheid te bieden aan het nieuwe recht te «wennen».

A.I.D.A. Colloquium te Gent

Van 23 tot 25 april 1990 heeft in de Academieraadzaal van de Rijksuniversiteit te Gent, Voldersstraat 9, het A.I.D.A. colloquium «Aansprakelijkheid en verzekering» plaats.

Beknopt programma:

Maandag 23 april 1990:

- 9u45 Verwelkoming en inleiding door de prof. Y. Merchiers (R.U.G.) en J.H. Wansink (Erasmus Universiteit Rotterdam).
- 10u00 Verschilpunten in de nationale wetgevingen na invoering van de E.G.-richtlijn.
- 14u30 Forum-shopping en rechtskeuze bij multinationale produktenaansprakelijkheid.

Dinsdag 24 april 1990:

- 9u30 Aansprakelijkheid en aansprakelijkheidsverzekering m.b.t. schade door of aan informatiedragers.
- 15u00 Hulde aan prof. dr. S. Fredericq ter gelegenheid van zijn emeritaat. Dankwoord door prof. dr. S. Fredericq en afschiedcollege «De verzekering in dienst van de gemeenschap».

Woensdag 25 april 1990:

- 9u30 De vergoeding van letselschade opgelopen door niet gemonitoriseerde weggebruikers en slachtoffers «in fout».
- 14u30 Waarom zo veel doden in België?

Inlichtingen : de heer K. Bernauw, R.U.G., Seminarie Verkeersrecht, Universiteitstraat 4, 9000 Gent (tel. 091/25.76.51 ; telefax 091/25.77.34).

34e C.M.I.-Conferentie te Parijs

Van 24 tot 29 juni 1990 heeft in Parijs de 34e C.M.I. (Comité Maritime International)-conferentie plaats.

Op het programma staan o.m.:

- Règles uniformes du C.M.I. relatives aux lettres de transport maritime.

Uniformisation de la loi sur le transport de marchandises par mer dans les années 1990.

Transfert électronique des droits sur les marchandises en cours de transport.

Révision de la règle VI d'York et d'Anvers de 1974.

Het aantal deelnemers aan de conferentie wordt beperkt tot 500. Inlichtingen en inschrijving (uiterlijk op 31 maart 1990): Secrétariat de la 34e Conférence du C.M.I., 76, Avenue Marceau, 75008 Paris (tel. 47.204.322 ; telefax : 47.203.804).

Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen — Lunchcauserieën

De Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen organiseert de volgende lunchcauserieën :

- op donderdag 15 maart om 12u30 bij de n.v. Uco, Bellevue I, Gent, «Nieuwe ontwikkelingen inzake aansprakelijkheid voor milieuschade» door prof. H. Bocken (voorzitter van de Vereniging voor Milieurecht en gewoon hoogleraar aan de R.U.G.);
- op dinsdag 20 maart 1990 om 12u30 in het Ramada-Hotel, Steenweg op Charleroi 38, Brussel, «Lex mercatoria: Het belang van spontane regelgeving voor de internationale rechtspraktijk» door de heer F. De Ly (hoofddocent aan het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht, Rijksuniversiteit Utrecht);
- op woensdag 28 maart 1990 om 19u00 in het restaurant Le Sart-Tilman, rue du Sart-Tilman 343, Angleur, «La qualité totale, une démarche globale de l'entreprise», door de heer G. Soster (directeur C.M.I.);
- op dinsdag 20 april 1990 om 12u30 in het Ramada-hotel, «Recente ontwikkelingen in het communautaire milieurecht» door de heer Ph. Renaudière (administrateur, Europese Commissie).

Rechtsontwikkeling door wetgeving

Op dinsdag 10 april 1990 organiseert de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Brabant een symposium ter gelegenheid van de oprichting van het Centrum voor wetgevingsvraagstukken. Het Centrum maakt deel uit van het in te stellen instituut voor grondslagen van het recht en rechtsvergelijking van de faculteit der rechtsgeleerdheid.

Het thema van het symposium is : Rechtsontwikkeling door wetgeving.

«Wetboeken en algemene wetten die ingevolge de Grondwet tot stand komen, zijn de ruggegraat van de rechtsstaat», aldus de regeringsverklaring van 27 november 1989.

Deze wetboeken en algemene wetten vormen het onderwerp van het symposium over «Rechtsontwikkeling door wetgeving» waarmee het Centrum voor wetgevingsvraagstukken naar buiten treedt.

Tegelijk met de technologische, sociale, economische en culturele veranderingen in de samenleving is ook het recht in beweging. De rechtsontwikkeling moet gelijke tred houden met maatschappelijke ontwikkelingen, anders verliezen rechtsnormen hun kracht.

In dit perspectief rijst de vraag welke bijdrage de rechtsstaat op grond van zijn rechtsvormende taak aan de rechtsontwikkeling dient te leveren. Welke waarde heeft wetgeving voor de ontwikkeling van het recht? Hoe moet «de ruggegraat van de rechtsstaat» (de wetboeken en algemene wetten) eruit zien om aan de rechtsontwikkeling zowel voldoende houvast als ruimte te geven?

Het thema «Rechtsontwikkeling door wetgeving» wordt uitgewerkt door deskundigen op het gebied van het strafprocesrecht, het burgerlijk recht en het bestuursrecht die verbonden zijn aan de Til-

burgse faculteit der rechtsgeleerdheid en door de Minister van Justitie, mr. E.M.H. Hirsch Ballin

Programma

Het programma van het symposium «Rechtsontwikkeling door wetgeving» ziet er als volgt uit :

- 13u15 Opening ontvangstbalie.
- ontvangst van de deelnemers en uitreiking congresmap.
- 14u00 Opening door prof. mr. Ch. P.A. Geppaart, dekaan van de faculteit der rechtsgeleerdheid Katholieke Universiteit Brabant.
- 14u05 Kort exposé over het Centrum voor wetgevingsvraagstukken door prof. mr. M.S. Groenhuijsen, hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht Katholieke Universiteit Brabant tevens voorzitter van het Centrum voor wetgevingsvraagstukken en voorzitter van het symposium.
- 14u15 Naar een nieuwe codificatie van het strafprocesrecht?, door prof. mr. M.S. Groenhuijsen.
- 14u40 Het nieuwe Burgerlijk Wetboek; wetgeving met hindernissen door prof. mr. H.C.F. Schoordijk, hoogleraar burgerlijk recht en handelsrecht Katholieke Universiteit Brabant en Anglo-Amerikaans privaatrecht Universiteit van Amsterdam.
- 15u05 Pauze
- koffie en thee worden geserveerd in de ruimte voor de aula.
- 15u35 De betekenis van de Algemene wet bestuursrecht voor de rechtsontwikkeling door prof. mr. J.H. van Kreveld, hoogleraar staats- en bestuursrecht Katholieke Universiteit Brabant tevens hoofd stafafdeling Algemeen Wetgevingsbeleid Ministerie van Justitie.
- 16u00 De waarde van wetgeving, door mr. E.M.H. Hirsch Ballin, minister van Justitie
- 16u30 Afsluiting door de voorzitter prof. mr. M.S. Groenhuijsen.

Plaats en aanmelding : het symposium «Rechtsontwikkeling door wetgeving» wordt gehouden op dinsdag 10 april 1990 in de aula van de Katholieke Universiteit Brabant, Hogeschoollaan 225, Tilburg. Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot mw. P. van Lit of mw A. Cools, tel. 013-662302.

Deelnemers aan het symposium dienen zich vóór 26 maart 1990 aan te melden. Dit kan uitsluitend door storting van f 45,- op Postbank 1077496 t.n.v. Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg, onder vermelding van : «rekening 600.34» en de naam/namen van de deelnemer(s).

Een bundel met de referaten gehouden tijdens het symposium wordt uitgegeven door uitgeverij W.E.J. Tjeenk Willink. Deze bundel wordt na het symposium automatisch toegezonden aan de deelnemers.

Studiedagen van Euroforum

Op dinsdag 24 en woensdag 25 april 1990 organiseert Euroforum een studiedag rond : «Praktisch onderhandelen en opstellen van commerciële contracten».

Het seminarie vindt plaats in het Crest Hotel te Zaventem op 24 en 25 april 1990.

Prijs : 29.500 BF (+ 19% B.T.W.) met inbegrip van koffiepauzes, lunch en documentatiemap.

Op dinsdag 29 en woensdag 30 mei 1990 organiseert Euroforum een studiedag rond : «Automatiseringsovereenkomsten : Succesvolle offertes, juridisch verantwoorde contracten, bescherming, verzekering en rechten op software».

Het seminarie vindt plaats in het Crest Hotel te Antwerpen op 29 en 30 mei 1990.

Prijs : 29.500 BF (+ 19% B.T.W.) met inbegrip van koffiepauzes, lunch en documentatiemap.

Inschrijvingen : Euroforum : 03/226.21.80.